

Retningslinjer for morfologisk og syntaktisk annotasjon i Norsk dependenstrebantk

Kari Kinn, Per Erik Solberg og Pål Kristian Eriksen

Innhold

I	Morfologi	6
1	Morfologiske analysevalg	7
1.1	Analysevalg i OBT	7
1.1.1	Substantiv med valgfritt kjønn	7
1.1.2	Skillet mellom preposisjon og subjunksjon	7
1.1.3	clb-taggen	8
1.1.4	“Hake-tagger”	8
1.1.5	Uvante preposisjoner	8
1.1.6	Egennavn	8
1.1.7	Overskrift-token	9
1.2	Selvstendige analysevalg i NDT	9
1.2.1	Partisipper	9
1.2.1.1	Perfektum partisipp på bokmål	9
1.2.1.2	Perfektum partisipp på nynorsk	10
1.2.2	<i>Siden</i>	10
1.2.3	Fremmede språk og dialekt i teksten	11
1.2.4	Unormert	11
1.2.4.1	Særskrivning	11
1.2.4.2	Skrivefeil	12
1.2.4.3	Unormert bøyning	12
1.2.4.4	Manglende kongruens	12
1.2.4.5	Manglende samsvar mellom flertallssubjekt og partisipp i nynorsk	12
1.2.5	Koordinasjon av sammensatte ord der et gjentatt ledd er utelatt	13
1.2.5.1	Ikke egennavn	13
1.2.5.2	Egennavn	14
1.2.6	Tokenisering	14
1.2.6.1	Mellomrom	14
1.2.6.2	Anførselstegn og parenteser	14
1.2.6.3	Tegnsetting	14
1.2.7	Morfologisk analyse av sammensatte uttrykk	14
1.2.7.1	Sammensatte ord med mellomrom	14
1.2.7.2	<i>Au pair, hokus pokus</i> etc.	15
1.2.7.3	Idiomatiske PP-er o.l.	15
1.2.8	<i>Selv</i>	15
1.2.9	Flytende kvantorer	16
1.3	Setningsdeling	16

II Syntaks 18

2 Innledning	19
2.1 Om dependensgrammatikk	19
2.2 Grunnleggende analysevalg	20
2.2.1 Ingen tomme noder	20
2.2.2 Kun unike dependenser	21
2.2.3 Kryssende dependenser	21
2.2.4 Leksikalske ord og funksjonsord	23
2.3 Oversikt over det syntaktiske taggsettet	23
3 Setninger	25
3.1 Rotfunksjoner	25
3.1.1 FINV	25
3.1.2 INTERJ	26
3.1.3 FRAG	27
3.1.4 Forholdet mellom hjelpeverb og leksikalske verb	28
3.2 Subjekter	29
3.2.1 Referensielle subjekter på subjekts plass (SUBJ)	29
3.2.2 Formelle subjekter (FSUBJ)	30
3.2.2.1 Værsetninger og beslektede konstruksjoner	30
3.2.2.2 Presenteringssetninger	31
3.2.2.3 Upersonlige passivsetninger	31
3.2.2.4 I setningsantisiperende konstruksjoner:	31
3.2.2.5 Setningskløyving	31
3.2.3 Potensielle subjekter (PSUBJ)	32
3.2.4 Formelle og potensielle <i>objekter</i> (FOBJ og POBJ)	33
3.2.5 Avgrensning av potensielle subjekter/objekter mot adverbial	34
3.2.6 Å skille mellom potensielt subjekt og subjektspredikativ	36
3.3 Setningskløyving (utbrytning)	38
3.4 Objekter	40
3.4.1 Direkte objekter (DOBJ)	40
3.4.1.1 Utfylling til verb	40
3.4.1.2 Utfylling til adjektiver	42
3.4.2 Indirekte objekter (IOBJ)	42
3.4.3 Sanseverb, <i>be</i> , <i>la</i> etc. med objekt og infinitiv	43
3.4.3.1 Sanseverb: "objektet" som subjekt for infinitiven	43
3.4.3.2 <i>Be</i> , <i>la</i> etc.: IOBJ + DOBJ	44
3.5 Adverbialer (ADV)	45
3.5.1 ADV til verb	46
3.5.2 ADV til ikke-verbale ledd: adjektiver, determinativer, adverb og preposisjonsfraser	47
3.5.3 ADV til substantiver	52
3.5.4 Komplekse tidsadverbialer	52
3.5.5 Path-konstruksjoner	53
3.6 Å skille mellom transitive og intransitive preposisjoner	54
3.7 Infinitte verb	56
3.7.1 Hjelpeverb og leksikalske verb	56
3.7.2 Infinitivssetninger med infinitivsmerke	57

3.7.3	Infinitivssetninger uten infinitivsmærke	59
3.7.4	Partisipper	59
3.8	Predikativ	61
3.8.0.1	Kopulaverb	62
3.8.0.2	OPRED med <i>ha</i>	62
3.8.0.3	Predikativ etter <i>med</i>	63
3.8.0.4	FOPRED til ikke-objekter	65
3.9	Interjeksjoner	65
3.10	Leddsetninger	66
3.10.1	Overordnede analysevalg	66
3.10.2	Subjunksjon	67
3.10.3	Relativsetninger	68
3.10.4	Indirekte spørresetninger o.l.	72
4	Dependenter som ikke står til verbet	75
4.1	Nominalfrasen	75
4.1.1	Innledende bemerkninger	75
4.1.2	ATR	76
4.1.2.1	Ulike typer beskrivere	76
4.1.2.2	<i>Av</i> -partitiv	78
4.1.3	DET	79
4.1.3.1	Genitiv	79
4.1.3.2	Mengdesubstantiver	80
4.1.3.3	Mengdebetegnelser med preposisjon	83
4.1.4	Etterstilte grunntall	84
4.1.5	86
4.2	APP	86
4.2.1	APP i nominalfraser	86
4.2.2	Spesialregler for APP ved egennavn	88
4.2.3	APP ved dublering av ledd i dislokerte posisjoner	91
4.2.4	APP når et foranstilts ledds innhold gjentas med <i>så</i>	92
4.2.5	APP når en setnings innhold gjentas med <i>noe</i>	93
4.2.6	Apposisjoner med forkortelsen dvs.	94
4.2.7	Delmengdeapposisjoner	95
4.3	Dependenter til preposisjoner	99
4.3.1	Preposisjonsutfylling	100
4.3.2	Etterstilte preposisjoner	101
4.3.3	ADV til preposisjoner	101
4.3.4	Predikativ med <i>med</i>	102
4.3.5	Nye preposisjoner	102
4.4	Koordinasjon	103
4.4.1	Koordinasjon med to konjunksjoner	106
4.4.2	Koordinasjon uten konjunker	107
4.4.3	Enten-eller-koordinering som adverbial leddsetning	108
4.4.4	Adverb og adverbialle fraser som kvasikonjunksjoner	110
4.5	Flat struktur	111
4.5.1	Utenlandske sitater	111
4.5.2	Sammensatte ord med mellomrom, <i>au pair</i> og særskriving	112
4.5.3	Egennavn	113
4.5.4	Tall med mellomrom	113

4.5.5	Sammensatte ord med skråstrek	114
-------	---	-----

5 Andre spørsmål 115

5.1	Ellipser	115
5.1.1	Ellipse av substantiv	115
5.1.2	Elliptiske hovedsetninger	118
5.1.3	Ellipse ved koordinasjon	119
5.1.3.1	Koordinasjon med substantiv-ellipse	119
5.1.3.2	Koordinasjon med verb-ellipse	121
5.1.4	Ellipse ved preposisjonene <i>som</i> og <i>enn</i>	122
5.2	Tegnsetting	124
5.2.1	Setningsskilletegn	124
5.2.2	Setningsinterne skilletegn	125
5.2.3	Komma	125
5.2.4	Anførselstegn og parenteser	128
5.3	Parentetiske uttrykk	129
5.3.1	Tiltaler	130
5.3.2	Parentetiske setninger	130
5.3.3	Utsagnsverb ved direkte tale	131
5.3.4	Parentetiske verb i imperativ	132
5.3.5	Foranstilt utsagnsverb	132
5.4	Overflødige ord i setningen - UKJENT	133
5.5	<i>Siden</i>	134
5.5.1	<i>Siden</i> som adverb	134
5.5.2	<i>Siden</i> som preposisjon	134
5.5.3	<i>Siden</i> som subjunksjon	135
5.6	Mengdeangivelser av type <i>to</i> og <i>et halvt år</i>	135
5.7	<i>Ha vanskelig for noe</i>	135
5.8	Sammenlikningskonstruksjoner	136
5.8.1	Hodet for sammenlikningsledd	136
5.8.2	<i>Slik/samme som</i>	142
5.8.3	<i>Jo mer, jo bedre</i>	144
5.9	Blandet sitat	145
5.10	Garpegenitiv	146
5.11	Paragrafreferanser o.l.	148
5.12	Objektsløfting	149
5.13	Fragmentariske hv-spørsmål	151
5.14	Fragmentariske kondisjonalsetninger	151
5.15	Flere adverbiale ledd i forfeltet	152
5.16	<i>Selv</i>	153
5.17	Flytende kvantorer	155
5.18	Vanskelige setninger	156

Innledning

Dette dokumentet presenterer analysevalgene i Norsk dependenstrebant (NDT), en trebank for bokmål og nynorsk utvikla av Språkbanken i perioden 2011-2013. Disse retningslinjene er skrevet av annotørene i trebanken og har vi hatt to målgrupper for øyet: For det første har de blitt brukt som annotasjonsveiledning. For det andre har vi tenkt at brukerne av korpusene kan benytte seg av dem for å forstå analysene våre. Vi følger i stor grad *Norsk referansegrammatikk*, Faarlund et al. 1997, og vi henviser til denne for en nærmere beskrivelse av konstruksjonene som omtales i dette dokumentet. Når det er store avvik mellom våre analyser og dem i Faarlund et al. 1997, vil vi opplyse om dette.

Analysevalgene som vi har tatt i korpusene, tar utgangspunkt i de overordnede retningslinjene som ble satt opp i Johannessen et al. 2011. Hoveddelen av valgene har blitt tatt parallelt med at vi har analysert de første tekstene i korpuset, i løpet av de første 6 månedene av prosjektet, og førsteutgaven av dette dokumentet ble skrevet mot slutten av denne innledende fasen. Etter dette har en del analysevalg blitt endra, og nye har kommet til, og dette har vi dokumentert underveis. Vi har prøvd så ofte som mulig å illustrere analysevalgene våre med bilder av analysetrær fra korpuset. Når vi har dokumentert endringer av en analyse som vi har gjort i løpet av prosjektperioden, har vi selvsagt også oppdatert bildet som skal illustrere analysen. Vi har imidlertid ikke prioritert å gå gjennom alle bildene som forekommer i dette dokumentet for hver ny utgave. Det kan derfor forekomme eksempler på gamle analyser i noen av bildene, men analysen av fenomenet bildet skal illustrere skal alltid være korrekt.

Dokumentet er delt i to hoveddeler. Del I presenterer valg vi har tatt i den morfologiske analysen. Denne delen er relativt kort, da vi i liten grad har egne morfologiske analyser, men for det meste baserer oss på Oslo-Bergen-taggeren. I del II presenterer vi våre syntaktiske analysevalg. Kapittel 2 gir en kort innføring i dependensgrammatikk og gjør greie for de overordnede syntaktiske prinsippene våre. I kapittel 3 legger vi fram analysene av konstruksjoner som hører hjemme i setningsdomenet, mens kapittel 4 tar for seg analysevalgene for nominalfrasen, preposisjonsfrasen og koordinasjon. I kapittel 5 tar vi for oss en del analyser og problemstillinger som ikke har fått plass i de tidligere kapitlene.

Del I

Morfologi

Kapittel 1

Morfologiske analysevalg

Innledning

Tekstene i korpuset er tagget med *Oslo-Bergen-taggeren* (jf. Lynum et al. 2011; heretter: OBT), og deretter manuelt disambiguert. I det store og det hele følger vi analysene i OBT, men foretar noen egne analysevalg. Vi kommer ikke til å beskrive analysevalgene fra OBT i detalj, men henviser til morfologikapitlene i Faarlund et al. 1997, som OBT følger tett, og OBTs regelsett, som er tilgjengelig fra OBTs hjemmeside. Noen analysevalg i OBT har vi likevel funnet det nødvendig å kommentere. Det blir gjort i underkapittel 1.1. 1.2 viser de tilfellene der vi har gjort selvstendige analysevalg i morfologien.

1.1 Analysevalg i OBT

1.1.1 Substantiv med valgfritt kjønn

Mange substantiver på bokmål kan enten være hankjønn eller hunkjønn. Når det ikke er mulig å avgjøre utifra morfologi eller syntaks hvilket kjønn substantivet står i, skal man velge hunkjønn.

Noen nynorsksubstantiver har også valgfritt kjønn, slik som *bluse* og *kasse*. Også her velges hunkjønnsformen, så sant denne ikke er en klammeform.

1.1.2 Skillet mellom preposisjon og subjunksjon

En del ord er flertydige mellom subjunksjon og preposisjon, for eksempel *som*, *enn* og *etter*. Når et slikt ord etterfølges av en leddsetning, velger vi ordklassen subjunksjon dersom leddsetningen ikke har noen annen subjunksjon, og preposisjon dersom leddsetningen har en annen subjunksjon. I (1.1 a) skal dermed *enn* være subjunksjon, men i (1.1 b) skal *enn* være preposisjon.

- (1.1) (a) Men virkeligheten er annerledes *enn* jeg trodde da jeg var barn. (db 003)
- (b) Alternativa er verre *enn* at Hellas framleis er med. (DoT 002)

1.1.3 clb-taggen

OBT er en regelbasert tagger som bruker *Constraint Grammar* (CG). CG-reglene refererer ofte til setningsgrenser. Spørreord og subjunksjoner er utvetydige setningsgrenser og trenger ikke å merkes på noen bestemt måte. Konjunksjoner, derimot, kan, men må ikke, markere en setningsgrense. I (1.2 a) markerer en konjunksjon en setningsgrense. I (1.2 b), derimot, gjør den det ikke.

(1.2) (a) Per kjøper epler og Kari spiser is.

(b) Per og Kari kjøper epler.

For å ha entydige setningsgrenser også i disse tilfellene, skal setningsskillende konjunksjoner ha taggen *clb* ("clause boundary"). Merk imidlertid at når et annet setningsskillende element kommer etter konjunksjonen, skal ikke *clb*-taggen brukes, siden setningsgrensa allerede er markert ved dette andre elementet. I (1.3) skal konjunksjonen ikke ha *clb*-tagg, fordi den etterfølges av et spørreord.

(1.3) Hva heter mannen din og hvor kommer han fra?

Konjunksjoner som ikke markerer en setningsgrense, har taggene *<ikke-clb>* eller *<ikkje-clb>*. Det var i utgangspunktet meningen at komma også skulle ha dette skillet.

1.1.4 "Hake-tagger"

En del ord har noen morfologiske tagger i hakeparenteser. Disse taggene gir tilleggsinformasjon om ordet som kan være relevant, men som ikke angår den morfologiske formen direkte. I (1.4 a) viser hake-taggen at adjektivet er dannet med utgangspunkt i perfektum-partisippet (se forøvrig 1.2.1). Hake-tagger kan også inneholde informasjon om hva ordformen ble klassifisert som tidligere, som i (1.4 b).

(1.4) (a) "grille" adj nøytt ub ent <perf-part>

(b) "lenge" adj pos <adv>

Brukerne av korpuset kan velge å fjerne disse hake-taggene, om de ønsker det. Vær imidlertid oppmerksom på at en del skilletegn har en hake-tagg som sin eneste tagg:

(1.5) (a) "\$," <komma>

1.1.5 Uvante preposisjoner

Merk at ordklassen preposisjon er noe større i Faarlund et al. (1997), og dermed også i OBT, enn hva som har vært vanlig i tradisjonell grammatikkopplæring. Dermed er for eksempel *her*, *der*, *hit* og *dit* preposisjoner. Det samme er *nord*, *sør*, *øst* og *vest*. Se forøvrig 4.3.

1.1.6 Egennavn

Ord med stor forbokstaver tagger OBT konsekvent som egennavn (*ordklasse:subst*, *morfologisk trekk:prop*), utenom ved begynnelsen av en setning eller ved sammensetninger av typen *Ibsen-forestilling*, og denne analysen følger vi.

Ord med liten forbokstav kan av og til tagges som egennavn, f.eks. firmanavn o.l. som vanligvis har liten forbokstav, *finn.no*, *a-ha*.

Ved flerleddede egennavn, som *Den norske kirke*, *Universitetet i Oslo* og *Næringslivets hovedorganisasjon* skal ordene med stor forbokstav tagges som egennavn, mens de andre skal ha sine vanlige morfologiske tagger.

En av de få morfologiske taggene OBT tillater for egennavn, er genitivtaggen. Denne taggen brukes når egennavnet syntaktisk fungerer som possessor eller er del av en frase med en slik funksjon, som i *Pers bil* eller *broren til Pers bil* (jf. 4.1.3.1). Når det første ordet i et flerleddet egennavn er en genitiv, som i *Næringslivets hovedorganisasjon*, skal imidlertid ikke genitivtaggen brukes. For utenlandske navn, se 1.2.3.

For den syntaktiske analysen av flerleddede egennavn, se 4.5.

1.1.7 Overskrift-token

Etter overskrifter o.l. som ikke inneholder skilletegn, setter OBT inn et nytt token med ordform /, lemma \$/, ordklasse *clb*, og den morfologiske taggen *<overskrift>*. Vi har valgt å beholde slike overskrift-tokener i korpuset, på tross av at de ikke eksisterer i originalteksten. Hovedgrunnen til det er at den syntaktiske tagging til OBT, som vi benytter oss av, forutsetter at setninger ute skilletegn blir etterfulgt av et slikt token. Overskrift-tokener kan slettes av brukere av korpuset uten at de øvrige analysene blir ødelagt, da dette tokenet alltid står på slutten av en setning, alltid er dependent på hodet i setningen, og aldri har egne dependenter.

1.2 Selvstendige analysevalg i NDT

Her presenterer vi de tilfellene der vi i NDT foretar analysevalg som avviker fra, eller ikke framgår direkte av analysevalgene til OBT.

1.2.1 Partisipper

1.2.1.1 Perfektum partisipp på bokmål

For bokmål gir OBT valget mellom verb og adjektiv som ordklasse for partisipper. For begge er lemmaet infinitiven av verbet som partisippet er dannet med utgangspunkt i. Adjektivpartisipper vil ha taggen *<perf-part>*. Vi legger følgende prinsipper til grunn for valg av ordklasse for partisipper:

Når partisippet er foranstilt attributt, skal ordklassen være adjektiv. Hvis partisippet står til hjelpeverbet *ha*, *få* eller til et modalverb, skal det være verb. Når partisippet står til verbene *være* og *bli*, må vi velge enten verb eller adjektiv. (Velger vi verb, vil den syntaktiske funksjonen være INFV. Velger vi adjektiv, vil den være SPRED.) Vi bruker følgende test: Kan man sette inn et måtesadverbial, som *fort*, *sakte* etc., bør ordklassen være verb. Kan man sette inn et gradsadverbial, som *veldig*, er det adjektiv. Når partisippet er etterstilt attributt, som i (1.6 a) eller predikativ (fritt eller obligatorisk), som i (1.6 b), må vi også velge mellom verb og adjektiv med samme test. I (1.6 a) har vi valgt ordklassen *verb*, da man for eksempel kan sette et måtesadverbial som *med møyte* til *født*. I (1.6 b) kan man modifisere *nedbrutt* med for eksempel *veldig*. Ordklassen blir dermed adjektiv.

- (1.6) (a) En fattig jente født i et fattig land (ap 001)
 (b) Han tok nedbrutt imot den triste nyheten.

For leksikaliserte adjektiver dannet med utgangspunkt i et partisipp, slik som *interessert*, gir OBT valg mellom tre forskjellige former: verb, adjektiv med *<perf-part>*-tagg og verb-lemma og adjektiv uten *<perf-part>* og med adjektiv-lemma. For disse partisippene skal man alltid velge enten verb-formen eller den leksikaliserte adjektivformen, dvs. den som har adjektiv-lemma og ingen *<perf-part>*-tagg.

1.2.1.2 Perfektum partisipp på nynorsk

På nynorsk er forholdene mer komplisert: Partisipper av e-verb og sterke verb er obligatorisk samsvarsbøyd med subjektet etter verbene *vere* og *verte/bli*, uavhengig av om disse verbene er hjelpeverb eller ei, mens a-verb ikke har samsvarsbøying. Etter *ha*, *få* og modalverb brukes alltid nøytrumsformen av partisippet. OBT vil gi valg mellom adjektiv og verb for partisipper av a-verb og partisipper i nøytrum, men ikke for partisipper bøyd i hankjønn eller hunkjønn. Med andre ord, for mange verb vil vi ikke ha anledning til å velge mellom adjektiv og verb, slik vi gjør på bokmål. For nynorsk følger vi derfor følgende prosedyre:

1. Etter *ha*, *få*, brukt som hjelpeverb¹, og modalverb velger vi alltid verb som ordklasse, slik vi gjør på bokmål.
2. I alle andre tilfeller velger vi adjektiv som ordklasse, uavhengig om OBT tilbyr en form med verb som ordklasse.
3. For leksikaliserte partisipper velger vi en form med taggen *<perf-part>* der vi på bokmål hadde satt verb som ordklasse, og en form uten *<perf-part>* dersom vi på bokmål ville satt adjektiv.

For partisipper etter *vere* og *verte/bli* vil vi i syntaksen måtte velge mellom funksjonene INFV og SPRED. Det vil derfor være mulig å automatisk endre ordklassen til alle partisipper med funksjonen INFV etter at vi er ferdig med syntaksen. Denne muligheten vil vi imidlertid ikke ha for predikativer utenom *vere* og *verte/bli* og etterstilte attributter.

For mer om partisipper, se 3.7.4.

1.2.2 Siden

I OBT har *siden* adverb og subjunksjon som mulige ordklassetagger, men ikke preposisjon. Vi mener *siden* er preposisjon i tilfeller som i (1.7), der det står med en etterstilt utfylling (jf. Faarlund et al. 1997, 413), og retter til dette manuelt.

- (1.7) Etter å ha jobbet seks og syv dager i uka *siden 1992*, har jeg endelig den friheten og kontrollen jeg har drømt om. (db 001)

Se ellers 5.5.

¹Når verbet *få* brukes i konstruksjoner som *få maten servert*, velger vi imidlertid adjektivlesning i morfologien, og lar partisippet være objektspredikativ (OPRED) i syntaksen. Se forøvrig 3.8.

1.2.3 Fremmede språk og dialekt i teksten

Ord på fremmede språk eller dialekt som brukes i den (standard-)norske teksten skal tagges med ordklasse, lemma og eventuelt andre relevante morfologiske tagger, så langt det er mulig. I tillegg skal de ha taggen *unorm*(ert). Lar ikke ordklassen seg avgjøre, setter vi *ukjent* (uten *unorm*-tagg). I (1.8 a) skal *eg*, *e* og *sjenerte* ha *unorm*-tagger. I tillegg skal de ha lemma, som skal være lemmaformen i standard bokmål (siden (1.8 a) er fra en bokmålstekst). I (1.8 b) skal *bad* ha ordklasse adjektiv og *unorm*-tagg, *for* og *business* er normerte norske ord med den formen og betydningen, og skal dermed ikke ha noen spesielle tagger. For ord som *bad* og andre utenlandske ord eller dialektord som ikke er normert bokmål eller nynorsk, skal lemma være lik ordformen.

(1.8) (a) *Eg e ganske sjenerte.* (db 003)

(b) Hvis vi forstyrrer en kunde, er det *bad* for business, sier Kristensen.
(db 004)

Hvis teksten gjengir et sitat på et fremmed språk, som i (1.9), setter vi *ukjent* som ordklasse på alle ordene i sitatet. Også ord med stor forbokstav skal ha *ukjent*-tagg (til forskjell fra ved flerleddede organisasjonsnavn o.l., se under), mens skille tegn, anførselstegn o.l. skal ha sine vanlige morfologiske tagger. I syntaksen skal slike sitater ha flat struktur, se 4.5.

(1.9) I de internasjonale reglene står det blant annet at “*the buttocks must be covered at all times*”. (db 002)

Det er ofte ikke klart om utenlandsk tekst er å regne som et sitat eller som en del av den norske teksten. Det er derfor noe annotørene må ta stilling til i hvert enkelt tilfelle.

Ved flerleddede organisasjonsnavn o.l. på fremmede språk der alle ordene har stor forbokstav, som *London City Airport*, skal alle ordene tagges som egennavn. Det gjelder også hvis ett eller flere av ordene ikke er substantiv på det språket, som i *Take That*. Hvis det flerleddede utenlandske navnet inneholder et eller flere ord med liten bokstav, som *United States of America*, skal ordene med liten forbokstav få *ukjent*-tagg.

Se forøvrig 4.5.

1.2.4 Unormert

Av og til finner vi unormerte ord og uttrykk i teksten. De kan være av forskjellig type:

1.2.4.1 Særskrivning

Ved sammensatte ord der det er satt et mellomrom mellom leddene, som i (1.10), slår vi ikke sammen til ett token. Hvert av leddene skal gis morfologiske tagger så langt det er mulig. Om ordformen ikke finnes i ordboka, bruker vi *unorm*-taggen eller, om en morfologisk analyse ikke er mulig, *ukjent*-taggen.

(1.10) Din *favoritt roman* er? (db 003)

Se forøvrig 4.5.

1.2.4.2 Skrivefeil

Ved skrivefeil, som i (1.11 a), gir vi riktige morfologiske tagger så langt det er mulig, og føyer til en *unorm*-tagg. Lemma skal være den normerte lemmaformen. Ved feilstavede ord som finnes i leksikon, men ikke med den tilsiktede betydningen, som *en* i (1.11 b), bruker vi de morfologiske taggene og lemmaet til den tilsiktede formen. I tillegg føyer vi til *unorm*-taggen. *en* skal derfor være preposisjon og ha lemma *enn*.

- (1.11) (a) Jeg er svært sjokkert over at noen kan lage et slikt teaterstykke, sier den tidligere *prostituerte* Lita Malmberg til Politiken. (db 004)
- (b) Idrettsgrenen, som på norsk kalles sportsdans, har skapt en klessjanger som går i en helt annen takt *en* motebildet for øvrig (...). (db 002)

En skrivemåte regnes som *unormert* i korpuset hvis den ikke finnes i Norsk ordbank. En konsekvens av dette er at ord som i og for seg er akseptable på norsk, men som ikke står i ordbanken, som *haugesundsk*, skal ha *unorm*-tagg. Sammensetninger skal ha *unorm*-tagg dersom sisteleddet ikke finnes i Norsk ordbank. Andre ledd i sammensetningen tar vi imidlertid ikke hensyn til når vi setter *unorm*-tagg. *Kyllingfillet* (blogg-bm 001) blir dermed merka som *unormert*, fordi sisteleddet, *fillet*, ikke står i Norsk ordbank. Vi merker imidlertid ikke *cupcakeinnspill* (blogg-bm 001) som *unormert*, da det bare er førsteleddet, *cupcake*, som ikke står i Norsk ordbank. Dette er en praksisen som er valgt for OBT, og vi har valgt å følge den, for at den morfologiske tagginga skal bli mest mulig konsekvent.

1.2.4.3 Unormert bøyning

I (1.12) brukes *dogg* i nøytrum, noe som ikke er normert bokmål. Ordet skal ha *nøytrum*- og *unorm*-tagg:

- (1.12) Vindusviskerne stryker som fiolinbuer over vinduene, og Staveland titter ut gjennom *dogget*. (db 003)

1.2.4.4 Manglende kongruens

Når to ord ikke kongruerer, men begge er normerte former, føyer vi ikke til noen *unorm*-tagg. I (1.13) står *påle* med determinativ *ei*. *påle* kan ikke være hunkjønn i normert norsk, men er en velformet hankjønnsform. Dermed skal *ei* ha hunkjønn og *påle* ha hankjønn. Men ingen av dem skal altså ha *unorm*-tagg.

- (1.13) Vi er ikke her for å sette *ei påle* i jorda og si at Europa er vårt. (db 001)

1.2.4.5 Manglende samsvar mellom flertallssubjekt og partisipp i nynorsk

På nynorsk skal det egentlig være samsvar i kjønn og tall mellom subjekt og perfektum partisipp ved verbene *vere* og *verte/bli*. I praksis er det ofte at dette ikke gjennomføres. Når det er manglende samsvar mellom et flertallssubjekt og en partisipp i nynorsk, og entallsformen av partisippet er flertydig mellom *nøytrum* og *m/f*, som i (1.14), velger vi *nøytrums*formen.

(1.14) Elevane vart ikkje høyrd.

Det er trolig mer deskriptivt adekvat å si at det som skjer i nynorsk her, er at språkbrukerne velger en default nøytrum-form, slik som i bokmål. (Alternativet er å si at vi har fått kongruens i kjønn, men ikke tall. Dette virker mindre sannsynlig.)

I andre tilfeller av manglende kongruens for tall, som ved predikative adjektiver og etterstilte attributive partisipper ((1.15 a) og (1.15 b)) antar vi imidlertid kongruens for kjønn:

(1.15) (a) Eg veit at dei fleste *foreldra* i Fyresdal er *redd* utviklinga ...

(Vest-Telemark Blad 005)

(b) Det var óg tilbod om omvisning til *stadene knytt* til Storegut og Dyre Vaa-samlingane . (Vest-Telemark Blad 005)

1.2.5 Koordinasjon av sammensatte ord der et gjentatt ledd er utelatt

Ved koordinasjon av sammensatte ord der ett av leddene er gjentatt, er det vanlig å utelate det gjentatte leddet i et eller flere konjunker og representere det med en bindestrek: *regjerings- og opposisjonssiden*, *lærerutdanninga og -yrket*, *Arbeids- og velferdsetaten*. Analysen er avhengig av om koordinasjonsfrasen innledes med stor forbokstav, og dermed skal regnes som et egennavn, eller ei.

1.2.5.1 Ikke egennavn

Hovedprinsippet ved ikke-egennavn er at konjunktene med utelatt ledd skal ha samme ordklassetagg som sisteleddet og det morfologiske *ufl* (*ufullstendig*) dersom det er sisteleddet som er utelatt, fordi det er dette leddet som er avgjørende for ordklasse og morfologi. Lemmaet skal være likt ordformen for alle ledd som er merka som ufullstendig. Hvis det er førsteleddet som mangler, skal ordet ha fulle morfologiske tagger og samset. Konjunktene uten utelatte ledd skal også ha fulle morfologiske tagger og *samset*. Analysen av *regjerings- og opposisjonssiden* blir altså slik, fordi det er sisteleddet som er uteladd:

(1.16) *form*: regjerings- *lemma*: regjerings- *ordklasse*: subst *trekk*: ufl

form: og *lemma*: og *ordklasse*: konj *trekk*: <ikke-clb>

form: opposisjonssiden *lemma*: opposisjonsside *ordklasse*: subst *trekk*:

appell|mask|be|ent|samset

I *lærerutdanninga og -yrket* er førsteleddet utelatt i siste konjunkt. Den morfologiske analysen blir dermed slik:

(1.17) *form*: lærerutdanninga *lemma*: lærerutdanning *ordklasse*: subst *trekk*:

appell|fem|be|ent|samset

form: og *lemma*: og *ordklasse*: konj *trekk*: <ikke-clb>

form: -yrket *lemma*: -yrke *ordklasse*: subst *trekk*:

appell|nøyt|be|ent|samset

Merk at lemmaet for *-yrket* inneholder bindestreken, da denne representerer første ledd i sammensetningen.

I syntaksen bruker vi vanlig koordinasjonsanalyse, jf. 4.4.

1.2.5.2 Egennavn

Om første konjunkt i en slik koordinasjonsfrase har stor forbokstav, som i *Arbeids- og velferdsetaten*, regner vi frasen som et flerleddet egennavn, og analysen skal være som andre flerleddede egennavn (jf. 1.1.6): *Arbeids-* skal være egennavn, de andre ordene skal ha sine vanlige morfologiske tagger.

1.2.6 Tokenisering

Tokeniseringa i NDT avviker en del fra den som er valgt for OBT. I det følgende vil vi forklare hvilke prinsipper vi har fulgt og påpeke når disse avviker fra OBTs.

1.2.6.1 Mellomrom

Et mellomrom i teksten fører alltid til et tokenskille i NDT. Dette er ikke alltid tilfelle i OBT, hvor en del faste uttrykk, som *i går* og *au pair*, blir tokenisert som ett token. For den morfologiske og syntaktiske analysen av slike faste uttrykk, se 1.2.7 og 4.5.

1.2.6.2 Anførselstegn og parenteser

Hvis anførselstegn står rundt et enkelt token, *Han kaller seg "konge"*, eller hvis anførselstegn står inni et token, *"er det ikke slik at"-spørsmål*, skiller ikke OBT ut anførselstegnene som egne token. I korpusene vil imidlertid anførselstegn alltid være egne token. I eksempler som *"er det ikke slik at"-spørsmål* innebærer det at *at*, *"* og *-spørsmål* blir egne token.

1.2.6.3 Tegnsetting

Komma er alltid eget token, utenom i tall som inneholder komma, som *0,6*. Semikolon, utropstegn og spørsmålstegn er alltid egne token. Kolon er eget token, utenom i tall som inneholder kolon, *10:13*, og i webadresser, *http://www.nb.no*.

Punktum er som regel et eget token. Unntak er tall som inneholder punktum, *1.3*, forkortelser, *f.eks.* og *Carl J. Hambro*, og webadresser, *www.nb.no*. Tilsvarende er skråstrek eget token, utenom i webadresser, *http://www.nb.no*, og i noen faste uttrykk, som *A/S*.

1.2.7 Morfologisk analyse av sammensatte uttrykk

Siden et mellomrom alltid fører til en tokengrense i NDT, jf. 1.2.6.1, må de enkelte delene av sammensatte uttrykk få en selvstendig morfologisk analyse. Dette blir beskrevet her.

1.2.7.1 Sammensatte ord med mellomrom

Uttrykk som *New York Rangers-fanclubben* og *i forhold til-syken* fungerer, syntaktisk sett, som ett ord, selv om de inneholder mellomrom. Siden vi ikke aksepterer token med mellomrom, må vi imidlertid ha tokengrense på mellomrom også i slike uttrykk. Alle ordene får vanlige morfologiske tagger: *New* og *York* tagges som egennavn, *Rangers-fanclubben* som sammensatt substantiv. At slike uttrykk utgjør en syntaktisk enhet, viser vi ved at de får flat struktur i syntaksen, jf. 4.5.

1.2.7.2 *Au pair, hokus pokus etc.*

En del fraser som er lånt inn fra fremmede språk, slik som *au pair* og *hokus pokus*, fungerer på norsk som ett ord, og de enkelte leddene i frasen har ingen betydning hver for seg. I slike tilfeller vil alle ledd i det sammensatte uttrykket få samme ordklassetag, *subst* i tilfellene *au pair* og *hokus pokus*. Det siste ordet vil også ha vanlige morfologiske trekk, mens foregående ord vil kun ha trekket *ufl* (*ufullstendig*). I syntaksen får slike fraser flat struktur, jf. 4.5.

1.2.7.3 Idiomatiske PP-er o.l.

Ganske mange preposisjonsfraser er idiomatiske, som *i fjor* og *med rette*. Dersom preposisjonsutfyllinga er et ord som blir i språket utenom slike uttrykk, får det vanlige morfologiske tagger. Dette gjelder *rette* i *med rette*. Dersom utfyllinga kun forekommer i slike idiomatiske preposisjonsfraser, blir ordklassen *subst* og vi føyer til trekkene *appell* (*appellativ*) og *ubøy* (*ubøyelig*), trekk som OBT også bruker i en del andre tilfeller.

(1.18) i fjor

form: i *lemma:* i *ordklasse:* prep

form: fjor *lemma:* fjor *ordklasse:* subst *trekk:* appell|ubøy

(1.19) med rette

form: med *lemma:* med *ordklasse:* prep

form: rette *lemma:* rett *ordklasse:* adj *trekk:* be|ent|pos

I syntaksen bruker vi ikke flat struktur i slike tilfeller, men får en vanlig syntaktisk analyse for transitive preposisjoner, jf. 4.3.

1.2.8 *Selv*

OBT har to morfologiske analyser for *selv*: Det kan enten være *determinativ* eller *adverb*. Der er ofte ikke åpenbart når man skal velge den ene eller den andre analysen. Vi har derfor satt opp kriteriene under. Disse kriteriene bygger på de analysevalgene som ser ut til å ligge til grunn for OBTs analyser, og følger ikke analysen av *selv* i Faarlund et al., 1997, 920-922.

For den syntaktiske analysen av *selv*, se 5.16.

1. Hvis *selv* ikke står etter et nominalt ledd, skal det tagges som adverb I (1.20 a) og (1.20 b) skal altså *selv* være adverb:

(1.20) (a) Vanskelig tilgjengelig er han ikke, *selv* om hans

setningskonstruksjoner, rike på bisetninger, er lange . (Aftenposten 012)

(b) Jeg føler meg også *selv* litt smittet. (Aftenposten 012)

Dette prinsippet gjelder også når *selv* står etter et nominalt ledd som det ikke semantisk hører sammen med, som i (1.21):

(1.21) Norge som «humanitær stormakt» forskriver gjerne etiske medisiner for andre, men vil ikke ta den *selv* . (Aftenposten 011)

2. Hvis *selv* står etter et nominalt ledd som det semantisk hører sammen med, skal det tagges som determinativ I (1.22 a) står *selv* etter *han*, og *han* og *selv* hører sammen semantisk på en annen måte enn i (1.21). Selv skal dermed være determinativ. Det samme gjelder for (1.22 b) og (1.22 c)².

- (1.22) (a) Ikke bare har det vært et problem, som han *selv* skriver i forordet, å bli klok på Borten. (Aftenposten 013)
 (b) Når nøden banker på, hjelper alle seg *selv* først. (Aftenposten 009)
 (c) [...] Vi har intet å frykte bortsett fra frykten *selv*, og vi har ingen tid å miste [...]. (Aftenposten 009)

3. *Selv* i betydningen 'til og med' skal alltid være adverb, også når det står foran et nominalt ledd Dette gjelder i setninger som (1.23):

- (1.23) Å begrense utgiftsveksten i årene fremover vil innebære politiske prøvelser som *selv* en flertallsregjering vil ha store problemer med å takle.

1.2.9 Flytende kvantorer

Den morfologiske og syntaktiske analysen av flytende kvantorer, som i (1.24 a) og (1.24 b) er beskrevet i 5.17.

- (1.24) (a) *Vi* kommer *alle* til å bli blåst ut som lys på ei bursdagskake. (Dagbladet 003)
 (b) *Begge* måtte *dei* bøte med livet. (Faarlund et al., 1997, 921)

1.3 Setningsdeling

Vi har vanligvis setningsdeling etter skilletegn som punktum, spørsmålstegn, utropstegn, kolon og spesialtegnet / (se 1.1.7). Det er imidlertid en del unntak fra denne hovedregelen:

Hvis et setningsskillende skilletegn etterfølges av anførselstegn eller parentes, skal setningsdelinga komme etter anførselstegnet eller parentesen:

- (1.25) (a) Barnet skal hete Leah Isadora Behn." (Aftenposten 004)
 (b) (Det siste spørsmålet var for øvrig ikke retorisk.) (Aftenposten 009)

Hvis et setningsskillende skilletegn forekommer midt i noe som syntaktisk må regnes som en setning, skal det ikke være setningsdeling. Ofte, men ikke alltid, vil teksten som følger skilletegnet, begynne med liten bokstav i slike tilfeller:

- (1.26) (a) Grovt sett kan vi si at kartdata kommer fra tre kilder: det offentlige, kommersielle selskaper og fra privatpersoner.
 (b) Etter et herlig kveldsmåltid, bestående av aspargessuppe og hjort (barna fikk hvert sitt Nestlèglass da, du kan jo ikke servere barn asparges!! Hello, lissom!), sprayet vi barna med Antibac og sendte de til sengs, mens jeg og min kjære ble sittende i loungen og stirre på hverandre med vellyst i blikket.

²På grunn av mangelfull dokumentasjon i en tidligere utgave av disse retningslinjene, har ikke dette prinsippet blitt gjennomført helt konsekvent i korpuset

Vi vil gjerne gjøre oppmerksom på at det finnes en del tilfeller i korpuset der disse unntakene ikke har blitt gjennomført. Dette har vi ikke kunnet rette opp i etterkant, da verktøyene vi bruker, ikke tillater endring av setningsdeling.

Del II

Syntaks

Kapittel 2

Innledning

2.1 Om dependensgrammatikk

Vi har valgt dependensgrammatikk som den overordnede grammatiske formalismen for NDT. Dependensgrammatikk har flere fordeler fra en språkteknologisk synsvinkel (jf. Johannessen et al. (2011, 5-7)). I tillegg er det en relativt transparent og enkel formalisme, og det bør derfor la seg gjøre å annotere forholdsvis hurtig.

Dependensgrammatikk har to viktige kjennetegn:

1. Syntaktisk struktur er representert i form av asymmetriske relasjoner.
2. Disse relasjonene står mellom enkeltord, ikke syntaktiske fraser.

Med asymmetrisk relasjon menes en relasjon mellom to ord, X og Y, der eksistensen av X er avhengig av eksistensen av Y, men ikke motsatt (jf. Haug 2010, 5). En slik asymmetrisk relasjon kalles en *dependens* eller en *dependensrelasjon*. Det avhengige ordet kalles en *dependent*, mens ordet dependenten er avhengig av, kalles et *hode*. La oss illustrere dette med følgende eksempel:

(2.1) Per kjøper røde biler nå.

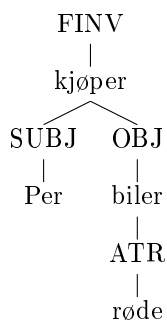
Setning (2.1) består av verbet *kjøper* og et subjekt og et objekt. Det er en dependensrelasjon mellom *kjøper* og subjektet *Per*: *Per* har sin eksistensberettigelse i setningen i kraft av å være subjekt til *kjøper*.

Objektet i (2.1) er en kompleks substantivfrase, *røde biler*. En dependensrelasjon står imidlertid mellom enkeltord, ikke syntaktiske fraser. Derfor er *biler* dependent direkte på verbet, mens *biler*, i sin tur, er hode for *røde*.

Verbet *kjøper* er ikke selv dependent på noe annet ord, og kan derfor sies å være hode for hele setningen. Det finitte verbet i hovedsetningen vil alltid være setningens hode ifølge våre analyser. Ofte forekommer imidlertid setninger uten finitt verb. Da vil et annet ord være hode. Dette vil bli nærmere beskrevet i 3.1.

Dependensstruktur kan framstilles grafisk som en trestruktur, der hoder står over dependenter. Setningens hode står øverst i treet. Hver dependens er merket med en etikett som indikerer hvilken type dependensrelasjon vi har å gjøre med: SUBJ, DOBJ, ADV, ATR etc. En slik etikett kaller vi en funksjon. Hodet i setningen vil også ha en funksjon, kalt en rotfunksjon. For finitte verb vil denne være FINV. Depensanalysen for (2.1) ser dermed slik ut:

(2.2)

Det er ikke alle syntaktiske relasjoner som like åpenbart asymmetriske. To tilfeller er spesielt problematiske: relasjonen mellom funksjonsord og leksikalske ord og koordinasjon (jf. Nivre 2005):

(2.3) (a) *Per har kjøpt biler.*(b) *Per og Kari kjøper biler.*

I (2.3 a) står det leksikalske verbet *kjøpt* sammen med hjelpeverbet *har*. Begge inneholder grammatisk informasjon som er relevant for hverandre, og det er vanskelig å se at det ene er overordnet det andre: Hjelpeverbet bærer tempus og informasjon om aspekt, mens det leksikalske verbet angir det semantiske innholdet og argumentstrukturen. Ved koordinasjon, som i (2.3 b), kan hver av konjunktene i prinsippet fylle den grammatiske funksjonen i setningen: *Per* og *Kari* kunne vært subjekt hver for seg. Det er dermed vanskelig å påstå at det er en asymmetrisk relasjon mellom dem. I Tesnière (1965), som dependensgrammatikken stammer fra, benyttes ikke dependenser for funksjonsord og koordinasjon, men egne, symmetriske relasjoner. I tråd med hva som er vanlig i dependensgrammatiske trebanker, har vi imidlertid valgt å bruke dependenser i alle tilfeller. Måten vi analyserer koordinasjon på, blir beskrevet i underkapittel 4.4. Forholdet mellom leksikalske ord og funksjonsord kommer vi tilbake til allerede i neste underkapittel, i 2.2.4.

2.2 Grunnleggende analysevalg

I dette underkapittelet vil vi kort gjøre greie for noen grunnleggende analysevalg vi har tatt.

2.2.1 Ingen tomme noder

For å representere visse typer ellipser opererer man i en del trebanker med tomme noder, det vil si noder i dependenstreet som ikke er assosiert med noen av ordene i setningen (se f.eks. Haug 2010). Dette er imidlertid ugunstig for en del språkteknologiske formål. Siden språkteknologimiljøene er primærmålgruppa for våre korpus, har vi valgt å ikke operere med tomme noder. Hver node vil, med andre ord, være assosiert med et ord i setningen (eller, i noen tilfeller, flere ord, jf. og 1.2.3). I 5.1 beskriver vi nærmere hvordan vi analyserer elliptiske konstruksjoner.

2.2.2 Kun unike dependenser

I dette korpuset har hver node én, og kun én, dependens. Vi opererer derfor ikke med sekundærdependenser, f.eks. for å angi kontroll- og bindingsrelasjoner, slik de gjør i PROIEL-korpuset (jf. Haug (2010, 48-53)).

2.2.3 Kryssende dependenser

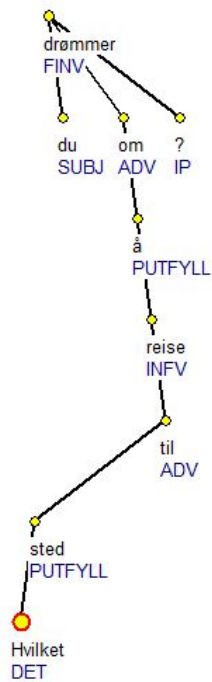
Det er ikke alltid fullt samsvar mellom dependensstruktur og lineær struktur. En dependent kan, i noen konstruksjoner, være skilt fra de andre dependentene på samme hode med ett eller flere ord. Dette forekommer blant annet ved leddspørsmål og topikalisering. Ved leddspørsmål er gjerne ordrekkefølgen en annen enn i deklarativer hovedsetninger, fordi et spørreord, eller en frase som inneholder et spørreord, er “flytta” fram i forfeltet (jf. Faarlund et al. 1997, 936-943). I (2.4) er det utfyllinga til preposisjonen *til* som står i forfeltet:

(2.4) Hvilket sted drømmer du om å reise til? (Dagbladet 003)

Hvis man skal gi en adekvat analyse av slike setninger, vil man ende opp med syntaktiske ledd som ikke utgjør en enhet i den lineære strukturen: Det står flere ord mellom preposisjonsutfyllingen *Hvilke ord* og dens hode, *til*. Dette refererer man gjerne til som *kryssende dependenser*¹. Kryssende dependenser kan være problematiske fra et språkteknologisk synspunkt (jf. Nivre 2007). For oss er det imidlertid viktig at analysene er så lingvistisk adekvate som mulig, og vi tillater derfor kryssende dependenser. Det flytta leddet i (2.4) skal altså være dependent på preposisjonen *til*, slik analysen i (2.5) viser:

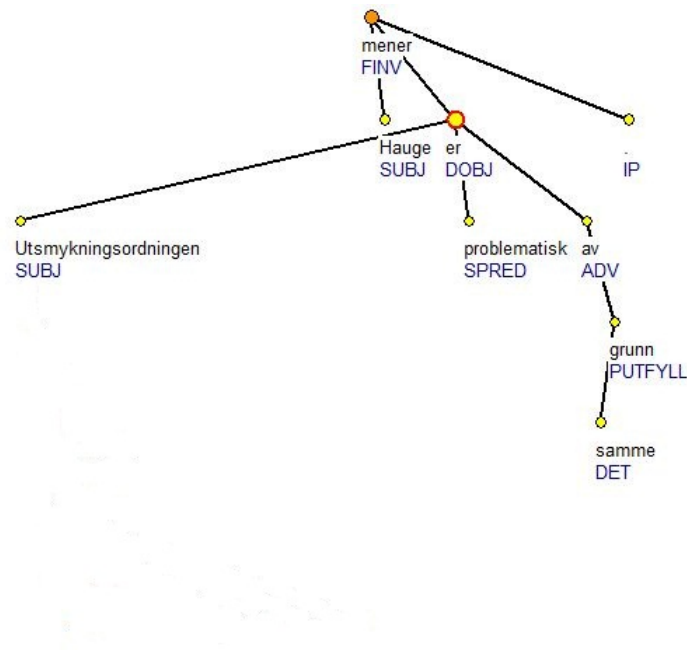
(2.5)

¹Denne termen er litt uintuitiv med den visualiseringa av dependenstrær vi bruker her. I en dependensanalyse som tar mer hensyn til ordrekkefølgen, vil det komme klarere fram at dependensene krysser hverandre.

Kryssende dependenser forekommer også ved topikalisering. I (2.6 a) er subjektet i en leddsetningen topikalisert og “flytta” fram i hovedsetningens forfelt. I vår dependensanalyse er det topikaliserte leddet dependent på leddsetningens verb, slik (2.6 b) viser:

- (2.6) (a) Utsmykningsordningen (...) mener Hauge er problematisk av samme grunn. (Klassekampen 001)
- (b)

2.2.4 Leksikalske ord og funksjonsord

Vi har ikke tatt noen overordnet beslutning om hvorvidt funksjonsord skal være dependenter på leksikalske ord eller om leksikalske ord skal være dependenter på funksjonsord, men har avgjort hva som er mest praktisk for hver enkelt konstruksjon. Når det gjelder forholdet mellom hjelpeverb og leksikalske verb har vi valgt å la hjelpeverbet være hode, blant annet for å sikre at hodet i en finitt setning alltid bærer tempus (se 3.1). I analogi med analysen av hjelpeverb har vi latt infinitiver være dependenter på infinitivsmerket (se 3.7). Subjunksjoner har vi imidlertid latt være dependenter på det finitte verbet, fordi vi ønsker samme analyse for leddsetninger med og uten subjunksjon (se 3.10). Vi har også latt determinativer være dependenter på substantiver, da substantiver ofte forekommer uten determinativ på norsk.

2.3 Oversikt over det syntaktiske taggsettet

Her oppgir vi taggene i det syntaktiske taggsettet vårt og gir referansen til underkapittelet der hovedbeskrivelsen av taggen finnes.

ADV: Adverbial. Se 3.5 .

APP: Apposisjon. Se 4.2.

ATR: Attributt. Se 4.1.2.

DET: Determinativ. Se 4.1.3.

DOBJ: Direkte objekt. Se 3.4.

FINV: Finitt verb. Se 3.1.1.

FLAT: Flat struktur. Se 4.5.

FOBJ: Formelt objekt. Se 3.2.4.

FOPRED: Fritt objektspredikativ. Se 3.8.

FRAG: Fragment. Se 3.1.3.

FSPRED: Fritt subjektspredikativ. Se 3.8.

FSUBJ: Formelt subjekt. Se 3.2.2.

IK: Setningsinternt skilletegn. Se 5.2 og 5.11.

INFV: Infinit verbal. Se 3.7.

INTERJ: Interjeksjon. Se 3.1.2 og 3.9.

IOBJ: Indirekte objekt. Se 3.4.2.

IP: Setningsskillende skilletegn. Se 5.2.

KONJ: Konjunksjon. Se 4.4.

KOORD: Funksjon brukt ved koordinasjon. Se 4.4.

KOORD-ELL: Funksjon brukt ved koordinasjon med verb-ellipse. Se 5.1.3.

OPRED: Objektspredikativ. Se 3.8.

PAR: Parentetisk uttrykk. Se 5.3.

POBJ: Potensielt objekt. Se 3.2.4.

PSUBJ: Potensielt subjekt. Se 3.2.3.

PUTFYLL: Preposisjonsutfylling. Se 4.3.1.

SBU: Subjunksjon. Se 3.10.2.

SPRED: Subjektspredikativ. Se 3.8.

SUBJ: Subjekt. Se 3.2.

UKJENT: Overflødige ord. Se 5.4

Kapittel 3

Setninger

3.1 Rotfunksjoner

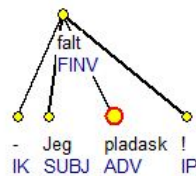
Rotfunksjoner er de funksjonene som brukes for det øverste hodet i en dependensstruktur. Vi opererer med tre rotfunksjoner: FINV (finit verb), INTERJ(eksjon) og FRAG(ment). Disse funksjonene presenteres i henholdsvis 3.1.1, 3.1.2 og 3.1.3. 3.1.4 beskriver hvordan vi analyserer setninger med hjelpeverb.

3.1.1 FINV

Dersom en dependensstruktur er en hovedsetning, som i (3.1 a), skal det finitte verbet i hovedsetningen alltid være hode. Rotfunksjonen er FINV, jf. (3.1 b):

(3.1) (a) - Jeg falt pladask! (Dagbladet 003)

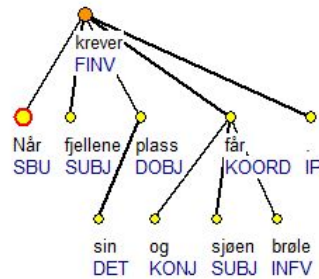
(b)

Av og til er tilsynelatende leddsetninger skilt ut som helsetninger. Det har vi f.eks. i (3.2 a). I slike tilfeller bruker vi også FINV, jf. (3.2 b):

(3.2) (a) Når fjellene krever sin plass og sjøen får brøle. (Dagbladet 003)

(b)

Det er viktig å understreke at FINV bare skal være rotfunksjon. Finitte verb i leddsetninger skal alltid bære leddsetningens funksjon. Dette er beskrevet i underkapittel 3.10. Ved koordinerte helsetninger skal funksjonen KOORD brukes, jf. 4.4.

3.1.2 INTERJ

Interjeksjoner kan ofte stå alene, uten noe finitt verb, som i (3.3).

(3.3) - Ja. (Dagbladet 003)

Mens dependensstrukturer med substantiver, preposisjoner etc. som hode som regel er fragmentariske og gjerne krever at man underforstår et verb, kan en interjeksjon utgjøre en komplett mening i seg selv. Derfor har vi valgt å la funksjonen INTERJ være en rotfunksjon¹. Analysen av (3.3) blir dermed slik:

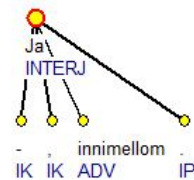
(3.4)

Interjeksjoner med rotfunksjon kan ta dependenter (i tillegg til skilletegn). I de fleste tilfeller vil det være snakk om ADV, jf. (3.5 a) og analysen i (3.5 b):

(3.5) (a) - Ja, innimellom. (db 003)

(b)

Hvis en interjeksjon forekommer i en helsetning, skal det finitte verbet, ikke interjeksjonen, være hode. For mer om dette, se 3.9.

¹INTERJ kan imidlertid også brukes på dependenter på verb, jf. 3.9.

3.1.3 FRAG

Hvis det er mulig å velge rotfunksjonene FINV eller INTERJ i en setning, gjør vi det. Når dette ikke er mulig, bruker vi rotfunksjonen FRAG på hodet. Det gjelder for eksempel setninger som (3.6 a) og (3.6 b):

(3.6) (a) Klar beskjed. (db 001)

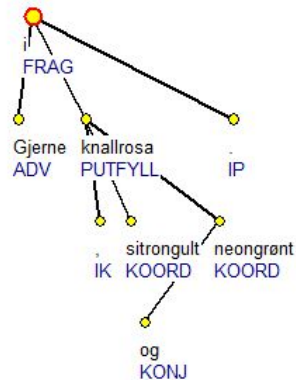
(b) Gjerne i knallrosa, sitrongult og neongrønt. (db 002)

Siden FRAG brukes i så forskjellige tilfeller, er det ikke noen almenngyldig regel for hvilket ord som skal ha rotfunksjonen. Man må avgjøre i hvert tilfelle hvilket ord det er mest naturlig å ta velge som hode i dependensstrukturen. I (3.6 a) må *beskjed* være hode, fordi det ikke selv er avhengig av noe annet ord, mens *klar* modifierer *beskjed*, jf. (3.7 a). Det er trolig gode grunner for å la *gjerne* modifieres preposisjonen i (3.6 b). Preposisjonen selv er imidlertid ikke avhengig av noe annet ord. Dermed blir den hode, jf. (3.7 b).

(3.7) (a)

(b)

Vanligvis bruker vi de samme funksjonene for dependenter til ord med FRAG-funksjon som vi ville brukt hvis de samme ordene hadde stått som en del av en helsetning. Av og til er det imidlertid nødvendig å underforstå et verb. Det gjelder for eksempel (3.8). Preposisjonsfrasen *uten at passet er med* står trolig til et underforstått verb, f.eks. *går*, ikke til substantivet *dag*.

(3.8) Aldri en dag uten at passet er med. (db 001)

I 5.1 forklarer vi hvordan slike setninger skal analyseres.

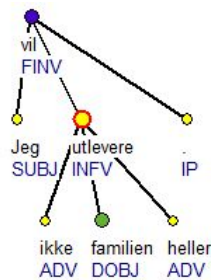
3.1.4 Forholdet mellom hjelpeverb og leksikalske verb

En konsekvens av at det finitte verbet i en hovedsetning alltid skal bære rotfunksjonen, er at hjelpeverb, ikke leksikalske verb, må være hode, siden det alltid er hjelpeverbet som er finitt (for forholdet mellom funksjonelle og leksikalske ord mer generelt, se 2.2). Det leksikalske verbet skal være dependent på hjelpeverbet med funksjonen INFV (infinitiv verbal; se for øvrig 3.7). I (3.9) er det altså hjelpeverbet *vil* som skal være hode, mens det leksikalske verbet *utlevere* får INFV:

(3.9) Jeg vil ikke utlevere familien heller. (Dagbladet 003)

I konstruksjoner med hjelpeverb har man i prinsippet to mulige verb å henge dependenter på. Vi har bestemt at subjekter skal være dependenter på det finitte verbet, da finittethet som regel er en forutsetning for at vi kan ha uttalte subjekter. Alle andre argumenter og verbale adjunkter skal være dependenter på det leksikalske verbet. I (3.9) vil dermed subjektet, *Jeg*, være dependent på *vil*, mens det direkte objektet *familien* og de to adverbialene *ikke* og *heller* er dependenter på *utlevere*, slik analysen i (3.10) viser:

(3.10)

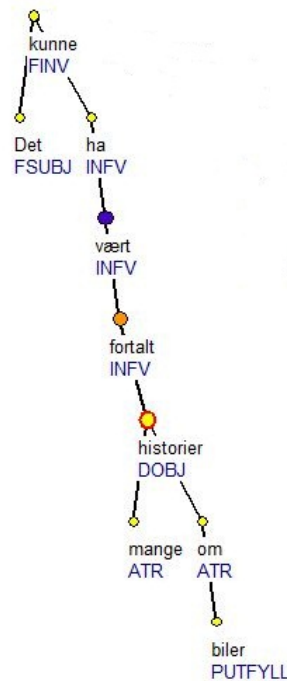
Konjunksjoner, subjunksjoner og setningsskilletegn er dependenter på det finitte verbet. Setningsinterne skilletegn vil også ofte være dependenter på det finitte verbet, jf. 5.2. Formelle subjekter skal være dependenter på det finitte verbet, mens potensielle subjekter skal stå til det leksikalske verbet (jf. 3.2).

Av og til forekommer kjeder av hjelpeverb, som i (3.11):

(3.11) Det kunne ha vært fortalt mange historier om biler (...). (db 003)

I slike tilfeller er det finitte hjelpeverbet hode. Hvert av de etterfølgende hjelpeverbene er dependent på det foregående. Det leksikalske verbet er dependent på det siste hjelpeverbet. Analysen av (3.11) blir dermed slik:

(3.12)

Ved leddsetninger vil forholdet mellom hjelpeverb og leksikalske verb være det samme som det vi har skissert her. Da vil imidlertid det finitte verbet ha leddsetningens grammatiske funksjon, ikke FINV. For mer om leddsetninger, se 3.10.

3.2 Subjekter

Dette underkapittelet redegjør for ulike typer subjekter og subjektsfunksjoner som brukes i NDT: referensielle subjekter på subjekts plass (SUBJ), formelle subjekter (FSUBJ) og potensielle subjekter (PSUBJ). Vi inkluderer også en kort beskrivelse av formelle og potensielle *objekter* (FOBJ og POBJ), ettersom disse funksjonene best kan forstås i sammenheng med sine subjektsmotparter.

3.2.1 Referensielle subjekter på subjekts plass (SUBJ)

Vi skal ikke prøve å gi noen uttømmende beskrivelse av subjekter i norsk her, men nøye oss med en kort karakteristikk (se for eksempel Faarlund et al. (1997, 674-693) for en mer utførlig framstilling). Subjektet kan defineres ved hjelp av ordstillingskriterier: I setninger med hovedsetningsordstilling står subjektet enten på plassen rett før eller rett etter det finitte verbet, som i (3.13) og (3.14). I setninger med leddsetningsordstilling står subjektet før det finitte verbet, men ikke nødvendigvis rett før - det finitte verbet og subjektet kan skilles av et setningsadverbial, som i (3.15).

(3.13) *Gjestene* forsynte seg godt av buffeten.

(3.14) Etter maten tok *de* seg en lur.

(3.15) Gi beskjed hvis *du* ikke kan komme likevel.

Posisjonene som er nevnt her, refererer vi til som (mulige) subjektsplasser.

I våre analyser vil vi skille mellom referensielle og ikke-referensielle subjekter, og referensielle subjekter på subjektsplass skal ha funksjonen SUBJ. Ikke-referensielle subjekter (det vil si innholdstomme, formelle subjekter), står også på subjektsplass, men skal ha en annen funksjon. Formelle subjekter er omtalt nedenfor i 3.2.2.

Referensielle subjekter på subjektsplass har ofte form av nominalfraser, men de kan også være leddsetninger eller infinitiver, som vi ser i eksemplene nedenfor:²

(3.16) Allerede i går kom *de første meldingene* om kaos på veiene.

(3.17) *At du har gjennomført dette prosjektet*, er en stor bragd.

(3.18) *Å trene* er bra for både kropp og sjel.

I setninger med både finitt og infinitt verb, skal SUBJ (og også FSUBJ, men ikke PSUBJ) være dependent på det finitte verbet, i motsetning til andre argumenter og adjunkter (se 3.1.4). Vi har valgt denne analysemåten fordi finittet og synlige subjekter korrelerer i norsk.

3.2.2 Formelle subjekter (FSUBJ)

I motsetning til subjektene som er omtalt ovenfor i 3.2.1, har formelle subjekter ingen klar referanse. Formelle subjekter er innholdstomme elementer som har til oppgave å oppfylle det generelle kravet i norsk om at finitte setninger må ha et synlig subjekt. Det formelle subjektets form er oftest *det*, men også *der* kan forekomme i noen konstruksjoner (hovedsakelig i presenteringssetninger).³ Vi gir formelle subjekter funksjonen FSUBJ. Nedenfor følger en grov oversikt over konstruksjoner med formelt subjekt.

3.2.2.1 Værsetninger og beslektede konstruksjoner

Formelle subjekter forekommer i værsetninger og noen beslektede konstruksjoner (dvs. konstruksjoner hvor predikatet deler ut et såkalt *kvasiargument*, se f. eks. Falk (1993, 67-90)). Eksemplene nedenfor illustrerer dette.

(3.19) (a) *Det* blåser fælt ute.

(b) Hvordan går *det* med deg?

(c) *Det* er dårlige tider. (Faarlund et al., 1997, 679)

²I blant, trolig i mer marginale tilfeller, kan også preposisjoner være subjekt. Dette gjelder *her* og *der* (se 3.2.2 med note 3), men det kan også gjelde i andre tilfeller (se Faarlund et al. (1997, 682-683).

³I en del dialekter brukes formen *her* i setninger som for eksempel *Her er kaldt*. Imidlertid har *her* alltid et visst lokativt innhold (Faarlund et al., 1997, 681-682), og vi vil derfor ikke regne det som et formelt subjekt. Også *der* kan i tilsvarende tilfeller (hvor det ikke finnes noe annet subjekt) ha en klar lokativ betydning. Det mest lingvistisk adekvate er sannsynligvis å regne *her* og *der* med klart lokativt innhold i slike konstruksjoner som referensielle subjekter, altså SUBJ, selv om de ikke er nominale.

3.2.2.2 Presenteringssetninger

Vi finner formelle subjekter videre i presenteringssetninger. Informasjonsstrukturelt kjennetegnes presenteringssetninger ved at de introduserer en NP med ny informasjon i diskursen. Ettersom ny informasjon ikke er foretrukket på subjektsplassen i norsk, står denne NP-en på objektsplassen, mens det formelle subjektet står på subjektsplassen.

- (3.20) (a) *Det* står en mann i hagen.
 (b) *Det* er nok mat i kjøleskapet.
 (c) I går kom *det* en ny elev i klassen.

NP-en med ny informasjon som står på objektsplassen, kalles et potensielt subjekt og får funksjonen PSUBJ. Vi omtaler denne funksjonen nærmere i 3.2.3 nedenfor. I blant kan presenteringssetninger være vanskelige å skille fra andre konstruksjoner med formelt subjekt, se 3.2.6 for mer om dette. Legg også merke til at presenteringssetninger er en av konstruksjonene hvor *der* kan opptre som formelt subjekt istedenfor *det*.

3.2.2.3 Upersonlige passivsetninger

Passiv innebærer at et verbs subjekt “strykes”. Dette åpner for at et objekt kan ta over subjektsfunksjonen, som nedenfor, hvor *mange bøker* har blitt subjekt:

- (3.21) Mange bøker har blitt skrevet om dette fenomenet.

I upersonlige passivsetninger blir imidlertid objektet værende, mens et formelt subjekt kommer inn på subjektsplassen:

- (3.22) *Det* har blitt skrevet mange bøker om dette fenomenet.

3.2.2.4 I setningsantisiperende konstruksjoner:

Setningsantisiperende konstruksjoner inneholder en leddsetning eller infinitivskonstruksjon som semantisk sett kan oppfattes som subjekt, men som ikke står på subjektsplass. På subjektsplassen står det formelle subjektet. Setningsantisiperende konstruksjoner inneholder gjerne et predikativt adjektiv, *fint* og *morsomt* i eksemplene nedenfor:

- (3.23) *Det* var fint at du kunne komme.
 (3.24) Etter en bedre middag er *det* ikke så morsomt å vaske opp.

Leddsetningen/infinitiven i setningsantisiperende konstruksjoner regner vi som potensielt subjekt (PSUBJ), se 3.2.3.

3.2.2.5 Setningskløyving

Eksempelet nedenfor illustrerer setningskløyving:

- (3.25) *Det* er jeg som har gjort det
 (3.26) *Det* er noen som misliker hunder.

Vi opererer med to litt ulike typer setningskløyving, men begge inneholder et formelt subjekt. Se 3.3 for beskrivelse av analysene.

3.2.3 Potensielle subjekter (PSUBJ)

Potensielle subjekter er referensielle, men står ikke på noen av de vanlige subjekts plassene, i motsetning til subjektene omtalt i 3.2.1. I konstruksjoner med potensielt subjekt står det et formelt subjekt i en av subjektsposisjonene, mens det potensielle subjektet står i en posisjon hvor vi vanligvis finner objekter. Potensielle subjekter får i vår annotasjon funksjonen PSUBJ.

Potensielle subjekter opptrer sammen med formelle subjekter i presenteringssetninger og i setningsantisiperende konstruksjoner. I presenteringssetninger er det potensielle subjektet en nominalfrase:

- (3.27) (a) Det står *en mann* i hagen.
 (b) Det er *nok mat* i kjøleskapet.

I setningsantisiperende konstruksjoner er det potensielle subjektet en leddsetning eller en infinitiv. De setningsantisiperende konstruksjonene inneholder gjerne et predikativ i tillegg til det potensielle subjektet (henholdsvis *fint* og *så morsomt* i eksemplene nedenfor):⁴

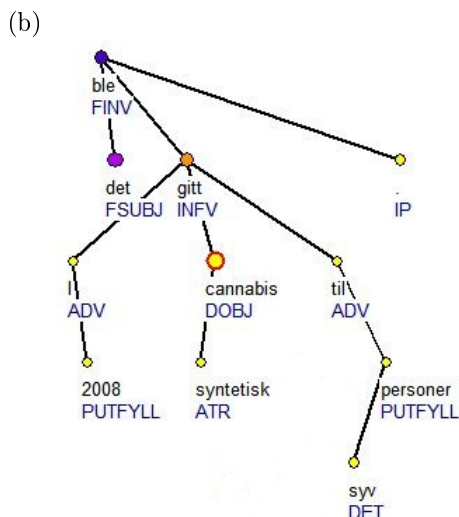
- (3.28) Det var fint *at du kunne komme*.
 (3.29) Etter en bedre middag er det ikke så morsomt *å vaske opp*.

Potensielle subjekter kan ofte (men ikke alltid) gjøres til subjekt dersom det formelle subjektet i setningen strykes. Eksempel (3.30) nedenfor viser at dette er en mulig operasjon i (3.28) ovenfor:

- (3.30) At du kunne komme, var fint.

Merk at vi ikke bruker PSUBJ ved upersonlige passivsetninger, som i (3.31 a). I slike setninger antar vi at det referensielle argumentet er et direkte objekt (jf. 3.2.2.3), og vi bruker derfor funksjonen DOBJ:

- (3.31) (a) I 2008 ble det gitt syntetisk cannabis ... til syv personer.
 (Aftenposten 011)

⁴I blant kan vi finne et objekt istedenfor et predikativ, som i *ingenting* i en setning som *Det gjør ingenting om du blir sen*. Vi regner fortsatt *om du blir sen* som potensielt subjekt.

I blant kan det være vanskelig å avgrense potensielle subjekter fra andre funksjoner. Se 3.2.5 og 3.2.6 for en beskrivelse av hvordan vi skiller potensielle subjekter (eventuelt objekter) fra henholdsvis adverbialer og subjektspredikativ.

3.2.4 Formelle og potensielle *objekter* (FOBJ og POBJ)

Som vi antydte ovenfor, opererer vi med formelle og potensielle *objekter* i tillegg til de ovenfor omtalte formelle og potensielle subjektene. Formelle og potensielle objekter har svært mye til felles med formelle og potensielle subjekter, og problemstillinger vi møter i forbindelse med formelle/potensielle subjekter kan være aktuelle også for formelle/potensielle objekter (se for eksempel 3.2.5 nedenfor). Vi vil derfor kort omtale formelle og potensielle objekter her før vi går videre.

Formelle objekter har funksjonen FOBJ. Formelle objekter har i likhet med formelle subjekter form av et innholdstomt *det*, men står i en objektsrelasjon til et verb, ikke i en subjektsrelasjon. Eksempelet nedenfor illustrerer dette (det formelle objektet står i kursiv):⁵

(3.32) Det var Harald Zwart som på 1990-tallet fant *det* helt nødvendig å
mobbe norsk film (Dagbladet 001)

Det har en objektsrelasjon til *fant*, og kan derfor ikke regnes som et subjekt, men samtidig ser vi at konstruksjonen er parallell med de setningsantisiperende konstruksjonene vi omtalte ovenfor i 3.2.2.4. Hvis vi bytter ut verbet *fant* med *være*, kan lett skrive om den relevante delen av setningen til en setningsantisiperende konstruksjon med formelt subjekt:

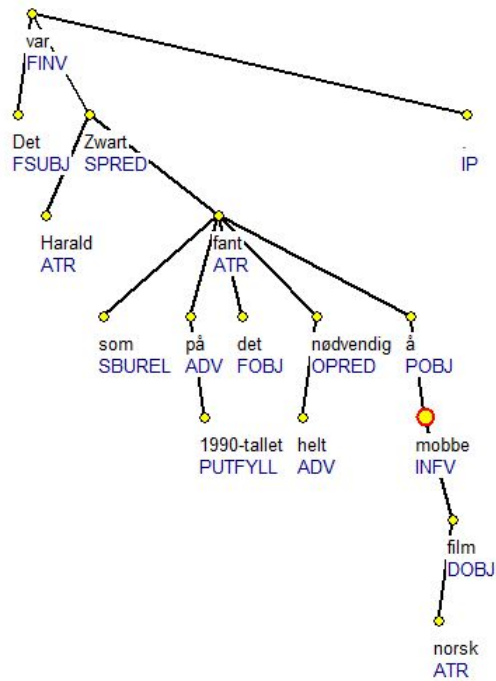
(3.33) (a) Det er helt nødvendig å mobbe norsk film.

Eksempelet i (3.32) illustrerer ikke bare formelle objekter, men også potensielle objekter, som vi vil gi funksjonen POBJ. Infinitiven i eksempelsetningen, *å mobbe norsk film*, er helt parallell med det potensielle subjektet i en setningsantisiperende konstruksjon med formelt subjekt, men hele konstruksjonen står i et objektsforhold til *fant*, og infinitiven blir dermed et potensielt objekt istedenfor et potensielt subjekt. Nedenfor er (3.32) gjentatt (det formelle objektet står i kursiv), og i (3.34b) ser vi den fulle dependensanalysen av setningen.

(3.34) (a) Det var Harald Zwart som på 1990-tallet fant det helt nødvendig å
mobbe norsk film (Dagbladet 001)

(b)

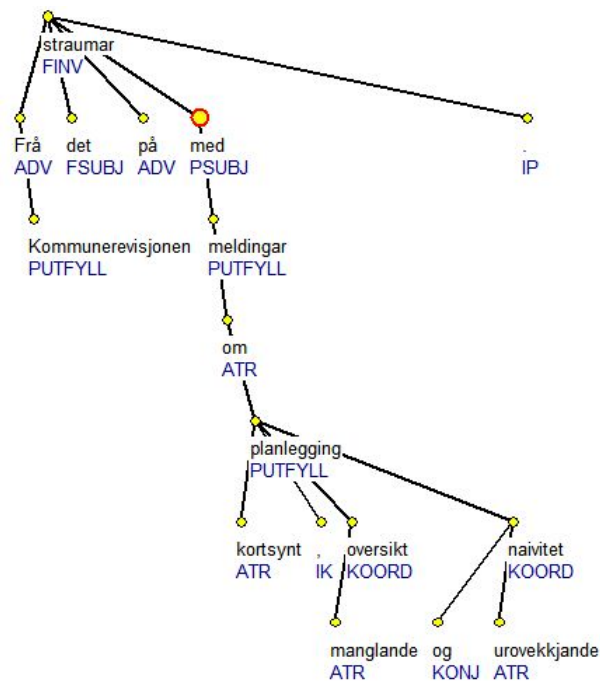
⁵I eksempelet kan det formelle objektet sies å være et direkte objekt. Analysevalg vi har gjort i forbindelse med konstruksjoner med objekt og infinitiv, gjør at vi i noen marginale tilfeller kunne hatt bruk for en funksjon for formelle *indirekte* objekter 3.4.3, for eksempel i en setning som *Gud lot det regne*. Vi vil imidlertid ikke innføre noen egen funksjon med et så smalt bruksområde, og vi lar derfor funksjonen FOBJ dekke alle slags formelle objekter.

3.2.5 Avgrensning av potensielle subjekter/objekter mot adverbial

Av og til kan PP-er fungere som potensielle subjekter/objekter. Dette gjelder spesielt PP-er innledet av *med*:

- (3.35) (a) Det er hyggelig med besøk.
 (b) Vi reknar det for altfor dyrt med drosje. (Faarlund et al., 1997, 1026)
 (c) Frå Kommunerevisjonen straumar det på med meldingar om
 kortsynt planlegging, manglande oversikt og urovekkjande naivitet.
 (Klassekampen-nn 003)
 (d)

Disse kan i blant være vanskelige å skille fra PP-er som fungerer som ADV. Hvordan skal *med røntgenmaskinen* i eksempelet nedenfor analyseres?

(3.36) Ha det moro med røntgenmaskinen (db 001)

Vi bruker en erstatningstest for å skille konstruksjonene fra hverandre. Dersom PP-en kan erstattes med en infinitiv eller *at*-setning, regner vi den som potensielt subjekt/objekt. Dersom dette ikke er mulig, regner vi den som ADV - vi legger til grunn et prinsipp om at det må klar evidens til for å bruke potensielt subjekt/objekt istedenfor. Vi ser at PP-en i (3.35 a) ovenfor kan erstattes med en infinitiv/*at*-setning, og vi velger derfor PSUBJ:

(3.37) Det er hyggelig å få besøk/at folk kommer på besøk.

Dette er ikke mulig i (3.36):

(3.38) * Ha det moro å leke med røntgenmaskinen

Vi analyserer derfor (3.36) med ADV. Det samme gjelder i en setning som (3.39 a) nedenfor:

(3.39) (a) Det vrirmlar med folk i gatene. (Faarlund et al., 1997, 837)

(b) * Det vrirmlar at det er folk i gatene.

(I det siste eksempelet avviker vår analyse fra NRG, som regner *med folk* i (3.39 a) som potensielt subjekt. Det ville falle utenfor retningslinjenes rammer å gå inn i denne diskusjonen, men vi mener at predikater som *vrirmlar* er av en annen type enn predikater som kan ta et formelt subjekt og en infinitiv/*at*-setning som potensielt subjekt.)

3.2.6 Å skille mellom potensielt subjekt og subjektspredikativ

I blant kan det være vanskelig å skille setninger med formelt og potensielt subjekt fra setninger med formelt subjekt og subjektspredikativ, spesielt ved verbet *være*, men også i noen andre tilfeller. Hvordan skal vi analysere de uthevede leddene i eksemplene nedenfor?

- (3.40) (a) Det er *et stort juletre* på torget.
 (b) Det er bare *meg*!
 (c) 23. september 1995 ble det *bryllup på en fjelltopp i Gudbrandsdalen* (Dagbladet 001)
 (d) Det er bare å *håpe på bedring*.

Det er vanskelig å finne entydige regler som løser problemet med å skille de to funksjonene fra hverandre, men vi vil basere oss på kriteriene i lista nedenfor i våre analyser. Som vi så i 3.2.3, regner vi kun med potensielle subjekter i presenteringssetninger og setningsantisiperende konstruksjoner - i presenteringssetninger er det potensielle subjektet en NP, i setningsantisiperende konstruksjoner er det en leddsetning eller infinitiv.

Ikke alle kriteriene nedenfor lar seg anvende på alle tvilstilfeller - kriteriene i 1- 3er kun relevante for (mulige) presenteringssetninger, ikke (mulige) setningsantisiperende konstruksjoner. Noen kriterier kan dessuten gi uklare eller motstridende resultater. Vi opererer derfor med en regel om å velge predikativ i tilfellene hvor de andre kriteriene ikke gir gode svar (se 5).

Kriteriene vi vil legge til grunn, er som følger:

1. *Egenskaper ved verbet i presenteringssetninger.*

- Vi regner ikke med at en presenteringssetning kan ha *bli* som verb. Dersom verbet er *bli*, analyserer vi med predikativ (se Faarlund et al., 1997, 734). Dermed må (3.40 c) analyseres med *bryllup...* som predikativ.
- Hvis en presenteringssetning har *være* som verb, kan *være* kan erstattes med *finnes* eller *eksistere* uten at betydningen endrer seg vesentlig. Vi ser at dette er mulig i (3.40 a) ovenfor, som vi vil analysere som en presenteringssetning med potensielt subjekt:

- (3.41) Det finnes et stort juletre på torget.

Hvis *være* ikke er synonymt med *finnes* eller *eksistere*, men snarere er et kopulaverb (altså nærmest betydningsløst), analyserer vi med predikativ (se Faarlund et al., 1997, 734). (3.40 b) ovenfor er et treffende eksempel på dette:

- (3.42) * Det fins/eksisterer bare meg!

2. *Obligatorisk adverbial i presenteringssetninger hvor være er synonymt med finnes.* Dersom verbet i en presenteringssetning er *være*, og *være* kan erstattes med *finnes*, vil det normalt være obligatorisk med et adverbial

(se Faarlund et al., 1997, 830).⁶ I eksempel (3.40 a) kan stedsadverbialet vanskelig sløyfes (forutsatt at *det* fortsatt er et formelt subjekt og ikke refererer til noe utenfor setningen:

(3.43) ?? Det er et stort juletre

3. *Indefinitthet*. Potensielle subjekter i norsk må som hovedregel være indefinitte, og det vil derfor ofte være riktig å regne ord i bestemt form, pronomen, egennavn eller ledd med possessive eller determinative adledd som predikativ.⁷ Dette kriteriet er særlig relevant for eksempel (3.40 b), gjentatt nedenfor:

(3.44) Det er bare *meg*!

Ettersom *meg* er et pronomen, regner vi det som et predikativ, ikke som et potensielt subjekt.

4. *Flyttingstest*. Dersom det er mulig å droppe det formelle subjektet og gjøre den aktuelle NP-en/leddsetningen/infinitiven til subjekt, er den et potensielt subjekt (se 3.2.3 ovenfor). (Faarlund et al., 1997, 835).⁸ For NP-er gir dette kriteriet i blant et noe tvilsomt resultat, for eksempel i (3.40 a):

(3.45) ? Et stort juletre er på torget.

Men dette har trolig en uavhengig forklaring i at subjekter i norsk helst bør være bestemte i en eller annen forstand, og vi vil derfor holde fast på at *et stort juletre* er et potensielt subjekt, slik testene ovenfor indikerer. For setningsantisiperende konstruksjoner gir flyttingstesten ofte et klare resultat. (3.40 d) ovenfor, gjentatt her, kan ved første øyekast likne en setningsantisiperende konstruksjon, men legg merke til at den ikke inneholder noe predikativ ved siden av infinitiven, slik setningsantisiperende konstruksjoner gjerne gjør (*bare* analyserer vi som et adverbial):

(3.46) Det er bare å *håpe på bedring*.

Vi ser også at at flyttingstesten ikke fungerer:

(3.47) * Å *håpe på bedring* er bare.

Dette kan vi se som en indikasjon på at setningen skal analyseres med predikativ, selv om flyttingstesten altså må brukes med forbehold.

5. *Ved fortsatt tvil: Velg predikativ*. Dersom reglene ovenfor ikke er til hjelp, velg predikativ. Predikativ er en funksjon som opptrer i flere ulike konstruksjoner, mens potensielt subjekt, slik det er definert hos oss, har en mer begrenset distribusjon. Det virker derfor rimelig å kreve en klarere begrunnelse for potensielt subjekt enn for predikativ. Av eksemplene vi

⁶Dette gjelder ikke dersom *være* er synonymt med *eksistere*, da kan det stå alene.

⁷Merk imidlertid at det finnes enkelte unntak fra denne regelen, blant annet i forbindelse med *bare* og *superlativ*.

⁸Det finnes potensielle subjekter som av ulike grunner ikke består denne testen. Men det er trolig riktig å si at alle ledd som består, er potensielle subjekter.

tok opp i innledningen til dette underkapittelet, er eksempel (3.40 d) det som dårligst lar seg klassifisere ved hjelp av de andre kriteriene, selv om vi så at flyttingstesten i 4 antydte predikativ. Ettersom det ikke finnes noen sterke motargumenter mot dette, vil vi klassifisere *å håpe på bedring* som predikativ med støtte i tvilsregelen.

3.3 Setningskløyving (utbrytning)

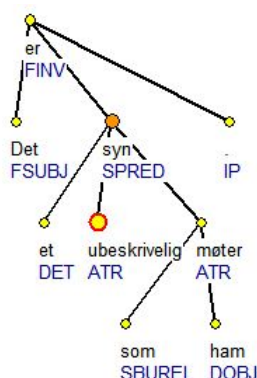
Såkalt *setningskløyving* er en utbredt konstruksjonstype i norsk. Nedenfor har vi fire eksempler:

- (3.48) (a) Det er et ubeskrivelig syn som møter ham. (db 001)
 (b) Det var i går den store begivenheten skjedde.
 (c) (...) det er ingen som viser mer NHL i Europa enn oss. (db 001)
 (d) Det er noen som misliker hunder.

Setninger med setningskløyving inneholder et formelt subjekt (se 3.2.2 for mer om dette), verbet *være* og et relativisert ledd (*ubeskrivelig syn* og *ingen* i eksemplene ovenfor) som er flyttet opp fra en relativsetningsliknende leddsetning. Leddsetningen oppfører seg ikke helt som andre relativsetninger, men vi har likevel bestemt å analysere den med ATR/ADV på samme måte som mer protypiske relativsetninger (se 3.10.3 for mer om dette).⁹

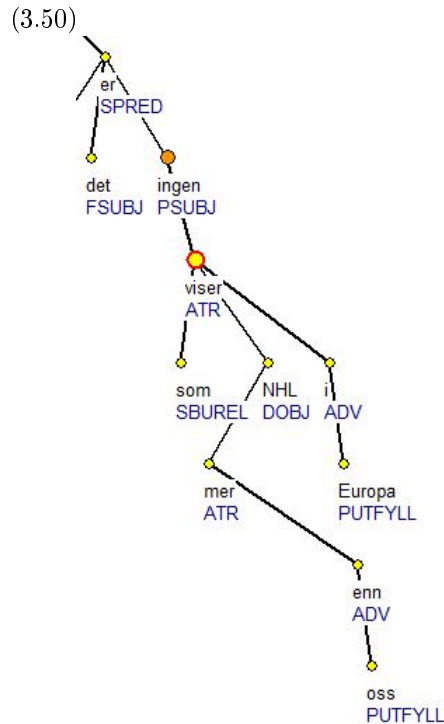
Setningskløyving finnes i to varianter, fokuseringstypen (også kalt *utbrytning*) og presenteringstypen (Faarlund et al., 1997, 1088). Eksemplene (3.48 a) og (3.48 b) ovenfor er av fokuseringstypen, mens (3.48 c) og (3.48 d) er av presenteringstypen. Som det framgår av navnene, brukes fokuseringstypen til å fokusere informasjon, mens presenteringstypen kan sees som en type presenteringssetning (se under 3.2.2 for mer om disse). I tråd med Faarlund et al. (1997, 1088-1095) vil gi litt de to typene noe ulike analyser - forskjellen er hvilken funksjon det relativiserte leddet skal ha. I fokuseringstypen vil vi gi dette leddet funksjonen subjektpredikativ (SPRED), i presenteringstypen skal det derimot være potensielt subjekt (PSUBJ). Eksempel (3.48 a), som er av fokuseringstypen, får dermed denne analysen:

(3.49)

⁹Et særtrekk ved "relativsetningen" ved setningskløyving er at den ikke lar seg topikalisere sammen med korrelatet sitt: * Et ubeskrivelig syn som møter ham, er det.

Eksempel (3.48 c), av presenteringstypen, analyseres derimot slik, med *ingen* som PSUBJ:

(Grunnen til at det øverste verbet, *være*, har fått funksjonen SPRED, er naturligvis at eksempelet originalt inngår i en større setning.)

I blant kan det være vanskelig å skille de to typene fra hverandre. Vi bruker følgende kriterier for å avgjøre valget (basert på Faarlund et al. (1997, 1088-1095) og Lundeby (1976)):

1. *Trykk*. Ved fokusering blir predikativet fremhevet og fokusert, og det er derfor trykksterkt. Det potensielle subjektet i presenteringstypen kan, men må ikke nødvendigvis ha trykk. Eksempelene (3.48 a) er det vanskelig å tenke seg uten trykk på *ubeskriverlig syn* og *i går*, mens *ingen* og *noen* i (3.48 c) og (3.48 d) lettere kan være trykklett.
2. *Presupponering*. Ved fokusering er innholdet i “relativsetningen” presupponert. Leddsetningens innhold er altså en underforstått forutsetning for hele konstruksjonen, eller det kommer fram av den foregående konteksten.¹⁰ I (3.48 a) er det for eksempel presupponert at noen ble møtt av noe. I (3.48 d) er det derimot ikke presupponert at noen misliker noe.
3. *Egenskaper ved verbet*. Ved presentering kan gjerne *være* relativt uproblematisk erstattes av *finnes/eksistere*, uten at setningens semantikk endres vesentlig. Dette ser vi er mulig i (3.48 c) ovenfor, men ikke i (3.48 a):

(3.51) (a) Det finnes ingen som viser mer NHL i Europa enn oss.

¹⁰Tekster kan imidlertid også starte med en setningskløyving av fokuseringstypen, men dette kan forstås som et stilistisk virkemiddel (Lundeby, 1976).

(b) * Det finnes et ubeskrivelig syn som møter ham.

4. *Det formelle subjektets form.* Dialekter som kan ha *der* som formelt subjekt i presenteringstypen, kan ha *der* også ved setningskløyving av presenteringstypen, men ikke i fokuseringstypen:

(3.52) (a) *Der* er ingen som viser mer NHL i Europa enn oss.

(b) * *Der* var i går den store begivenheten skjedde.

(Denne testen forutsetter naturligvis en viss kjennskap til en av de aktuelle dialektene.)

5. *Hvis i tvil - velg predikativ.* I omtalen av skillet mellom subjektspredikativ og potensielt subjekt (se 3.2.6 satte vi opp en generell regel om å velge predikativ i tvilstilfeller. Vi vil la denne regelen gjelde også i forbindelse med setningskløyving. Vi anbefaler dermed at konstruksjoner med setningskløyving analyseres som fokuseringstypen (altså med predikativ) dersom kriteriene ovenfor ikke gir noe godt svar på hvilken undertype setningen tilhører.

Det er viktig å huske at det relativiserte leddet i fokuseringstypen av setningskløyving kan være nær sagt alle slags ledd, ikke bare nominale argumenter. I eksempel (3.48 b), gjentatt her, er *i går* en PP med adverbial funksjon i undersetningen:

(3.53) Det var i går den store begivenheten skjedde.

Her kan det kanskje være fristende å bruke funksjonen ADV på *i går*, men den riktige analysen er altså SPRED.

3.4 Objekter

I dette underkapittelet skal vi gjøre rede for objektsfunksjonene i NDT og hvordan de brukes. I 3.4.1 omtaler vi funksjonen DOBJ (direkte objekter), i 3.4.2 funksjonen IOBJ (indirekte objekter), og i 3.4.3 konstruksjoner med sanseverb, *be*, *la* med objekt og infinitiv. I tillegg til objektsfunksjonene DOBJ og IOBJ, opererer vi også med formelle objekter (FOBJ) og potensielle objekter (POBJ). Disse kan best forstås i sammenheng med formelle og potensielle *subjekter*, og vi har derfor valgt plassere omtalen av dem i underkapittel 3.2. Se Faarlund et al. (1997, 693-731) for en oversikt over objekter i norsk mer generelt.

3.4.1 Direkte objekter (DOBJ)

3.4.1.1 Utfylling til verb

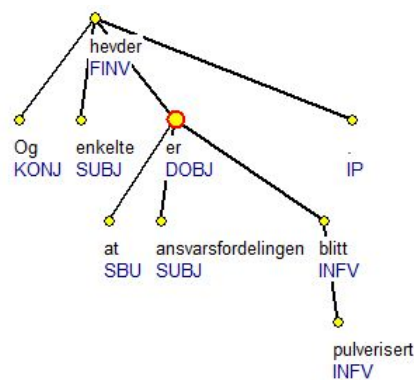
Vi bruker DOBJ-funksjonen til direkte objekter som er utfyllinger til verb. DOBJ-er kan ha form av både NP-er, adjektiver (i elliptiske konstruksjoner, se 5.1) infinitiver og leddsetninger, men de kan i de aller fleste tilfeller ikke være PP-er. Noen verb tar PP-er som obligatorisk utfylling, men i våre analyser skiller vi ikke mellom disse og PP-er som er adjunkter (se 3.5). Såkalte preposisjonsobjekter får dermed ikke funksjonen DOBJ, men ADV.

De uthevede leddene i eksemplene nedenfor vil vi analysere som DOBJ:

- (3.54) (a) Alvheim ledet *sosialkomiteen* også i forrige periode (...)
(Aftenposten 001)
- (b) Litt forsinket, klokken 20.25, satte bryllupsgjestene *seg* til bords for
å nyte *gallamiddagen på Slottet*. (Aftenposten 001)
- (c) Og enkelte hevder *at ansvarsfordelingen er blitt pulverisert*.
(Klassekampen 003)

I (3.54 a) har vi et substantiv som DOBJ. I (3.54 b) har vi refleksivpronomenet *seg* som DOBJ til *satte*, og dessuten *gallamiddagen på slottet* som DOBJ til infinitiven *nyte*. (3.54 c) illustrerer at leddsetninger også kan ha funksjonen DOBJ. Figuren nedenfor viser strukturen i 3.54 c:

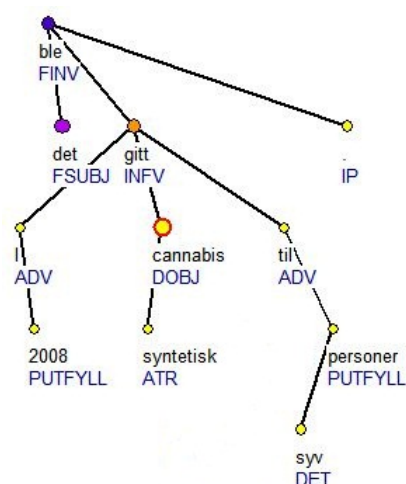
(3.55)

Merk at vi bruker DOBJ også ved upersonlige passivsetninger, jf. 3.2.2.3 og 3.2.3:

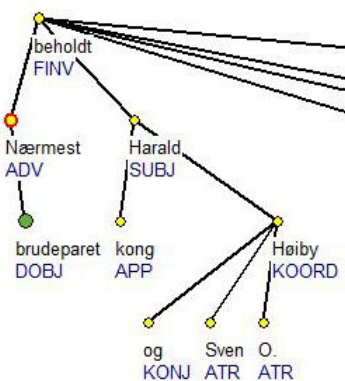
- (3.56) (a) I 2008 ble det gitt syntetisk cannabis ... til syv personer.
(Aftenposten 011)

(b)

Noen få adjektiver kan ta en nominal utfylling - i blant støter vi på eksempler som *å være redd hunder, å bli kvitt pengene, være nær noen*. Vi har valgt å bruke DOBJ-funksjonen også i disse tilfellene, fordi de nominale utfyllingene til adjektiver har fellestrekk med direkte objekter til verb, men også fordi vi vil å unngå å innføre egne funksjoner med svært begrenset virkeområde. *Nærmest brudeparet* i en setning som (3.57) får dermed analysen i (3.58):

(3.58)

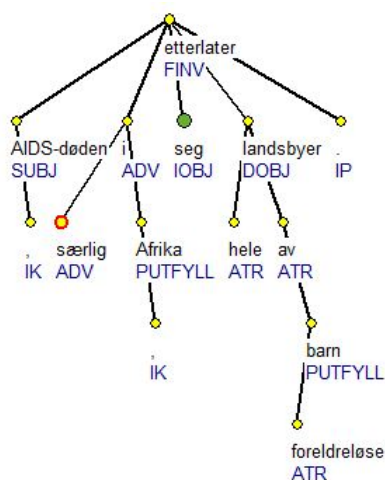

Funksjonen IOBJ bruker vi kun i konstruksjoner hvor det også finnes en DOBJ-dependent.¹¹ Det indirekte objektets plass i setningen er før det direkte objektet (Faarlund et al., 1997, 721)(med mindre det direkte objektet er flyttet fram til plassen før det finitte verbet, naturligvis). I NDT er det kun NP-er som får funksjonen IOBJ. Ofte kan PP-er innledet av *til* eller *for* ha en semantikk som er lik indirekte objekters semantikk, men i våre analyser skal slike PP-er ha funksjonen ADV (se 3.5).

(b) AIDS-døden, særlig i Afrika, etterlater *seg* hele landsbyer av foreldreløse barn. (Aftenposten 001)

(3.60)

¹¹Unntaket er relativsetninger hvor det direkte objektet er relativisert. I et eksempel som *Dette er boka som Per sa Kari vil altså Kari* være IOBJ.

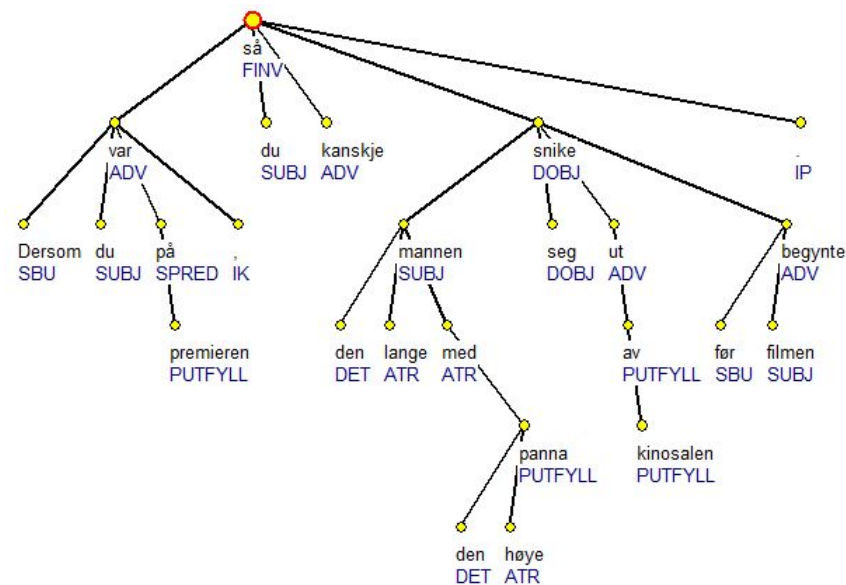
I NDT har vi valgt å ikke la setningsargumenter få noen egen type funksjon. Dette har konsekvenser for analysen av konstruksjoner som inneholder et objekt/objektsliknende ledd og en infinitiv, ofte kalt *akkusativ med infinitiv*, som i eksempelet nedenfor:

De aktuelle konstruksjonene kan deles inn i to undergrupper som vi vil gi litt ulike analyser, avhengig av om det objektsliknende leddet får en semantisk rolle fra det overordnede verbet.

Vi vil legge til grunn at sanseverb som *høre, se* osv. ikke deler ut noen semantisk rolle til det objektsliknende leddet, jf. eksempler som *Jeg har sett gass drepe*, hvor *gass* i seg selv ikke er noe som kan sees (Lødrup, 2008).¹² Vi vil derfor analysere infinitiven som DOBJ, mens det objektsliknende leddet blir dependent til infinitiven med funksjonen SUBJ. Det er altså ikke noen direkte dependentrelasjon mellom sanseverbet og det objektsliknende leddet. Eksempel (3.61), gjentatt her, får dermed analysen i (3.62 b), hvor *den lange mannen...* er dependent til *snike*.

(b)

¹²Lødrup (2008) argumenterer for at denne typen konstruksjoner er tvetydig på en måte som innebærer at vår analyse ikke alltid vil være like treffende. Vi vil likevel holde oss til analysen med “objektet” som subjekt for å oppnå mest mulig konsistens i korpuset.

3.4.3.2 *Be, la* etc.: IOBJ + DOBJ

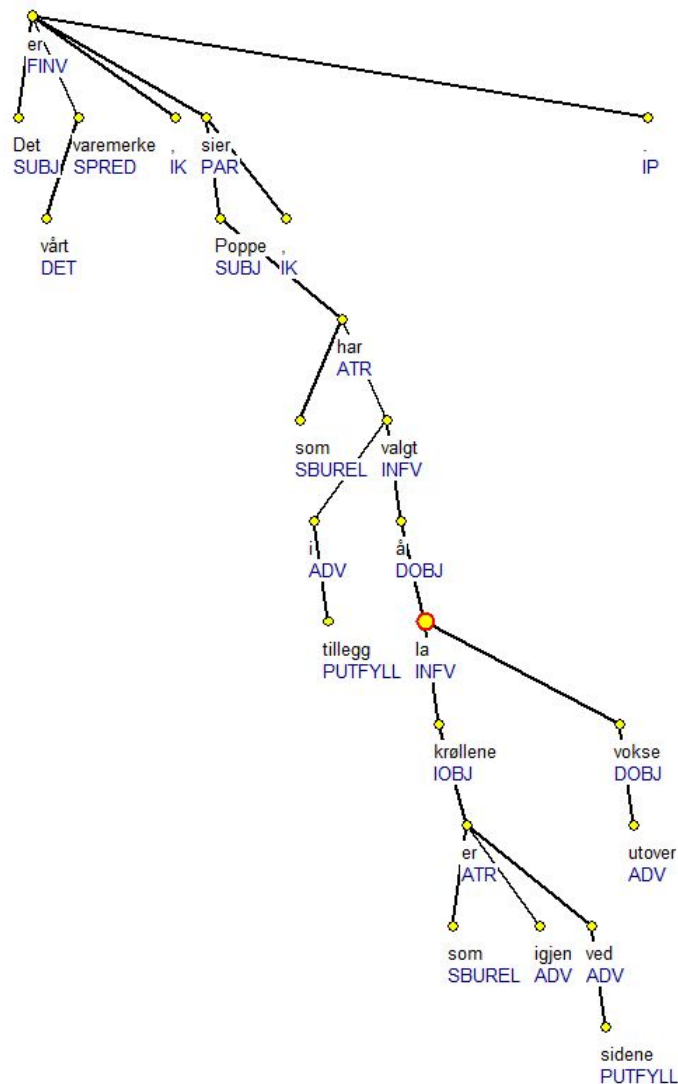
En annen gruppe verb som kan ta et objektsliknende argument sammen med en infinitiv, er *be* og *la* og andre verb med likende betydning (*tillate, påby* osv.). Nedenfor ser vi et eksempel:

(3.63) Det er vårt varemerke, sier Poppe, som i tillegg har valgt å *la krøllene*
som er igjen ved sidene vokse utover (Dagbladet 001)

Her vil vi regne med at det objektsliknende leddet (*krøllene...* i eksempelet ovenfor) får en semantisk rolle fra *be, la* etc. Verbene har dermed objektet som en direkte dependent, i motsetning sanseverbene i 3.4.3.1 ovenfor. (I mange av tilfellene med *be* og *la* har vi objektskontroll, slik at objektet kontrollerer (er identisk med) subjektet for infinitiven. Slik er det i eksempelet ovenfor: *Krøllene* er identisk med subjektet for *vokse*.)

Vi vil analysere infinitiven som DOBJ, på samme måte som vi gjør ved sanseverbene i 3.4.3.1. Ettersom vi ikke har andre argumentfunksjoner som kunne passe for det nominale objektsleddet, og fordi vi gjerne vil unngå å innføre funksjoner med svært smale virkeområder, gir vi det nominale objektet funksjonen IOBJ. Eksempel (3.63) ovenfor får dermed følgende analyse:

(3.64)

3.5 Adverbialer (ADV)

I NDT vil en stor og mangfoldig gruppe dependenter få funksjonen ADV. En av grunnene til dette er at vi har valgt å ikke skille mellom obligatoriske og ikke-obligatoriske adverbiale ledd - alle disse blir ADV-er. Dette har blant annet konsekvenser for analysen av preposisjonsfraser. Verb som for eksempel *bo* eller *lete* har en argumentstruktur som krever en preposisjonsfrase som utfylling:

- (3.65) (a) Jeg bor på landet.
 (b) Jeg leter etter kjolen.

Preposisjonsfrasen (*på landet* og *etter kjolen*) blir i våre analyser ADV, akkurat som preposisjonsfraser med løsere tilknytning til verbet blir det, for eksempel *i*

ti år i en setning som nedenfor:

(3.66) Jeg har bodd på landet i ti år.

Det hadde vært mer lingvistisk adekvat å skille mellom obligatoriske og ikke-obligatoriske adverbialer. Men det ville trolig være svært vanskelig og tidkrevende å gjennomføre et slikt skille konsekvent i praksis. I et korpusprosjekt som vårt, hvor konsekvente analyser er viktig og tidsrammene er begrenset, virker det derfor mest fornuftig å bruke samme funksjon for alle typer adverbialer.

Nedenfor viser vi hvordan ADV-funksjonen brukes til dependenter på verb, adjektiver, determinativer, adverb og preposisjonsfraser, og i spesielle tilfeller også på substantiver. Se Faarlund et al. (1997, 723-827) for en generell oversikt over adverbialer i norsk.

3.5.1 ADV til verb

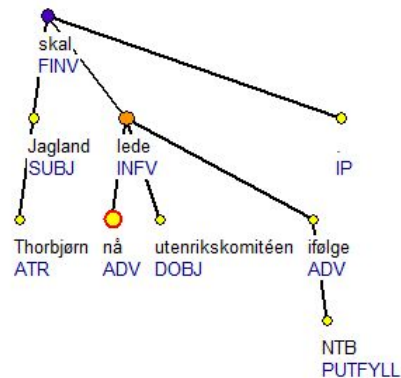
ADV-funksjonen brukes til ledd som på ulike måter modifierer verb. Dette inkluderer setningsadverbialer, som modifierer hele setningens innhold. De uthevede leddene i eksemplene nedenfor analyserer vi som ADV:

- (3.67) (a) Kamskjell, piggvar og lammefilet sto *på menyen under den kongelige gallamiddagen*. (Aftenposten 001)
- (b) Men *så* er *ikke* bryllupet mellom Haakon og Mette-Marit hverdagskost det heller. (Aftenposten 001)
- (c) Ap. får styringen med de store internasjonale spørsmål på Stortinget, *mens Høyre konsentrerer seg om de nære ting*. (Aftenposten 001)
- (d) *Andre ganger* strekker de seg så langt de kan, ved å love en ny vurdering av saken. (Aftenposten 001)
- (e) Dette vervet bekles *tradisjonelt* av en representant for opposisjonen. (Aftenposten 001)

Eksemplene ovenfor viser noen av de mange formene ADV-er kan ha. De kan være PP-er, som *sto på menyen* og *under den kongelige gallamiddagen* i (3.67 a), de kan være adverb, som i (3.67 b), leddsetninger, som i (3.67 c), substantiver, som i (3.67 d) eller adjektiver, som i (3.67 e).

I konstruksjoner med både leksikalsk verb og ett eller flere hjelpeverb skal ADV-er være dependent på det leksikalske verbet. Dette er illustrert nedenfor, hvor vi ser at ADV-ene *nå* og *ifølge* er dependenter på *lede*:

- (3.68) (a) Thorbjørn Jagland skal *nå* lede utenrikskomitéen *ifølge NTB*.
(b)

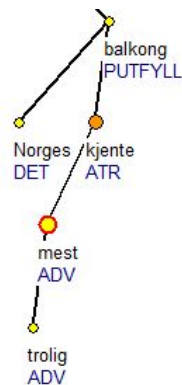
3.5.2 ADV til ikke-verbale ledd: adjektiver, determinativer, adverb og preposisjonsfraser

Også adjektiver, determinativer, adverb og preposisjonsfraser blir modifisert av ADV-dependenter. De modifiserte leddene er da gjerne selv adjunkter (ATR, DET eller ADV), enten til et verb eller til et nominalt ledd.¹³ I en del tilfeller er konstruksjonene sammenlikningskonstruksjoner - se 5.8 for en nærmere beskrivelse av disse. Merk også at enkelte adjektiver i blant kan ta DOBJ-er - dette er gjort rede for i 3.4.1.2.

I likhet med ADV-er til verb kan ADV-er til adjunkter ha mange former. Eksemplene og figurene nedenfor illustrerer dette (uten at de er ment som noen uttømmende liste). De relevante ADV-dependenter står i kursiv:

- (3.69) (a) Og tradisjonen tro kom prisvinnerne ut på Norges *trolig mest* kjente balkong (Aftenposten 001).

(b)

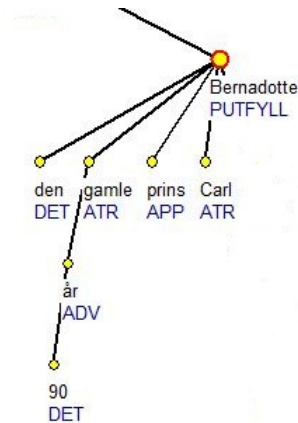

¹³Vi så i 3.5.1 ovenfor at substantiver i blant kan være ADV til verb. Vi vil imidlertid ikke la slike adjungerte substantiver få ADV-dependenter, men holde oss til hovedregelen om at substantivers dependenter er ATR eller DET. I et eksempel som *allerede mandag* vil dermed *allerede* bli ATR på *mandag*. De eneste gangene substantiver skal ha ADV-dependenter, er ved elliptiske konstruksjoner, se 3.5.3 nedenfor.

I (3.69 a) er adjektivet *mest* ADV på *kjente*, mens adjektivet *trolig* igjen er ADV på *mest*. I (3.70 a) nedenfor er det et substantiv, *år*, som er ADV på adjektivet *gamle*:

(3.70) (a) (...) mens dronning Silvia hadde overtatt sin "onkel Mulle", den 90 år gamle prins Carl Bernadotte. (Aftenposten 001)

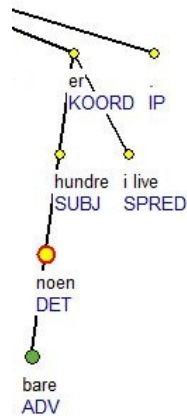
(b)

I (3.71 a) nedenfor er det ikke et adjektiv, men et determinativ, *noen*, som blir modifisert. Vi ser at at *bare* har fått funksjonen ADV:

(3.71) (a) (...) *bare* noen hundre er i live.

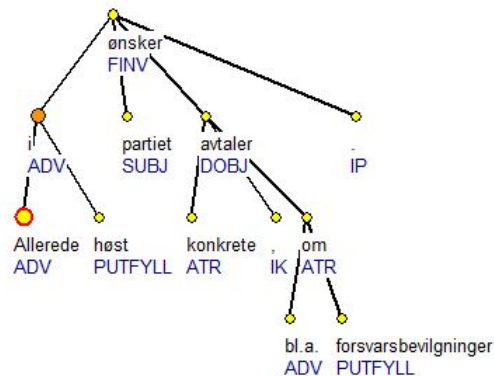
(b)

Også preposisjonsfraser kan bli modifisert av ADV-dependenter. I tråd med grunnprinsippene i dependensgrammatikk skal ADV-dependenten henge på hodet i preposisjonsfrasen, altså preposisjonen. I eksempelet nedenfor ser vi at adverbet *allerede* er ADV på *i*. Vi ser også at *bl.a.*, som i vår analyse er en preposisjon, er ADV på *om*:

(3.72) (a) Allerede i høst ønsker partiet konkrete avtaler, bl.a. om forsvarsbevilgninger. (Aftenposten 001)

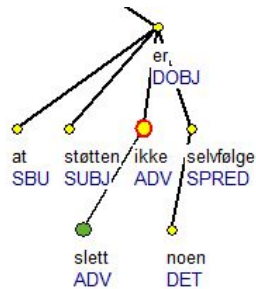
(b)

Ikke overraskende kan adverb modifieres av ADV-dependenter. Nedenfor ser vi at *ikke* har *slett* som ADV-dependent:

(3.73) (a) (...) at støtten slett ikke er noen selvfølge (ap_001)

(b)

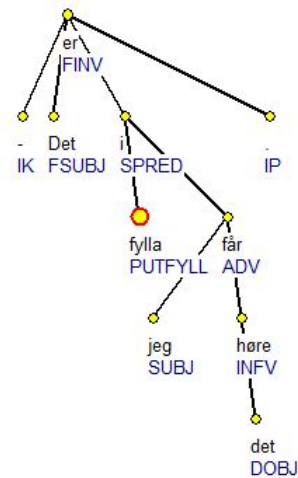

Vi vil i noen tilfeller finne også leddsetninger/infinitiver som er ADV til ikke-verbale funksjoner. To typer bør nevnes spesifikt: For det første konstruksjoner med setningskløyving hvor et adjektiv, adverb eller en preposisjonsfrase er relativisert (se 3.3 for mer om setningskløyving. Se også 3.10.3). Her blir den relativsetningsliknende leddsetningen ADV på det relativiserte adjektivet/adverbet/preposisjonsfrasen. I eksempelet nedenfor er *jeg får høre det* dermed ADV på hodet i preposisjonsfrasen *i fylla*.¹⁴

(3.74) (a) - Det er i fylla jeg får høre det. (Dagbladet 001)

(b)

¹⁴Merk at det relativiserte leddet her ikke er noen adjunkt, i motsetning til i de andre konstruksjonene vi har omtalt i dette underkapittelet. *I fylla* har funksjonen SPRED.

Den andre konstruksjonen vi vil minne om, er adjektiver som knytter til seg infinitiver, som i eksempelet nedenfor:

(3.75) Det finnes ikke mange steder som er gode å være når man opplever noe slikt. (db_003)

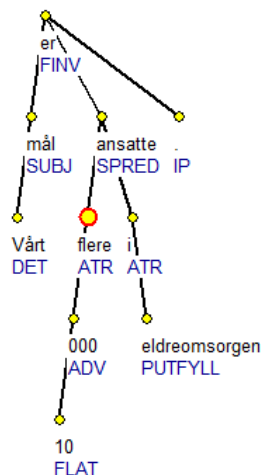
Her skal *å være* analyseres som ADV på *gode*. Se 3.7 for mer om denne konstruksjonen.

I tillegg til adjektiv, adverb, determinativer og preposisjonsfraser kan ADV-er i blant også modifisere subjunksjoner. Se 3.10 for en beskrivelse av dette.

I konstruksjoner av typen *10000 flere ansatte* brukes ikke tallordet til å determinere antall ansatte direkte, men brukes i stedet til å modifisere adjektivet *flere* for å vise stigning i antall ansatte. Dette gjenspeiler vi i syntaksen ved at *10000* blir dependent på *flere*, og tar funksjonen ADV. *Flere* analyseres som normalt, dvs. som ATR på *ansatte*.

(3.76) (a) Vårt mål er 10 000 flere ansatte i eldreomsorgen. (Stortingsreferat 005)

(b)

Distributiv bruk av tallord innebærer at et tallord angir en mengde som er likt fordelt mellom hvert medlem av en gruppe, og hvor tallordet angir hvor mye hvert medlem har. (3.77) gir et eksempel:

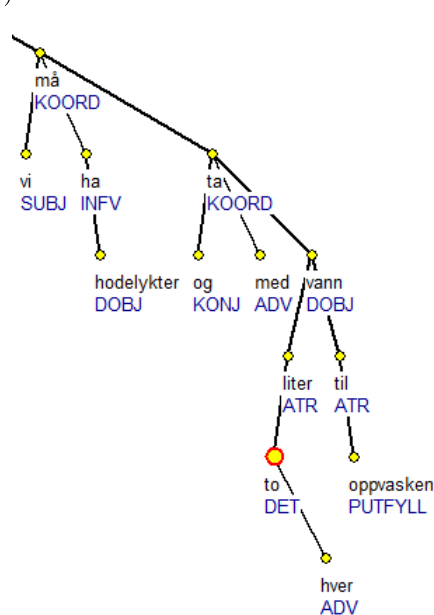
(3.77) vi må ta med hodelykter og *to liter vann hver* til oppvasken (Dagbladet 014)

Hver fungerer her som markøren av distributivitet, og umiddelbart kan det være fristende å analysere den som dependent på *vann*, men merk at det ikke er samsvarsbøyning (* *to liter vann hvert*). *Liter* er hankjønn, men om vi erstatter med et intetkjønnsord blir det fortsatt ikke samsvar (* *to glass vann hvert*). En parafrase viser at *hver* henviser til personene i gruppa (*hver person tok med to liter vann*), men merk at heller ikke her er det noen faktisk samsvarsbøyning, noe vi kan se om gruppa hadde bestått av intetkjønnsobjekter, som *rom* i følgende eksempel:

(3.78) * Alle rommene i huset har to vinduer hvert

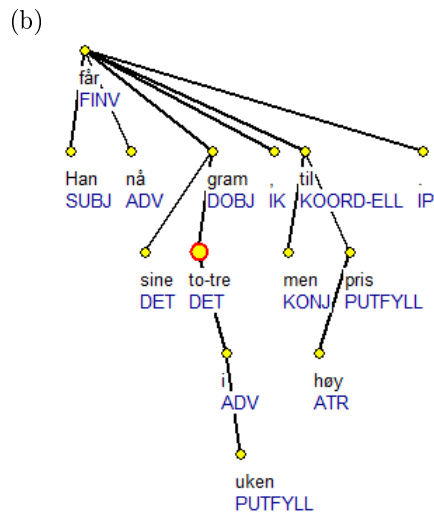
Vår konklusjon er at *hver* i slike distributive konstruksjoner ikke har noen faktisk determinativ bruk på noe substantiv, slik dette ordet ellers ville hatt. Snarere forekommer det ubøyd som en partikkel, for å markere at tallordet skal forstås distributivt. Vi har derfor valgt å analysere det som en dependent på selve tallordet, med funksjonen ADV:

(3.79)

Det finnes ytterligere en type distributiv konstruksjon, hvor vi i stedet for *hver* finner et tidsadverbial, men hvor de syntaktiske og semantiske forholdene er relativt parallelle. Følgelig bruker vi samme analyse her, og setter tidsadverbialet som dependent ADV på tallordet.

(3.80) (a) Han får nå sine to-tre gram i uken, men til en høy pris.
(Aftenposten 011)

3.5.3 ADV til substantiver

Som det framgår av avsnittene ovenfor, regner vi vanligvis ikke med at substantiver kan ta ADV-dependenter (se spesielt 13). Unntaket er konstruksjoner hvor vi regner med at et verb er utelatt, altså elliptiske konstruksjoner. I eksempelet nedenfor vil *aldri* og *uten at passet er med* være ADV på *dag*:

(3.81) Aldri en dag uten at passet er med. (Dagbladet 001)

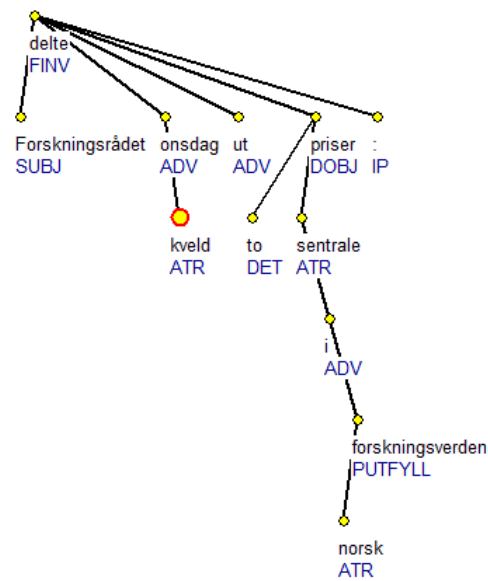
Se 5.1.2 for nærmere beskrivelse og illustrasjon av dette.

3.5.4 Komplekse tidsadverbialer

Tidsadverbialer av typen *tirsdag kveld* og *i går ettermiddag* blir analysert med *kveld* og *ettermiddag* som dependente ATR på henholdsvis *tirsdag* og *i går*. Prinsippet er altså at det siste elementet i det komplekse tidsadverbialet er dependent på det første.

(3.82) (a) Forskningsrådet delte *onsdag kveld* ut to sentrale priser i norsk forskningsverden:

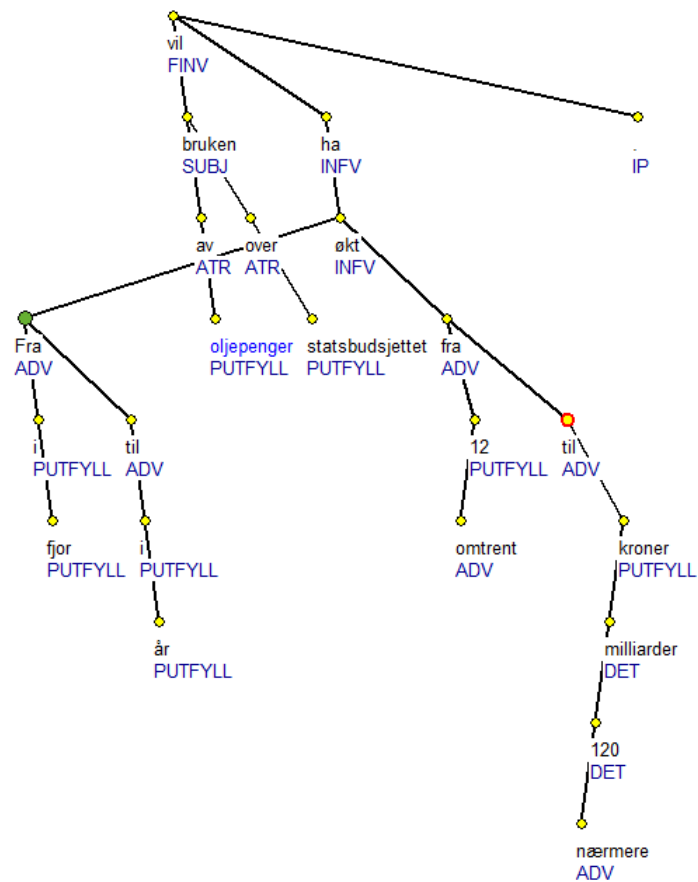
(b)

3.5.5 Path-konstruksjoner

Hvor to preposisjoner går sammen om å beskrive en rute for en bevegelse, dvs. en konstruksjon av typen *fra X til Y* (en såkalt path-konstruksjon), så lar vi tilstedsfrasen være dependent på *fra*, med funksjonen ADV. Merk at slike ruter også kan være metaforiske (*fra overvektig til slank med enkle midler*), eller beskrive en tidsperiode. Eksempler på begge finnes i (3.83 a):

- (3.83) (a) *Fra i fjor til i år vil bruken av oljepenger over statsbudsjettet ha økt fra omtrent 12 til nærmere 120 milliarder kroner.* (Aftenposten 007)
- (b)

I mer kompliserte path-konstruksjoner, som *fra X via Y til Z*, så lar vi også her *fra* være hode, mens hver påfølgende preposisjon er en dependent ADV på den umiddelbart forutgående preposisjonen, slik at *via* blir ADV på *fra*, og *til* blir ADV på *via*.

3.6 Å skille mellom transitive og intransitive preposisjoner

Preposisjoner kan være både transitive og intransitive, det vil si både med og uten utfylling (PUTFYLL i vår annotasjon). I en del setninger kan det være tvil om et "objektsliknende" ledd er objekt til et verb eller utfylling til en preposisjon.

I eksemplene nedenfor er det ikke nødvendigvis åpenbart om *en sang eller film ...*, *de store tingene* og *den nye boka* er dependenter på verb eller preposisjon.¹⁵

- (3.84) (a) . [...] Setter på en sang eller en film som passer til humøret hennes.
(Dagbladet 001)

¹⁵En del intransitive preposisjoner, for eksempel i setninger som *Han slo på lyset* omtales gjerne som *verbalpartikler*. I en innledende fase av prosjektet forsøkte vi å annotere disse med en egen syntaktisk funksjon, men dette viste seg svært vanskelig å gjennomføre i praksis, og vi har derfor gått bort fra det.

- (b) Vi merket veldig fort at vi begynte å snakke om de store tingene.
(Dagbladet 001)
- (c) Ho leitte etter den nye boka. (Faarlund et al., 1997, 697)

Nedenfor skal vi presentere tre tester som kan være til hjelp i slike tilfeller. Testene er basert på Faarlund et al. (1997, 699-700).

1. Preposisjonens posisjon

I konstruksjoner med intransitive preposisjoner kan (og må) et objekt som har form av et trykklett pronomen, flytte fram til plassen før preposisjonen. Et pronomen som er utfylling til en transitiv preposisjon, kan kan derimot ikke flytte fram på denne måten:

- (3.85) (a) Han satte den på.
- (b) * Ho leitte den etter.

Vi vil analysere (aa) med intransitiv preposisjon og (ab) med transitiv preposisjon.

2. Bestemthet i upersonlige passivsetninger

Norsk har en restriksjon som innebærer at en NP som er potensielt subjekt i en presenteringssetning, må stå i ubestemt form (se 3.2.6). Det samme gjelder objekter i upersonlige passivsetninger (Faarlund et al., 1997, 846). Restriksjonen gjelder imidlertid ikke NP-er som er utfylling til en preposisjon. Dermed kan vi gjøre om setninger til upersonlig passiv og teste om objektet/preposisjonsutfyllingen kan stå i bestemt form:

- (3.86) (a) * Det ble satt på sangen.
- (b) Det ble lett etter den nye boka.

Eksempel (ba) fungerer ikke, og vi kan dermed gå ut fra at *sangen* er objekt til verbet, og ikke utfylling til *på*. Eksempel (bb) fungerer derimot greit, noe som tyder på at *den nye boka* er en preposisjonsutfylling, ikke objekt til verbet.

3. Stryking av preposisjonen ved koordinasjon

Hvis det samme verbet forekommer i to koordinerte setninger med ulikt subjekt og objekt, kan verbet strykes i den andre setningen. En preposisjon med utfylling må gjentas i den andre setningen, mens en intransitiv preposisjon gjerne kan strykes. I det første av de to eksemplene nedenfor kan preposisjonen strykes, noe som taler for intransitiv preposisjon. I det andre eksempelet fungerer stryking ikke like godt, noe som tyder på at *boka* og *katten* er preposisjonsutfyllinger.

- (3.87) (a) Per satte på musikken og Kari filmen.
- (b) ?? Per lette etter boka og Kari katten.

Motsatt fungerer det første av de to eksemplene nedenfor dårlig uten stryking av preposisjonen, noe som er et argument for intransitiv preposisjon. I det andre eksempelet kan preposisjonen stå, og vi regner med at den er transitiv.

- (3.88) (a) * Per satte på musikken og Kari på filmen.
 (b) Per lette etter boka og Kari etter katten.

Noen ganger er det ikke et nominalt ledd som skaper tvil, som i eksemplene vi diskuterte ovenfor, men en leddsetning (eventuelt en infinitiv). I eksempelet nedenfor er det ikke åpenbart om leddsetningen *at familiemedlemmene...* skal være utfylling til *med* eller ikke.

- (3.89) Nå regner hun med at familiemedlemmene har blitt så vant til arbeidet hennes at denne utstillingen ikke skal bidra til ytterligere uro.
 (Dagbladet 003)

I de fleste slike tilfeller er det som regel mulig å erstatte leddsetningen/infiniteven med et pronomen (*det*), og dermed kan alle testene vi har beskrevet ovenfor, brukes.

Vi støter i blant også på PP-er som det kan være uklart om er preposisjonsutfyllinger 4.3 eller utfyllinger til verbet. I eksempelet nedenfor er det ikke nødvendigvis åpenbart om *på dem* skal være utfylling til *ned* eller *ser* (*ser ned på* har i konteksten betydningen 'nedvurdere'):

- (3.90) Jeg ser på ingen måte ned på dem (...) (Dagbladet 001)

Her fungerer ikke testene i 1 og 2, siden de baserer seg på egenskaper ved NP-er. Vår erfaring er at testen i 3 (*stryking av preposisjonen ved koordinasjon*) heller ikke gir klare resultater. Testen forutsetter grammatikalitetsvurdering av eksempler som (3.91 a) og (3.91 b) nedenfor, men her er våre intuisjoner uklare og sprikende.

- (3.91) (a) ?? Kari ser ned på svenskene og Per ned på danskene.
 (b) ?? Kari ser ned på svenskene og Per på danskene.

Analysen av eksempler som (3.90) må derfor til en viss grad bli opp til annotørens skjønn. (I det konkrete eksempelet har annotøren valgt å analysere *ned* som en transitiv preposisjon.)

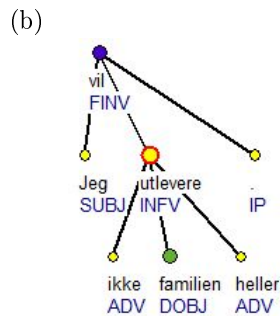
3.7 Infinitte verb

I dette underkapittelet vil vi presentere analysen av forskjellige konstruksjoner med infinitte verbformer. 3.7.1 omhandler forholdet mellom hjelpeverb og leksikalske verb. 3.7.2 beskriver analysen av infinitivssetninger med infinitivsmerke, mens 3.7.3 omhandler infinitivssetninger uten infinitivsmerket. 3.7.4 er viet analysen av partisipper.

3.7.1 Hjelpeverb og leksikalske verb

I konstruksjoner med hjelpeverb skal hjelpeverbet være hode og det leksikalske verbet være dependent med funksjonen INFV (infinit verbal). Setning (3.92 a) skal ha analysen gjengitt i (3.92 b):

- (3.92) (a) Jeg vil ikke utlevere familien heller. (Dagbladet 003)

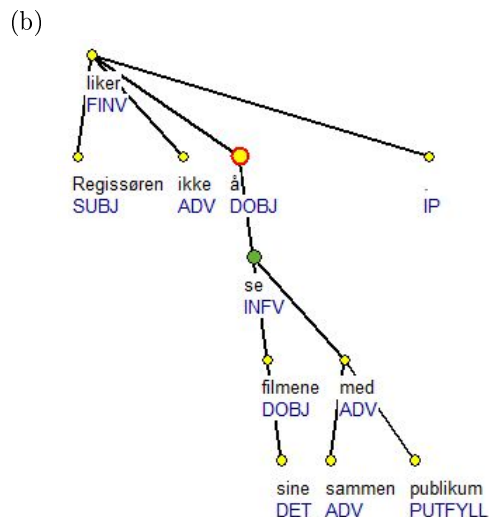

For mer om dette, se 3.1.4.

3.7.2 Infinitivssetninger med infinitivsmerke

Ved infinitivssetninger med infinitivsmerke, som i (3.93 a), har vi valgt å la infinitivsmerket være hode og la infinitiven være dependent på infinitivsmerket med funksjonen INFV. Grunnen til at vi har valgt denne løsningen, er at vi ønsker en analyse som er mest mulig parallell med den vi har valgt for infinitiver ved hjelpeverb. Infinitivsmerket bærer infinitivssetningens grammatiske funksjon. I (3.93 a) vil dermed infinitivsmerket få funksjonen DOBJ, med infinitiven *se* som INFV-dependent, jf. (3.93 b):

(3.93) (a) Regissøren liker ikke å se filmene sine sammen med publikum.
(Dagbladet 001)

Infinitivssetninger med infinitivsmerke kan ha en rekke grammatiske funksjoner i setningen i tillegg til direkte objekt, blant annet subjekt, som i (3.94 a), predikativ, som i (3.94 b) og potensielt subjekt, som i (3.94 c) (for potensielt subjekt i slike konstruksjoner, se 3.2.3). Dessuten kan de være preposisjonsutfylling, som i (3.94 d):

(3.94) (a) Å spise fisk er sunt.

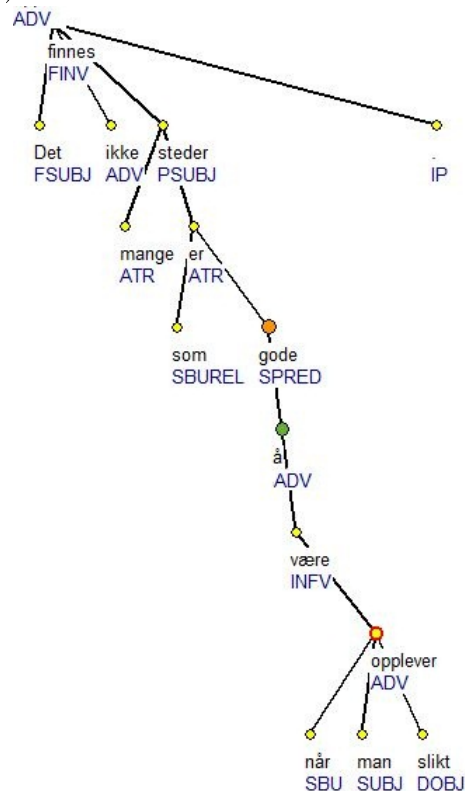
- (b) Den største utfordringen er å legge vekk farsrollen. (Dagbladet 003)
- (c) Det er viktig å lage noe som er spesielt (...). (Dagbladet 002)
- (d) En av de innsatte på Ila sitter de for å ha drept tre mennesker. (Dagbladet 001)

Infinitivsendinger med infinitivsmerke kan imidlertid også av og til stå til adjektiv, som i (3.95 a). De kan også være attributive relativsetninger, som i (3.95 b).

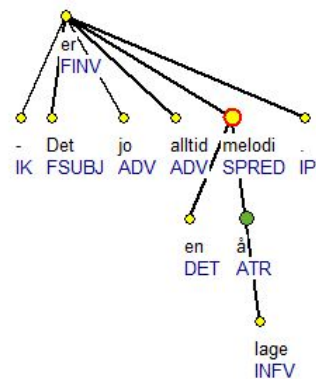
- (3.95) (a) Det finnes ikke mange steder som er gode å være når man opplever noe slikt. (Dagbladet 003)
- (b) Det er jo alltid en melodi å lage. (Dagbladet 003)

infinitiver til adjektiv skal ha funksjonen ADV (jf. Faarlund et al. 1997, 406), mens infinitivsrelativer skal være ATR. Analysene av (3.95 a) og (3.95 b) blir dermed slik:

- (3.96) (a)

- (b)

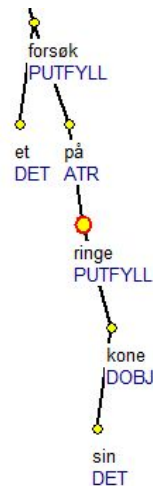

3.7.3 Infinitivssetninger uten infinitivsmerke

Noen verb tar infinitivsobjekter uten infinitivsmerke, som sanseverb og *be* og *la*. Infinitiven skal i slike tilfeller få funksjonen direkte objekt (DOBJ). For mer om slike konstruksjoner, se 3.4.3. Av og til står infinitiver uten infinitivsmerke der man vanligvis ville ventet et infinitivsmerke, som i (3.97 a). I så fall får infinitiven få infinitiven den funksjonen infinitivsmerket skulle hatt. I (3.97 a) blir det PUTFYLL, jf. (3.97 b):

(3.97) (a) (...) et forsøk på ringe sin kone. (db 003)

(b)

3.7.4 Partisipper

Bokmål I bokmålsmorphologien kan perfektum partisipp enten ha ordklasse adjektiv eller ordklasse verb. Partisipper som er foranstilt attributt til substantiver, skal normalt være adjektiv. I andre tilfeller må man i morfologien velge mellom adjektiv eller verb. For mer om dette, se 1.2.1.

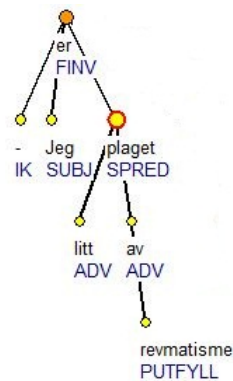
Ved partisipper til verbene *være* og *bli*, som i (3.98 a) og (3.98 b), vil valg av ordklasse ha betydning for analysen.

(3.98) (a) -Jeg er litt plaget av revmatisme (...). (db 003)

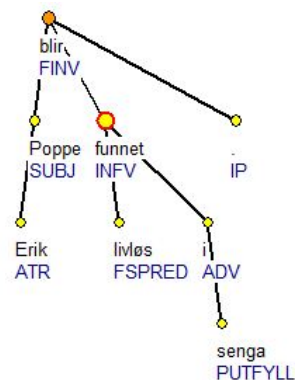
(b) Erik Poppe blir funnet livløs i senga. (db 001)

Har partisippet fått ordklasse adjektiv, vil vi normalt regne det som SPRED. Som vist i (3.99 a) er det analysen vi har valgt for (3.98 a). Har partisippet fått ordklasse verb, vil det imidlertid være naturlig å forstå det som en del av en perifrastisk passivkonstruksjon. Partisippet vil dermed få INFV. Den analysen har vi valgt for (3.98 b), som vist i (3.99 b).

(3.99) (a)

(b)

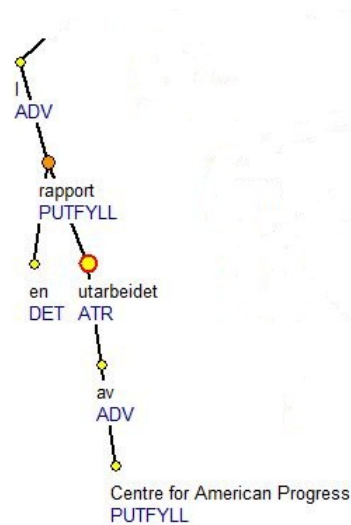

Av og til finner vi partisipper etter substantiv, som i (3.100).

(3.100) I en rapport **utarbeidet** av Centre for American Progress (...). (kk 001)

De fyller kriteriene for verbale partisipper (jf. 1.2.1). Samtidig er det gode grunner for å regne dem som modifikatorer til substantiv, og de kan ofte byttes ut med en relativsetning uten at meningen endres. Vi analyserer slike partisipper som etterstilte attributter, jf. (3.101).

(3.101)

Nynorsk Av tekniske grunner vil dessverre alle perfektumpartisipper etter *vere* og *verte/bli* på nynorsk være adjektiv i morfologien, slik vi har forklart i 1.2.1.2. I syntaksen setter vi likevel funksjonen SPRED ved adjektiviske partisipper og INFV ved verbale.

Etterstilte partisipper til substantiv, som i (3.100), vil heller ikke være verb i morfologien.

Presens partisipp Presens partisipp er alltid adjektiv i morfologien, og vil også bli behandla som et adjektiv i syntaksen. Presens partisipp med *bli*, som i (3.102), skal derfor regnes som SPRED, ikke INFV.

(3.102) Han ble sittende.

3.8 Predikativ

Predikativ kjennetegnes av et slags dobbelt avhengighetsforhold: På den ene siden er det klart en dependent på verbet. På den andre siden karakteriserer eller identifiserer det et annet ord i setningen, som regel subjektet eller objektet. I (3.103 a) er predikativet, *syk*, en karakteristikk av subjektet, *Per*. I (3.103 b) er det objektet, *huset*, som karakteriseres av predikativet, *rødt*.

(3.103) (a) Per er syk.

(b) De malte huset rødt.

Som vi redegjorde for i 2.2 bruker vi ikke flere dependenser på samme node i NDT. Hvilket ledd predikativet karakteriserer eller identifiserer, vil derfor framgå av den syntaktiske funksjonen, ikke av dependensstrukturen: I (3.103 a) vil

funksjonen være SPRED (subjektspredikativ), mens den i (3.103 b) vil være OPRED (objektspredikativ).

Videre kan predikativer enten være en del av verbets argumentstruktur eller frie ledd. I (3.103 a) og (3.103 b) er predikativene en argumenter av verbet, de kan ikke fjernes uten at meningen blir helt annet. I (3.104 a) og (3.104 b), derimot, er ikke predikativene påkrevd av verbet. Predikativet *rå* i (3.104 a) beskriver hvordan objektet, *gulrota*, var da Per spiste den. Det kan fjernes uten at verbets betydning endres. På tilsvarende måte er *skjelvende* i (3.104 b) en karakteristikk av subjektet, *Per*, på det tidspunktet da han lukket døra. Heller ikke dette er påkrevd av verbet.

(3.104) (a) Per spiste gulrota rå.

(b) Per lukket døra, skjelvende i panikk.

Slike frie predikativer får funksjonene FSUBJ (fritt subjektspredikativ) og FOBJ (fritt objektspredikativ). Frie predikativer kan i visse tilfeller vise tilbake på andre ledd enn subjekt og objekt. I slike tilfeller bruker vi likevel funksjonen FOBJ.

I bruken av predikativ-funksjonene følger vi kapittelet om predikativ i Norsk referansegrammatikk i stor grad (Faarlund et al. 1997, 732-773). I det følgende vil vi ikke gjenta det som står der, men komme med en del presiseringer som er relevante for annotasjonen.

3.8.0.1 Kopulaverb

Verbene *være* og *verte/bli* skal, når de ikke er hjelpeverb, normalt ha en SPRED-dependent. Unntakene er de tilfeller der *være* har en klart eksistensiell betydning og kan byttes ut med verbene *eksisterer* eller *finnes*:

(3.105) Å være eller ikke være, det er spørsmålet.

Ved presenteringssetninger står også *være* uten SPRED, se 3.3.

I Faarlund et al. 1997, 737-738 skiller de mellom lokative preposisjoner etter *være*, som blir analysert som obligatorisk adverbial, og andre preposisjoner, som blir analysert som subjektspredikativ. Dette skillet har vi valgt ikke å implementere. Preposisjonen både i (3.106 a) og (3.106 b) skal derfor ha SPRED:

(3.106) (a) Per er i byen.

(b) Per er i god form.

3.8.0.2 OPRED med *ha*

I Faarlund et al. 1997, 752-753 nevnes at verbet *ha* kan ta presens partisipp som objektspredikativ, som i (3.107):

(3.107) Jeg har en gammel portvin stående. Faarlund et al. 1997, 752

I våre tekster forekommer *ha* med en del andre typer predikativer. I (3.108 a) har vi et adjektiv, i (3.108 b) preposisjonen *som* (som er vanlig ved predikative substantiver, jf. Faarlund et al. 1997, 754) og i (3.108 c) har vi preposisjonen *på*. I slike tilfeller bruker vi OPRED.

- (3.108) (a) Det er greit å ha en kølle *klar* når den gamle brekker. (Dagbladet 001)
- (b) Hvordan er det for sønnen din å ha far *som sjef* i bandet? (Dagbladet 003)
- (c) De rødgrønne i Trondheim mener kulturlivet i byen har fått et kjempeløft mens de har hatt hånda *på rattet* i styringa av kulturbudsjettet. (kk 001)

Eksempler som (3.108 c) kan være vanskelige å skille fra setninger med *ha*, direkte objekt og stedsadverbial, som i (3.109):

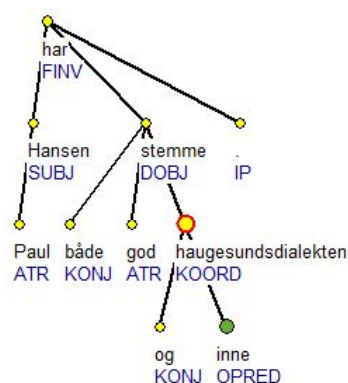
- (3.109) Per hadde et raseriutbrudd i butikken.

En viktig forskjell mellom (3.108 c) og (3.109) er at preposisjonsfrasen i (3.108 c) er påkrevd for å få den intenderte meningen: (3.108 c) betyr ikke at de rødgrønne har en hånd. I (3.109) kan vi fint stryke preposisjonsfrasen uten at meningen forandres.

Et objekt etter *ha* synes, interessant nok, å kunne koordineres med et objekt + et objektpredikativ, slik som i (3.110 a). Når objektpredikativet står i andre konjunkt, lar vi det være dependent på det koordinerte objektet, jf. (3.110 b)¹⁶:

- (3.110) (a) Paul Hansen har både god stemme og *haugesundsdiakten* inne. (Dagbladet 003)

(b)

3.8.0.3 Predikativ etter *med*

Etter *med* (og trolig også etter *uten*), forekommer et predikativ som viser tilbake på preposisjonsutfyllingen, som i (3.111 a) og (3.111 b):

- (3.111) (a) Prinsesse Märtha Louise savnet neppe sin Ari med statsminister Jens Stoltenberg *som kavalier* (...). (Aftenposten 001)

¹⁶Et alternativ ville være å regne dette som setningskoordinasjon med verb-ellipse, jf. 5.1.3. Vi tror imidlertid ikke vi har å gjøre med verb-ellipse her. For det første er slik koordinasjon også mulig ved den beslektede konstruksjonen beskrevet i 3.8.0.3, hvor verb-ellipse ikke er et alternativ. For det andre synes det ikke vanligvis å være mulig med verb-ellipse der bare ett av konjunktene har OPRED: *Per malte hytta rød, og huset.

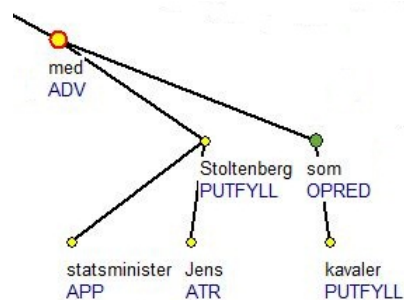
- (b) Hver spiller har fast plass, men navn og nummer *skrevet inn på en plakett over seg*. (Dagbladet 001)

Dette fenomenet er nøye beskrevet i Haug 2009 (men se også Faarlund et al. 1997, 458-459). Konstruksjonen har en betydning som er ganske lik objektspredikativ med *ha*, og det er gjerne mulig å omskrive med dette:

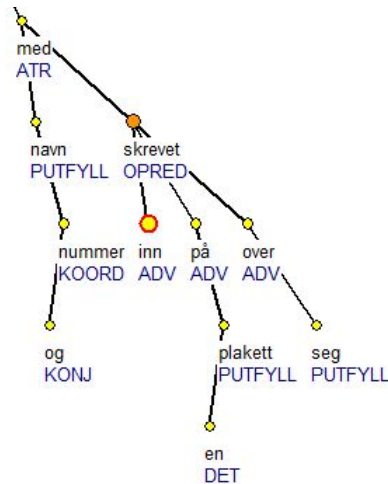
- (3.112) Märtha Louise har Stoltenberg som kavalier.

Vi lar predikativet være OPRED, dependent på preposisjonen, jf. (3.113a) og (3.113b):

- (3.113) (a)

- (b)

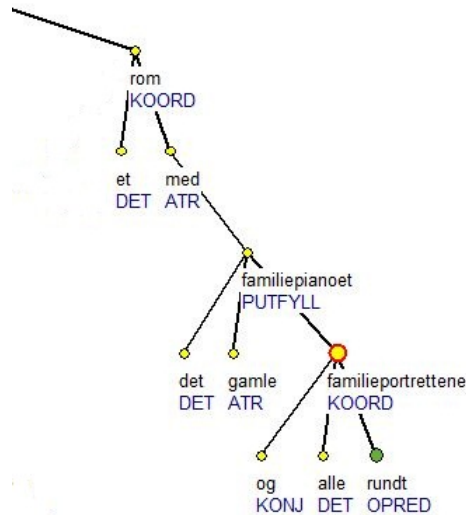

Også for predikativ med *med* forekommer en type koordinasjon som tilsvarende den vi så i (3.110a): En preposisjonsutfylling til *med* kan koordineres med en preposisjonsutfylling + et predikativ, jf. (3.114):

- (3.114) (...) et rom med det gamle familiepianoet og alle familieportrettene rundt. (Dagbladet 003)

I slike tilfeller lar vi predikativet være dependent på andre konjunkt:

(3.115)

3.8.0.4 FOPRED til ikke-objekter

Frie predikativer viser av og til tilbake på ord som ikke er subjekt eller objekt, som i (3.116).

(3.116) Som ordboksforfatter er det stadig like ergelig ... å se sine ting igjen på denne måten. (eksempel i Faarlund et al. 1997, 760)

I korpusene vil slike predikativer få funksjonen FOPRED.

3.9 Interjeksjoner

Ord med ordklassen interjeksjon skal ha funksjonen INTERJ. INTERJ kan være rotfunksjon, jf. setning (3.117 a) og analysen i (3.117 b). For mer om bruken av INTERJ som rotfunksjon, se 3.1.2.

(3.117) (a) - Ja. (db 003)

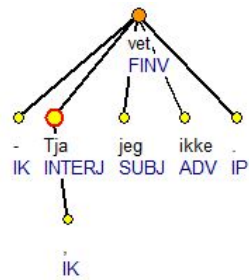
(b)

Interjeksjoner kan imidlertid også stå som en del av en setning. Da vil interjeksjonen typisk være dependent på et verb, jf. (3.118 a) og (3.118 b):

(3.118) (a) -Tja, jeg vet ikke. (db 001)

(b)

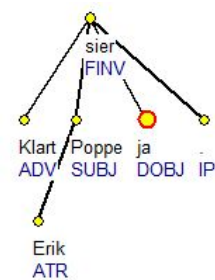
Merk at *ja* og *nei* både kan ha ordklasse interjeksjon og substantiv. Ordklassen interjeksjon og funksjonen INTERJ skal brukes f.eks. når svaret på et spørsmål siteres direkte, som i (3.119):

(3.119) -Er du blitt mer følsom med åra? -Ja. (db 001)

Imidlertid er *ja* og *nei* ofte direkte objekt til verb som *svare* o.l. Da skal ordklassen være substantiv og funksjonen DOBJ:

(3.120) (a) Klart Erik Poppe sier ja. (db 001)

(b)

3.10 Leddsetninger

Her vil vi ta for oss analysen av finitte leddsetninger, mens infinitte leddsetninger er beskrevet nærmere i 3.7 og 3.4.3. I 3.10.1 vil vi presentere de overordnede analysevalgene, 3.10.2 beskriver analysen av subjunksjonen. Analysen av relativsetninger og indirekte spørresetninger blir forklart henholdsvis i 3.10.3 og 3.10.4.

3.10.1 Overordnede analysevalg

I korpusene vil det finitte verbet alltid være hode for leddsetninger. I en del korpus, blant annet PROIEL (Haug 2010, 36), lar man subjunksjonen være hode. Når vi har valgt å la det finitte verbet være hode, er det blant annet fordi vi ønsker at analysen av leddsetninger og helsetninger skal være så lik som mulig (se 3.1.1). Dessuten er det en fordel å kunne analysere leddsetninger med og uten subjunksjon på samme måte (jf. 3.10.2).

Vi har ingen egne funksjoner for leddsetninger, men bruker de samme funksjonene som for andre ledd: Leddsetningen i (3.121 a) skal for eksempel være

SUBJ, (3.121 b) DOBJ, (3.121 c) ADV, (3.121 d) PUTFYLL og (3.121 e) ATR (jf. 3.10.3).

(3.121) (a) *Om platene noen gang kommer for salg*, vites ikke. (Dagbladet 001)

(b) Vi visste jo *at de ikke fyrte noe særlig uansett*. (Dagbladet 003)

(c) *Da hun var tenåring*, begynte hun å sy dem selv. (Dagbladet 002)

(d) Jeg hadde en idé om *at jeg skulle være dekket av roser* (...). (Dagbladet 002)

(e) Jeg lager de filmene *jeg har lyst å se selv*. (Dagbladet 001)

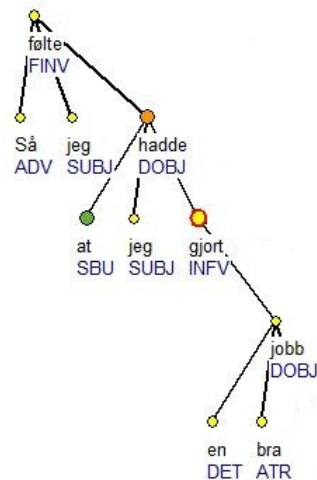
Når det gjelder forholdet mellom hjelpeverb og leksikalske verb, følger vi prinsippene som er beskrevet i 3.1.4.

3.10.2 Subjunksjon

Subjunksjoner skal ha funksjonen SBU. Subjunksjonen skal alltid være dependent på det finitte verbet. I setninger som (3.122 a), som består av et finitt hjelpeverb og et infinitt leksikalsk verb, skal subjunksjonen med andre ord være dependent på hjelpeverbet, slik analysen i (3.122 b) viser:

(3.122) (a) Så jeg følte at jeg hadde gjort en bra jobb (...). (Dagbladet 003)

(b)

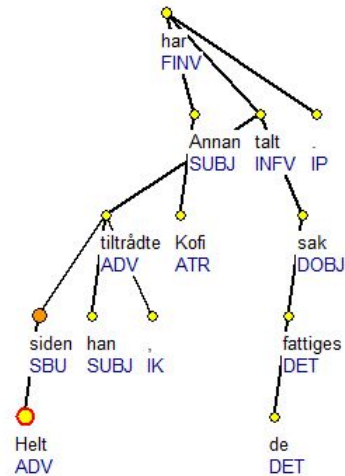
Subjunksjoner kan av og til bli modifisert av et adverb, som i (3.123a) og (3.123 b).

(3.123) (a) *Selv* om mange i Kr.F og Venstre ser ut til å ha vanskelig for å innse det, er det et faktum at Fr.P. blir det viktigste støttepartiet for Bondeviks andre regjering. (Aftenposten 001)

(b) *Helt* siden han tiltrådte, har Kofi Annan talt de fattiges sak. (Aftenposten 001)

Adverbet lar vi være dependent på subjunksjonen med funksjonen ADV, slik (3.124) illustrerer:

(3.124)

Ganske ofte forekommer leddsetninger uten subjunksjon. Subjunksjonen *at* er gjerne utelatt i objektsleddsetninger til en del verb, som i (3.125 a). Betingelsessetninger står ofte med verbet på førsteplass og utelatt *hvis*, som i (3.125 b). Siden subjunksjonen ikke er hode, vil analysen av (3.125 a) og (3.125 b) være den samme som for leddsetninger med subjunksjon.

(3.125) (a) Trur du *Hellas vil greia dette?* (Dag og Tid 002)

(b) *Held utviklinga fram*, kjem Noreg til å gå forbi Danmark i innbyggjartal i løpet av 2020-talet. (Dag og Tid 001)

3.10.3 Relativsetninger

Relativsetninger er setninger som modifierer et ledd i oversetningen, kalt *korrelatet*. Dette korrelatet er også en del av relativsetningens setningsstruktur, hvor det enten er uttrykt eksplisitt med et relativord (relativadverb, -pronomen etc.) eller er implisert. Relativsetninger med et implisert korrelat har ofte, men ikke alltid, subjunksjonen *som*. Dette kan illustreres med (3.126 a), (3.126 b) og (3.126 c), hvor korrelatet er kursivert og relativsetningen står i klammeparenteser:

(3.126) (a) Der overleverte han de tre samarbeidspartienes svar på *54 spørsmål* [som sist torsdag ble oversendt fra Fr.p.s stortingsgruppe]. (Aftenposten 001)

(b) Han klipper opp *klærne* [han reiste i], han skritter over lik. (Dagbladet 001)

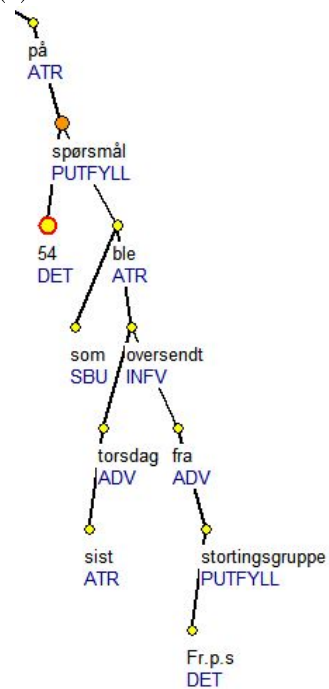
(c) Hjelpemidlene er *plater i rustfritt stål* [der budskapet er stanset ut med bokstaver]. (Dagbladet 001)

I (3.126 a) har vi en relativsetning med *som*. Korrelatet er det impliserte subjektet i relativsetningen. I (3.126 b) har ikke relativsetningen noen subjunksjon.

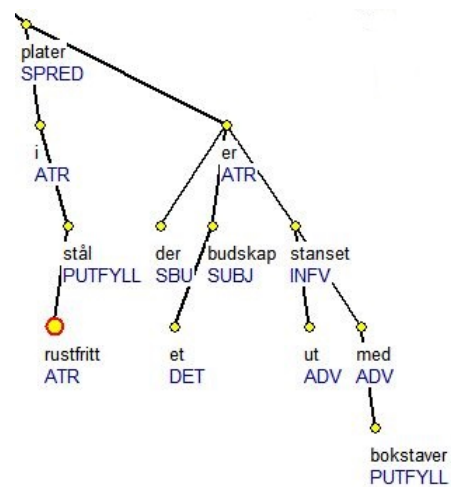
Korrelatet er den impliserte utfyllinga til preposisjonen *i*. I (3.126 c) er korrelatet uttrykt i relativsetningen i form av preposisjonen *der*. Det er trolig gode lingvistiske grunner for å regne *der* og *da* som innleder relativsetninger som relativord med en syntaktisk funksjon i undersetningen. I første del av prosjektperioden annoterte vi dem derfor som det. Det viste seg imidlertid å by på en del praktiske problemer, og det viste seg også at en syntaktisk parser vi testet ut, hadde problemer med å finne et mønster i våre analyser. Vi valgte derfor å analysere *der* og *da* i relativsetninger som subjunksjoner, og gi dem samme analyse som *som*.

Vi har valgt å la det finitte verbet i relativsetningen være dependent på korrelatet. Er korrelatet et nominalledd, blir funksjonen ATR. *Som* skal være dependent på relativsetningens finitte verb, slik andre subjunksjoner er, med funksjonen SBU. Analysen av (3.126 a) blir dermed som i (3.127 a). Analysen av (3.126 c) gjengis i (3.127 b).

(3.127) (a)

(b)

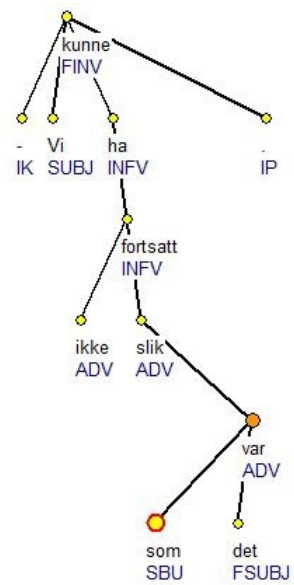
Korrelatet for en relativsetning er ikke nødvendigvis et nominalt ledd.¹⁷ Adverbet *slik* står ofte med en relativsetning, som i (3.128 a). Av og til er *slik* implisitt i oversetningen, som i (3.128 b). Ved setningskløyving har vi også ofte et ikke-nominalt korrelat. (3.128 c) er et eksempel på setningskløyving, hvor preposisjonsfrasen *i fylla* er korrelat. For mer om setningskløyving, se 3.3.

- (3.128) (a) - Vi kunne ikke ha fortsatt *slik* [som det var]. (db 003)
 (b) - Dere gjør med vokalistene [som eldre menn gjør med damer]. (db 003)
 (c) - Det er *i fylla* [jeg får høre det]. (db 001)

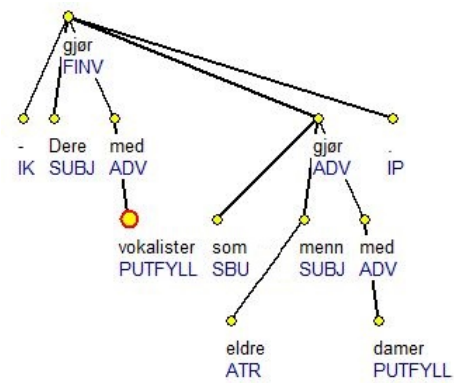
Modifikatorer til adverb og preposisjoner skal være ADV (jf. 3.5). Det gjelder også relativsetninger. Relativsetningen i (3.128 a) skal derfor være ADV på *slik*, som (3.129 a) viser. Når korrelatet er implisitt i oversetningen, som i (3.128 b), tar relativsetningen korrelatets funksjon i oversetningen, jf. (3.129 b). I (3.128 c) skal relativsetningen stå til preposisjonen med funksjonen ADV, jf. (3.129 c).

- (3.129) (a)

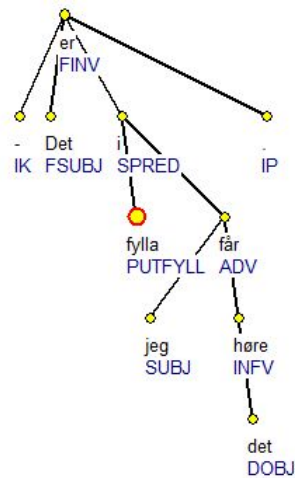
¹⁷Faarlund et al. (1997, 1054-1057) avgrensar riktignok relativsetninger til setninger med nominalt korrelat, og bruker andre begreper for setninger med andre typer korrelater. En slik distinksjon er imidlertid ikke relevant i denne sammenhengen.

(b)

(c)

Vi har valgt å ikke skille mellom restriktive og ikke-restriktive relativsetninger i korpusene. Den ikke-restriktive relativsetningen i (3.130) skal med andre ord ha ATR, slik andre nominale relativsetninger får:

- (3.130) *Rigoberta Menchu*, [som fikk Nobels fredspris i 1992], takket nok en gang for det norske folks solidaritet med Guatemala. (Aftenposten 001)

Vi har også infinitte relativsetninger på norsk. Mer om dette i delkapittel 3.7.

Subjunksjonen *som* trenger ikke innlede en relativsetning. Den står også f.eks. i sammenlikningssetninger der det ikke er noe ledd i oversetningen som er underforstått i leddsetningen, som i (3.131):

- (3.131) Kjetil Hasselberg kjøper (...) nye vinterdekk samtidig som han kjøper seg unna skiftinga. (Dagbladet 004)

For mer om slike setninger, se 5.8.

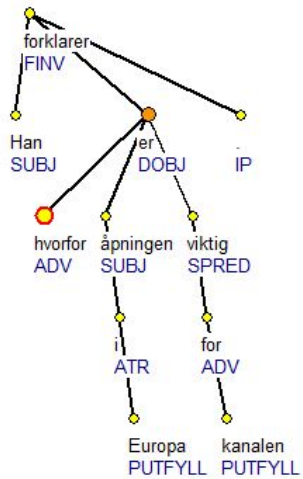
3.10.4 Indirekte spørresetninger o.l.

I en del kontekster kan en leddsetning inneholde et spørreord først i setningen. De vanligste tilfellene av dette er indirekte spørresetninger, som i (3.132 a), men dette forekommer også i en del andre konstruksjoner, som i (3.132 b). Av og til, særlig når spørreordet er et subjekt, har leddsetningen subjunksjonen *som*. Spørreordet står da foran subjunksjonen, slik vi ser i (3.132 c) (for mer om slike konstruksjoner, se Faarlund et al., 1997, 989-994, 1052-1054, 1058-1061). Spørreordet er kursivert og leddsetningen er satt i klammeparenteser i disse eksemplene.

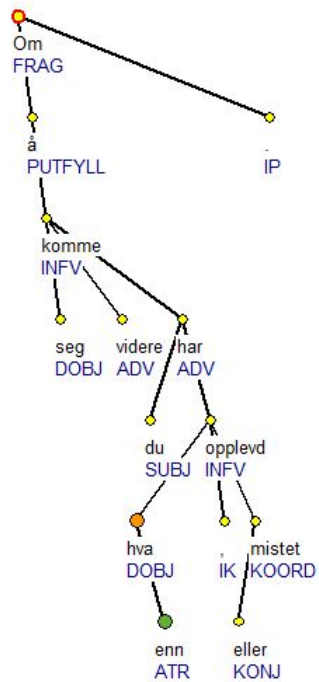
- (3.132) (a) Han forklarer [*hvorfor* åpningen i Europa er viktig for kanalen]. (db 001)
- (b) Om å komme seg videre [*hva* du enn har opplevd, eller mistet]. (db 001)
- (c) En amerikansk journalist spør [*hva* som har vært høydepunktet i Stockholm]. (db 001)

Analysen av (3.132 a) og (3.132 b) følger av hva vi har sagt tidligere i dette delkapittelet: Det finitte verbet er hode i leddsetningen, spørreordet er dependent på det ordet det funksjonelt står til, som ikke nødvendigvis er det finitte verbet. Dette er vist i (3.133 a) og (3.133 b). Som får vanlig analyse for subjunksjoner, jf. (3.133 c):

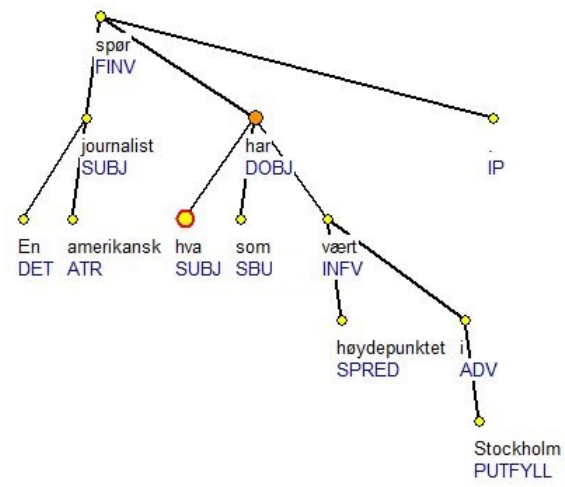
(3.133) (a)

(b)

(c)

Kapittel 4

Dependenter som ikke står til verbet

4.1 Nominalfrasen

4.1.1 Innledende bemerkninger

I dette underkapittelet skal vi gjøre rede for vår analyse av nominalfraser (NP-er).¹ Et grunnleggende spørsmål her er hva som skal regnes som hode i komplekse nominalfraser - skal det være substantivet (eventuelt pronomenet) eller determinativet? Det finnes gode argumenter for begge løsninger, uten at vi kan gå inn i noen lengre diskusjon om dette her. I NDT har vi valgt å la substantivet være hode i de tilfellene hvor det finnes både substantiv og determinativ, blant annet for å oppnå mest mulig konsistente analyser: Ofte vil substantiver mangle determinativ, og i slike tilfeller vil substantivet uansett måtte ta hodefunksjonen.

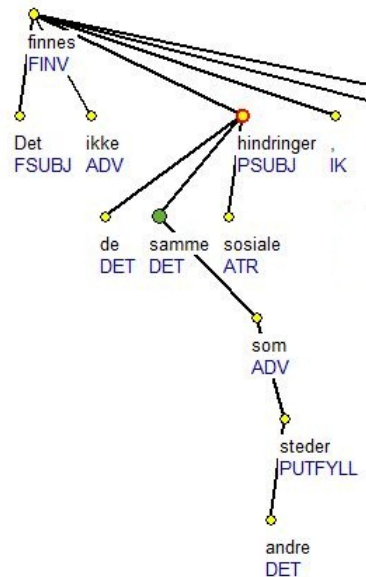
I NDT bruker vi tre funksjoner til dependenter på substantiver: ATR, DET og APP. ATR og DET beskriver vi nærmere nedenfor i 4.1.2 og 4.1.3. APP-funksjonen har et større bruksområde enn bare nominale ledd, og den har derfor fått en egen omtale i 4.2. I tillegg til å beskrive den generelle bruken av ATR, DET og APP, vil vi omtale spesielt analysen av etterstilte grunntall (se 4.1.4) og flerleddede egennavn (se ??).

Før vi går inn på detaljene i forbindelse med ATR og DET, vil vi slå fast noen generelle prinsipper for bruken av disse to funksjonene. ATR og DET tilsvarende grovt sett det Faarlund et al. (1997, 234) kaller *beskrivere* og *bestemmere*. ATR-funksjonen brukes for beskrivere, typisk adjektiver, mens DET-funksjonen brukes for bestemmere, typisk determinativer. Som oftest vil det altså være riktig å analysere determinativer som DET og adjektiver som ATR når de er dependenter på substantiver. Unntak fra dette vil vi gjøre rede for i de følgende avsnittene. Eksempelen og figuren nedenfor illustrerer typisk bruk av ATR og DET:

¹Som vi beskrev i 2.2, er ikke fraser noe grunnleggende begrep i dependensgrammatikk. Når vi likevel bruker begrepet *nominalfrase* her, er det for å ha en term som dekker substantiver/pronomen med deres dependenter.

- (4.1) (a) Det finnes ikke de samme sosiale hindringer som andre steder, (...)
(kk 001)

(b)

Vi ser at determinativene *de* og *samme* er DET på substantivet *hindringer*, mens adjektivet *sosiale* er ATR.

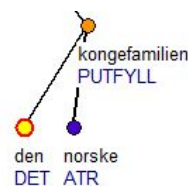
I mange NP-er som inneholder både adjektiv og determinativ i tillegg til substantivet, kan man være i tvil om determinativet er dependent til adjektivet eller substantivet. I eksempelet nedenfor, skal *de* henges på *kongelig* eller *bryllup*, og skal *den* henges på *norske* eller *kongefamilien*?

- (4.2) (a) (...) det kongelige bryllup (ap 001)

(b) (...) den norske kongefamilien (...) (ap 001)

Vi har her valgt en flat analyse, hvor både adjektiv og determinativ er dependenter direkte til substantivet, jf. figuren nedenfor:

- (4.3) (a)

Vi skal nå se nærmere på noen særtrekk ved ATR-funksjonen.

4.1.2 ATR

4.1.2.1 Ulike typer beskrivere

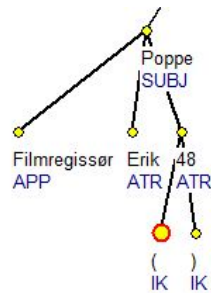
ATR brukes altså om beskrivende dependenter til substantiver. Vi har sett at dette ofte er adjektiver. En annen type beskrivere som ofte opptrer i avistekst,

er aldersbetegnelser og liknende tilleggsinformasjon, som i eksemplene nedenfor. Disse vil vi også regne som ATR (ATR-dependentene er satt i kursiv):

- (4.4) (a) Filmregissør Erik Poppe (*48*) (...) (Dagbladet 001)
 (b) Randi Sakshaug (*Ap*) (...) (Klassekampen 001)
 (c) Poppe (*t.v.*) på jobb for VG (...) (Dagbladet001)

Figuren nedenfor viser strukturen i (4.4 a):

(4.5)

Merk at dersom referenten i det overordnede substantivet blir angitt på nytt, og ikke bare tillagt egenskaper, bruker vi APP og ikke ATR. Eksempelet nedenfor skal derfor ikke ha ATR, men APP (se 4.2 for nærmere beskrivelser av APP-funksjonen):

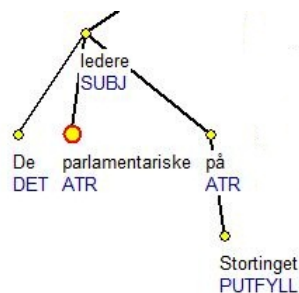
- (4.6) (...) tv-kanalen ESPN (Entertainment and Sports Programming Network) (...) (Dagbladet 001)

I tillegg til dependentene som er beskrevet ovenfor, er preposisjoner en vanlig dependent på substantiver. Eksemplene nedenfor illustrerer dette (NP-er hvor substantiver har preposisjoner som dependent står i kursiv):

- (4.7) (a) *De parlamentariske ledere på Stortinget* ble mandag kveld enige (...) (Aftenposten 001)
 (b) (...) stortingspresident Kirsti Kolle Grødahl var sikkert også fornøyd med *storhertugen av Luxembourg* (Aftenposten 001)
 (c) At Arbeiderpartiet får ledervervet i utenrikskomitéen, er et *signal om at partiet forbereder seg på opposisjonstilværelsen*. (Aftenposten 001)

Figuren nedenfor viser strukturen i (4.7 a):

(4.8)

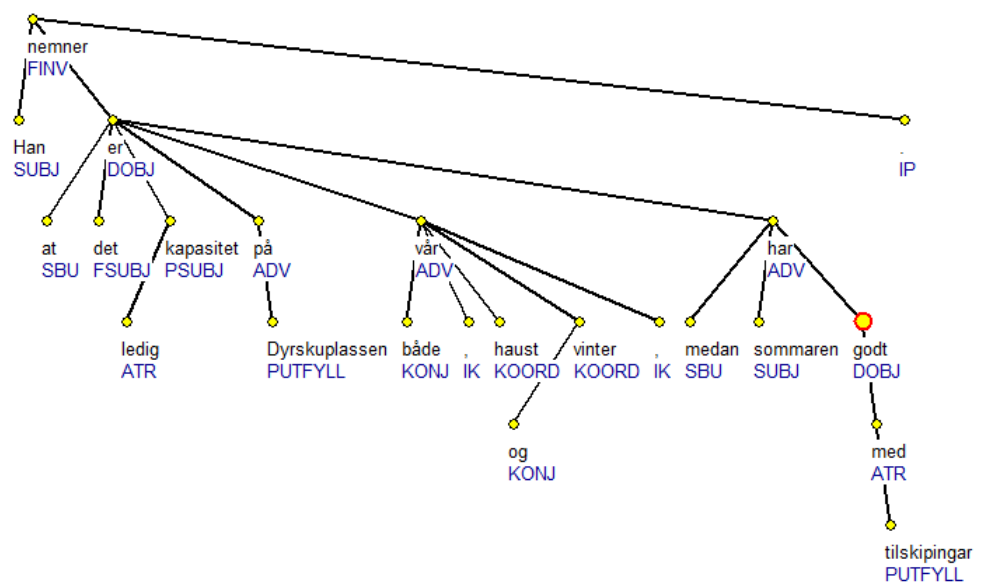
Analysen som er gitt ovenfor lar seg utvide også til en annen partitivkonstruksjon, nemlig konstruksjoner med adjektiv som *rikelig* og *godt*:

(4.12) Han fikk *rikelig med fisk*.

Vi vil også her regne med at vi har med en substantivløs NP å gjøre, slik at adjektivet *rikelig* rykker opp og fungerer som hode. Preposisjonsfrasen *med fisk* vil vi så regne som en utfylling til det eliderte substantivet, slik at det må settes som en dependent ATR på adjektivet. Et eksempel på denne analysen i korpuset er gitt nedenfor.

(4.13) (a) Han nemner at det er ledig kapasitet på Dyrsakuplassen både vår, haust og vinter, medan sommaren har *godt med tilskippingar*.
(Vest-Telemark Blad 004)

(b)

4.1.3 DET

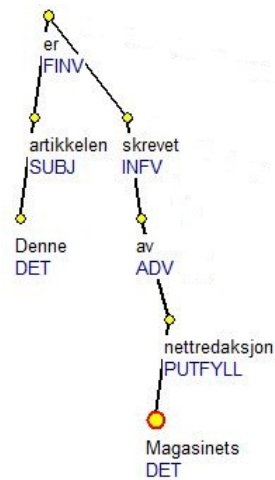
Som nevnt tidligere, skal determinativer som regel ha funksjonen DET. DET brukes imidlertid i et par andre sammenhenger også, som vi vil beskrive nærmere i de følgende avsnittene. I 4.1.4 nevner vi et unntak fra regelen om at determinativer skal være DET.

4.1.3.1 Genitiv

Genitiver skal være dependenter på det substantivet de står til, med funksjonen DET, jf. setning (4.14 a) og analysen i (4.14 b):

(4.14) (a) Denne artikkelen er skrevet av *Magasinets* nettedaksjon (...).
(Dagbladet 001)

(b)

Merk at genitivs-*s* står på siste ord i frasen som utgjør genitivsuttrykket, og at dette ordet er ikke nødvendigvis hode. I (4.15 a) står det siste navnet i et dobbeltnavn med genitivs-*s*. Det første navnet er imidlertid hode ifølge våre analyser (jf. ??). Dermed er det det første navnet som får funksjonen DET, som vist i (4.15 b).

(4.15) (a) *Lene Alexandras* kjole. (Dagbladet 002)

(b)

4.1.3.2 Mengdesubstantiver

På norsk kan substantiver stå med et foranstilt mengdesubstantiv, som *del* i (4.16 a), *rekke* i (4.16 b) og *injeksjon* i (4.16 c):

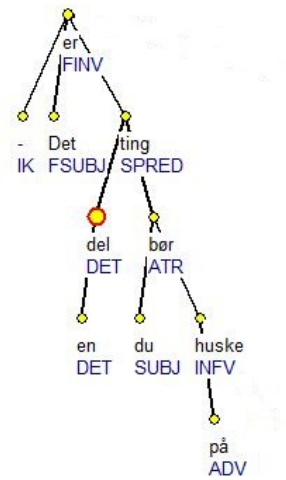
(4.16) (a) Det er *en del* ting du bør huske på (...). (Dagbladet 004)

(b) Et kamera vi filme *en rekke* prostituerte ved Halmtorvet (...).
(Dagbladet 004)

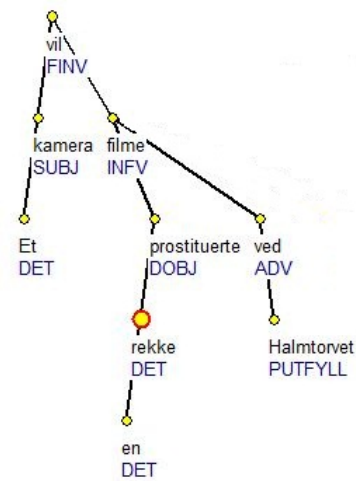
(c) Av og til blir det så ille at jeg trenger *en injeksjon* kortison (...).
(Dagbladet 003)

Det er ikke åpenbart hvilket av de to substantivene som er hode. Vi har valgt å følge Faarlund et al. 1997, 236-240, som regner mengdesubstantivet som en slags kvantor til det etterfølgende substantivet. I våre analyser får mengdesubstantivet funksjonen DET. Analysene av (4.16 a), (4.16 b) og (4.16 c) blir dermed som følger:

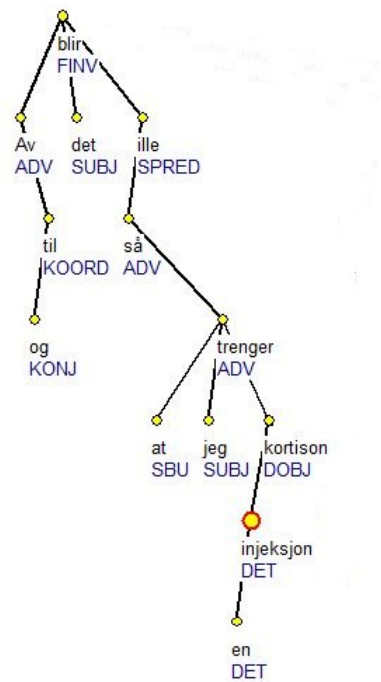
(4.17) (a)

(b)

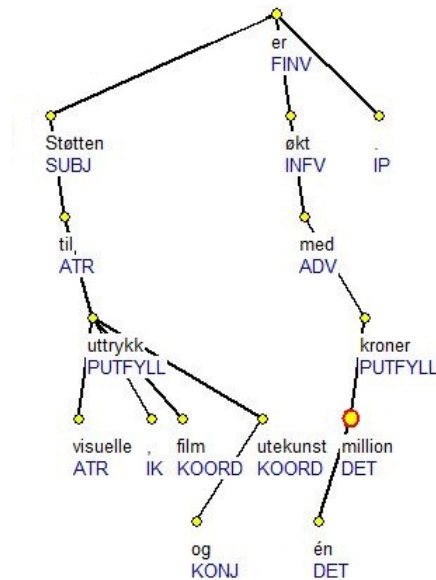
(c)

Talls substantiv som *hundre*, *tusen*, *millioner* etc. analyserer vi på samme måten:

(4.18) (a) (...) Støtten til visuelle uttrykk, film og utekunst er økt med *én million* kroner. (Klassekampen 001)

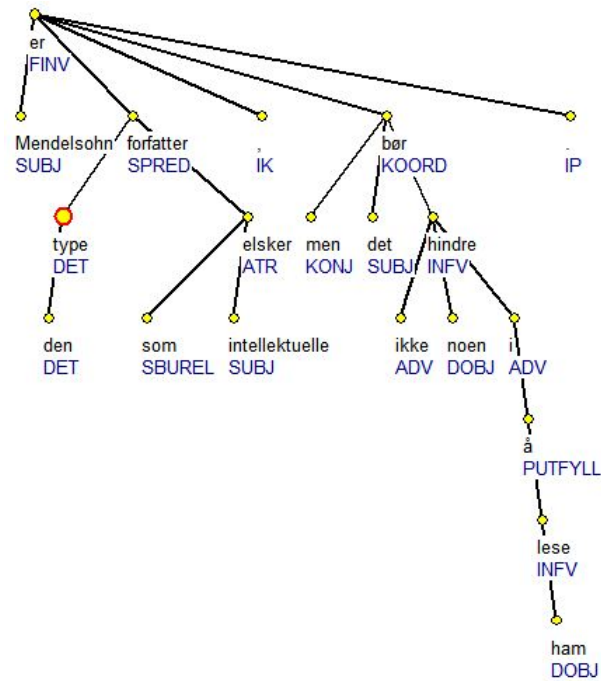
(b)

Substantiver som *type*, *slag* o.l. i eksempler som (4.19 a) synes å ha mye til felles med mengdesubstantiver. Analysen blir derfor lik, jf. (4.19 b):

- (4.19) (a) Mendelsohn er *den type forfatter* som intellektuelle elsker, men det bør ikke hindre noen i å lese ham. (Aftenposten 012)

(b)

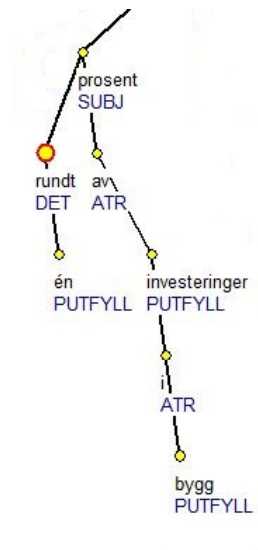

4.1.3.3 Mengdebetegnelser med preposisjon

Preposisjonene *over* og *rundt* brukes ofte i mengdeangivelser, som i (4.20 a). I slike tilfeller skal preposisjonen være DET på substantivet og ta determinativet som utfylling, som vist i (4.20 b):

- (4.20) (a) (...) *rundt én* prosent av investeringer i bygg skal brukes på utsmykning (...). (Klassekampen 001)

(b)

Når slike mengdeangivelser med preposisjon står sammen med et mengdesubstantiv, er det fortsatt bare determinativet som skal være utfylling til preposisjonen:

(4.21) (a) Det er bra, men ikke bra nok for et land med *over 26* millioner innbyggere. (Dagbladet 004)

(b)

Se forøvrig 4.3.1.

4.1.4 Etterstilte grunntall

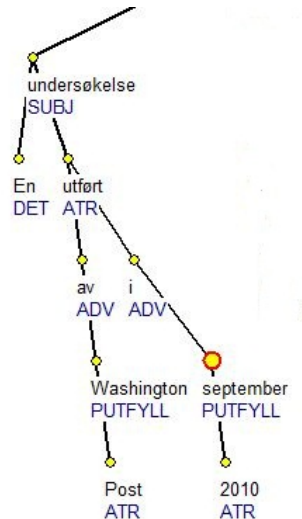
Grunntall er determinativer, og dermed skal de vanligvis være DET-dependenter. Blant annet ved årangivelser, som i (4.22) mener vi en DET-analyse ikke er så dekkende:

(4.22) En undersøkelse utført av Washington Post i *september 2010* (...).
(Klassekampen 001)

Grunntall i slike tilfeller har ikke noen kvantifiserende funksjon, slik foranstilte grunntall har: *2010* i (4.22) angir ikke noe antall. Vi mener på bakgrunn av

dette at det er grunn til ikke å regne dem som bestemmende adledd (jf. Faarlund et al. 1997, 233-234). Derfor skal disse være ATR-dependenter på det foregående substantivet:

(4.23)

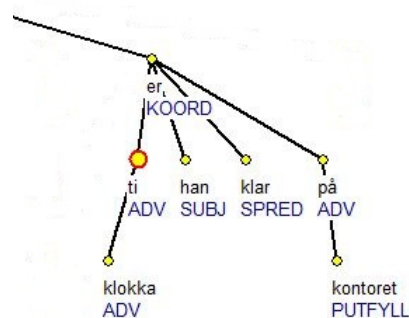
Klokka og *nummer* etterfølges også ofte av grunntall, som i (4.24 a) og (4.24 b).

(4.24) (a) (...) *klokka 10* er kan klar på kontoret. (Dagbladet 003)

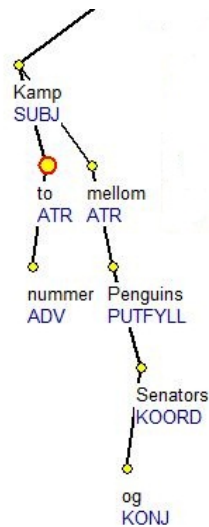
(b) Kamp *nummer to* mellom Penguins og Senators (...). (Dagbladet 001)

Disse tilfellene skiller seg fra (4.22), fordi *klokka* og *nummer* kan fjernes, uten at setningen blir ugrammatisk eller meningen forandres, mens grunntallene ikke kan fjernes. Derfor mener vi det er naturlig å regne klokka og nummer som dependenter på grunntallene. De får funksjonen ADV:

(4.25) (a)

(b)

4.1.5

4.2 APP

I dette underkapittelet gjør vi rede for bruken av funksjonen APP. APP står for *apposisjon*, og kan beskrives som et ledd som har samme referanse som et annet ledd i setningen. Faarlund et al. (1997, 270-274) reserverer begrepet apposisjon for nominale ledd, men vi vil bruke det i en videre betydning.

I 4.2.1 nedenfor gjør vi rede for APP ved nominale apposisjoner, det vil si apposisjoner i ordets tradisjonelle betydning. I NDT praktiserer vi bestemte regler for analysen av egennavn sammen med tittel/yrkesbetegnelse og liknende. Dette beskrives i 4.2.2. Vi skal videre forklare hvordan vi bruker APP i forbindelse med dublering av setningsledd (4.2.3), i forbindelse med adverbet *så* (4.2.4) og når en setnings innhold gjentas med *noe* og en relativsetning (4.2.5).² I 4.2.6 tar vi for oss apposisjoner med korkortelsen *dvs.*, mens 4.2.7 beskriver analysen av apposisjoner som angir en delmengde.

4.2.1 APP i nominalfraser

Analysene som presenteres her gjelder for apposisjon ved appellative substantiver. Vi har en egen analyse for apposisjon ved egennavn, som presenteres i 4.2.2.

Vi bruker APP-funksjonen i tilfeller hvor to (eller flere) ledd med samme referanse til sammen utgjør et større nominalt ledd, som i de uthevede leddene nedenfor:

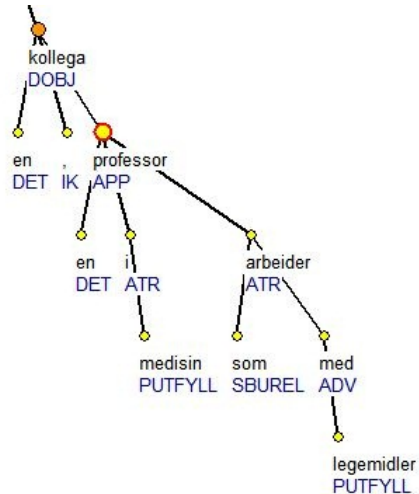
- (4.26) (a) Jeg stusset og ringte *en kollega* , *en professor i medisin* som arbeider med legemidler . (Aftenposten 011)

²I det sistnevnte tilfellet er APP gjerne dependent på verbet. Selv om det inneværende kapittelet har tittelen *Dependenter som ikke står til verbet*, virker det mest nærliggende å omtale APP-dependente i 4.2.5 her.

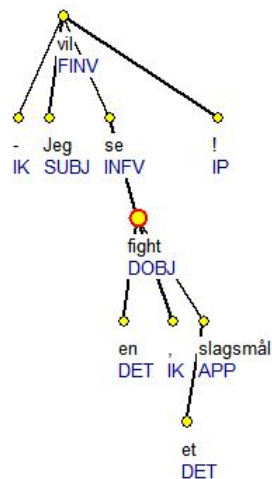
(b) Jeg vil se *en fight, et slagsmål!* (Dagbladet 001)

Et av de to leddene analyseres som hode, mens det andre blir APP på dette leddet. Det kan være vanskelig å avgjøre hva som er hodet i slike konstruksjoner, men for entydighetens skyld lar vi det være en hovedregel i våre analyser det første leddet (lineært) blir hodet. I eksempel (4.26 a) blir dermed *kollega* hode og *professor* APP, mens *fight* blir hode og *slagsmål* dependent i (4.26 b):

(4.27) (a)

(b)

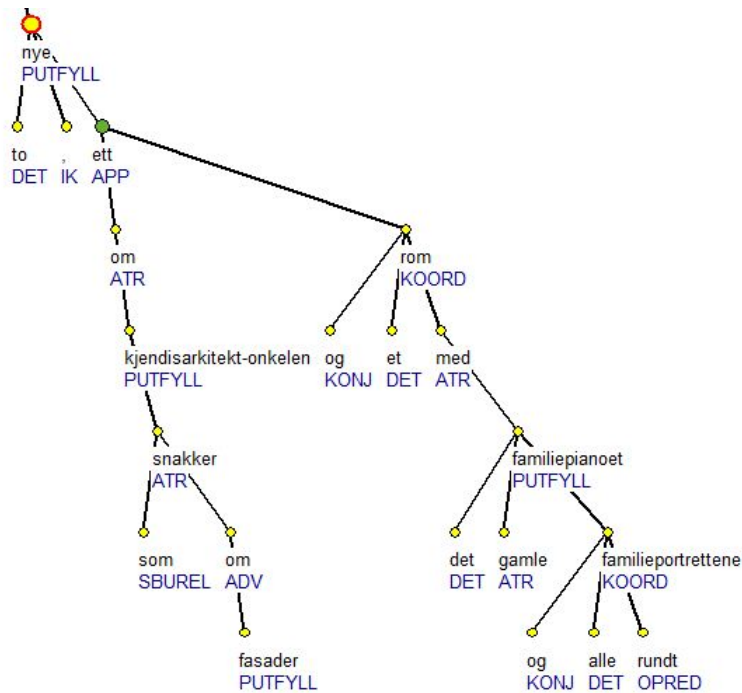
Nominale ledd kan ofte få sitt innhold nærmere bestemt av apposisjoner. Analysen vi har presentert ovenfor, gjelder dermed også for tilfeller som disse:

(4.28) (a) Gjennom 20- og 30-tallet oppsto dermed de såkalte “standarddansene”, *vals, tango, wienervals, slowfox og quickstep*, i sine moderne former. (Dagbladet 001)

(b) () I tillegg til *to nye, ett om kjendisarkitekt-onkelen som snakker om fasader og et rom med det gamle familiepianoet og alle familieportrettene rundt*. (Dagbladet 003)

Strukturen i den relevante delen av (4.28 b) er gjengitt nedenfor. Legg merke til at APP-leddet består av to koordinerte deler. (Se 4.4 for mer om koordinasjon.)

(4.29)

Vi regner med apposisjon også når en *at*-setning eller en infinitiv har et pronomen *det* foran seg, som her:

(4.30) - Det gjelder både kostymene og *det at de løfter hverandre* (...) (db 002)

I slike konstruksjoner regner vi *det* som hode og *at*-setningen som APP.

4.2.2 Spesialregler for APP ved egennavn

Vi har hatt litt vanskeligheter med å finne en egna analyse for tilfeller der et egennavn har et (appellativt) substantiv foran seg og de to står i et apposisjonsforhold til hverandre. Vi kunne ha analysert apposisjon ved egennavn og appellative substantiver likt, men da hadde vi fått problemer ved bruk av titteler ved personnavn: I tilfeller som *kong Harald*, *forfatter Erling Loe* og *filmregissør Erik Poppe* er det lite intuitivt å la tittelen være hode og personnavnet være dependent. Ved egennavn som ikke er personnavn, som i de følgende tilfellene, ville imidlertid en standard apposisjonsanalyse vært adekvat:

- (4.31) (a) I slutfasen av valgkampen toppet *partiet Høyre* optimismen rundt hvordan vi kan få større innslag av blandingsøkonomi i norsk kunstliv ... (Aftenposten 012)
- (b) Erindringen inntar også en sentral plass i *Mendelsohns debutbok* : *The Elusive Embrace* ... (Aftenposten 012)

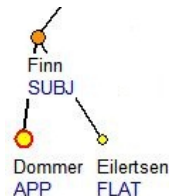
I en tidlig fase av prosjektet hadde vi en egen analyse for personnavn. Dette måtte vi imidlertid endre, da det er problematisk for en del av brukerne av korpuset at vi skiller mellom forskjellige typer personnavn. Det var vanskelig å finne andre adekvate kriterier. Man kunne tenke seg at tittelanalysen bare skulle brukes dersom det første substantivet var ubestemt, det fungerer ikke, blant annet på grunn av eksempler som (4.31 b). I stedet for å finne andre kriterier enn skillet mellom personnavn og andre egennavn, bestemte vi oss for å bruke en enhetlig analyse for alle tilfeller av et substantiv og et proprium som står i et apposisjonsforhold til hverandre, og godta at den ville gi noen utilsiktede konsekvenser. Spesialanalysen for egennavn er som følger:

1. Hvis en substantivfrase (med appellativ som hode) står umiddelbart foran et egennavn, skal egennavnet være hode.
2. Hvis de to substantiv(fras)ene ikke står umiddelbart ved siden av hverandre, gjelder imidlertid standard apposisjonsanalyse, jf. 4.2.1 og 4.2.3.
3. Dersom det første leddet er noe annet enn et substantiv, f.eks. et pronomen, gjelder også standard apposisjonsanalyse. Standard apposisjonsanalyse gjelder også ved to egennavn.

Som en følge av punkt 1 blir analysen av de uthevede leddene i (4.32 a) som i (4.32 b):

- (4.32) (a) Dommer Finn Eilertsen avstår, selvfølgelig bevisst, fra å « sette ord på » det inntrykk retten for sitt vedkommende måtte ha dannet seg av de handlinger retten finner bevist og av lovovtrederen.
(Aftenposten 012)

(b)

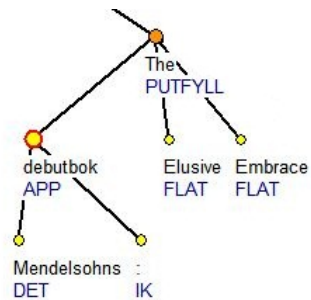

Punkt 1 fører også til at (4.31 a) og (4.31 b) får denne analysen:

- (4.33) (a)

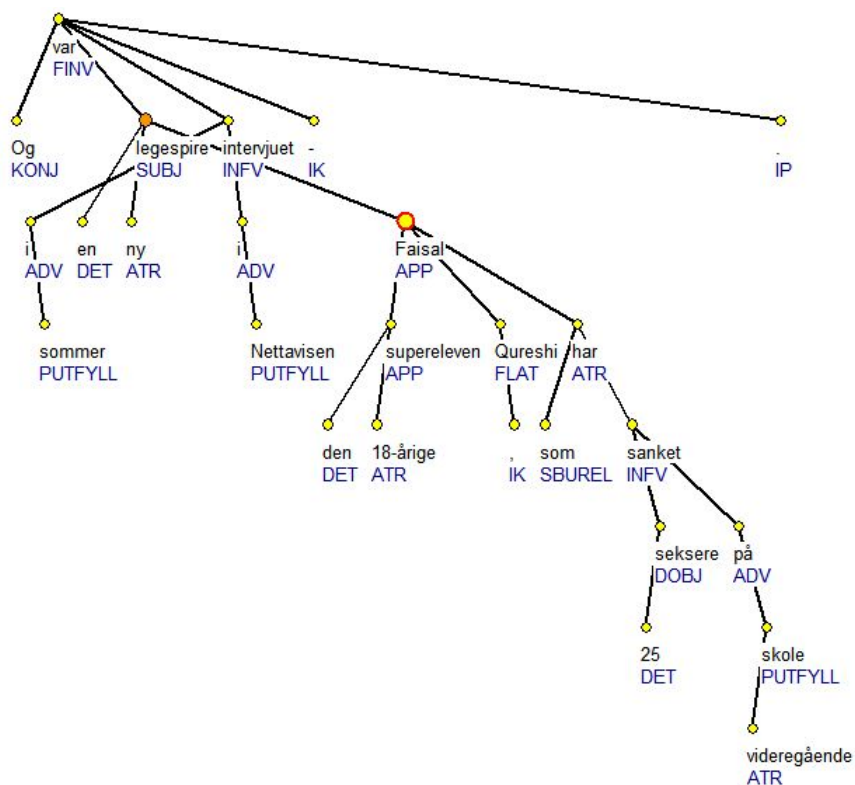
(b)

I (4.34 a) er det flere ord mellom de to substantivene som står i et apposisjonsforhold til hverandre. I henhold til punkt 2 gjelder standard apposisjonsanalyse, altså, det første substantivet er hode:

- (4.34) (a) Og i sommer var *en ny legespire* intervjuet i Nettavisen - den 18-årige supereleven *Faisal Qureshi*, som har sanket 25 seksere på videregående skole.

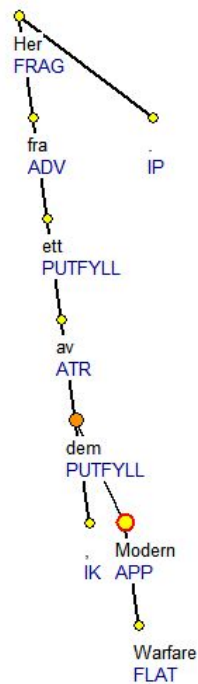
(b)

I (4.35 a) er det apposisjonsforhold mellom et pronomen og et egennavn. I henhold til punkt 3 brukes standard aposisjonsanalyse - pronomenet blir hode:

- (4.35) (a) Her fra ett av *dem*, *Modern Warfare*.

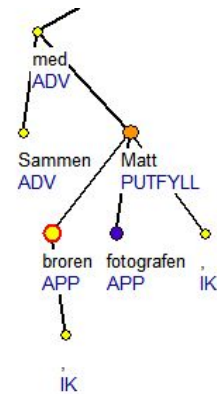
(b)

Hvis det er flere foranstilte substantiviske apposisjoner til et egennavn, er de alle dependenter på egennavnet:

- (4.36) (a) Sammen med *broren, fotografen Matt*, reiste han i fem år rundt på tre kontinenter ... (Aftenposten 012)

(b)

4.2.3 APP ved dublering av ledd i dislokerte posisjoner

I blant støter vi på setninger hvor et ledd er representert to ganger, en gang i sin vanlige posisjon og en gang i det vi vil regne som en adjungert (dislokert) posisjon i begynnelsen eller slutten av setningen. I eksemplene nedenfor er de dublerne leddene uthevet:

- (4.37) (a) - *At andre regissører kaller deg pompøs*; kan *det* også skyldes misunnelse? (Dagbladet 001)

- (b) *Du* er flink, *du*!
 (c) *Da* var det fint, *da*.
 (d) *Denne boka*, *den* bør du lese.

I (4.37 a) er leddsetningen *At andre regissører kaller deg pompøs* venstredislokert og tas opp igjen med pronomenet *det*. I (4.37 b) blir subjektet *du* gjentatt i slutten av setningen. Denne typen dublering forekommer først og fremst ved subjekter, men som vi ser i (4.37 c), er den også mulig ved enkelte adverbialer, som *da* (analysen forutsetter at siste *da* faktisk har et temporalt innhold, som første *da*, og ikke bare er en diskurspartikkel). I (4.37 d) har vi *denne boka* både venstredislokert helt i begynnelsen av setningen og i form pronomenet *den* på plassen rett før det finitte verbet.

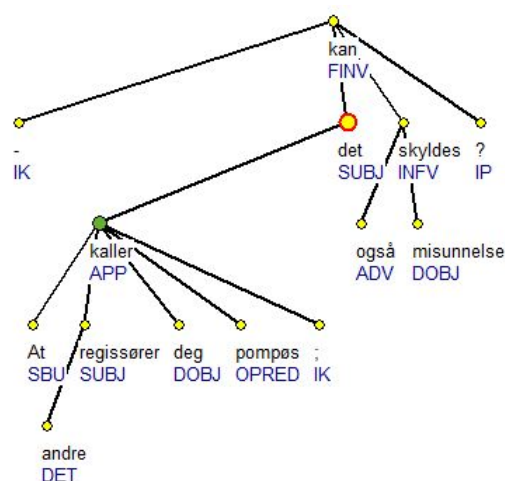
Argumentfunksjoner kan aldri være representert mer enn én gang i en setning, og heller ikke adjungerte funksjoner kan det når de har samme referent. Derfor lar vi kun ett av de to leddene få være dependent til setningens hode, med den aktuelle syntaktiske funksjonen (for eksempel SUBJ, som i (4.37 a), eller OBJ, som i (4.37 d)). Det gjenværende av de to leddene blir APP-dependent på det første.

Vi lar det leddet som står i sin vanlige posisjon i setningen være hode. Det andre leddet, som står dislokert i begynnelsen eller slutten av setningen, får APP-funksjonen.

Nedenfor ser vi (4.37 a) gjentatt med full analyse:

- (4.38) (a) - At andre regissører kaller deg pompøs; kan det også skyldes misunnelse? (Dagbladet 001)

(b)

4.2.4 APP når et foranstilts ledds innhold gjentas med *så*

Det er ikke uvanlig at et foranstilt, adverbialt ledd følges av et *så*, som videre følges av det finitte verbet:

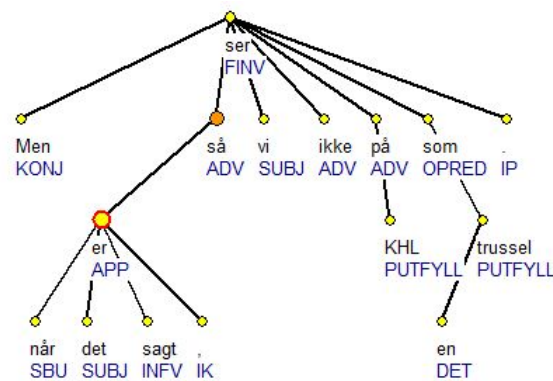
- (4.39) (a) Men når det er sagt, så ser vi ikke på KHL som en trussel.
 (Dagbladet 001)

- (b) Om vi bruker store ord om hverandre nå, så er det fordi vi vet å sette pris på hverandre. (Dagbladet 001)
- (c) Som du sikkert vet, så kommer over 30 prosent av spillerne i NHL fra Europa. (Dagbladet 001)

I slike tilfeller vil vi regne med at *så* er koreferensielt med det foranstilte, adverbielle leddet – det er ellers vanskelig å se hva *så* skal referere til. (Vi snakker her naturligvis ikke om setninger hvor *så* har betydningen 'deretter'.) Ettersom *så* gjentar innholdet i det foranstilte leddet, velger vi en apposisjonsanalyse i tråd med den vi har beskrevet for dublerter subjekter ovenfor: *Så*, som står på plassen før det finitte verbet, altså en vanlig plass for adverbielle ledd, får funksjonen ADV, mens det foranstilte leddet blir dependent på *så* med funksjonen APP.

Figuren nedenfor viser strukturen i (4.39 a):

(4.40)

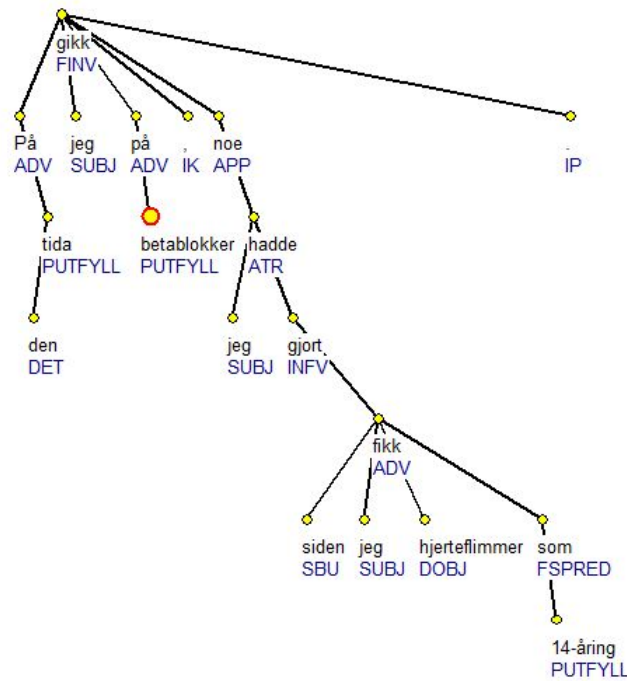
4.2.5 APP når en setnings innhold gjentas med *noe*

Noen ganger gjentas en setnings innhold med *noe*, som videre knytter til seg en relativsetning:

- (4.41) På den tida gikk jeg på betablokker, noe jeg hadde gjort siden jeg fikk hjerteflimmer som 14-åring. (Dagbladet 001)

Vi lar *noe* være APP på hodet i setningen som det blir referert til, mens relativsetningen blir ATR til *noe*. Figuren nedenfor viser analysen av (4.41):

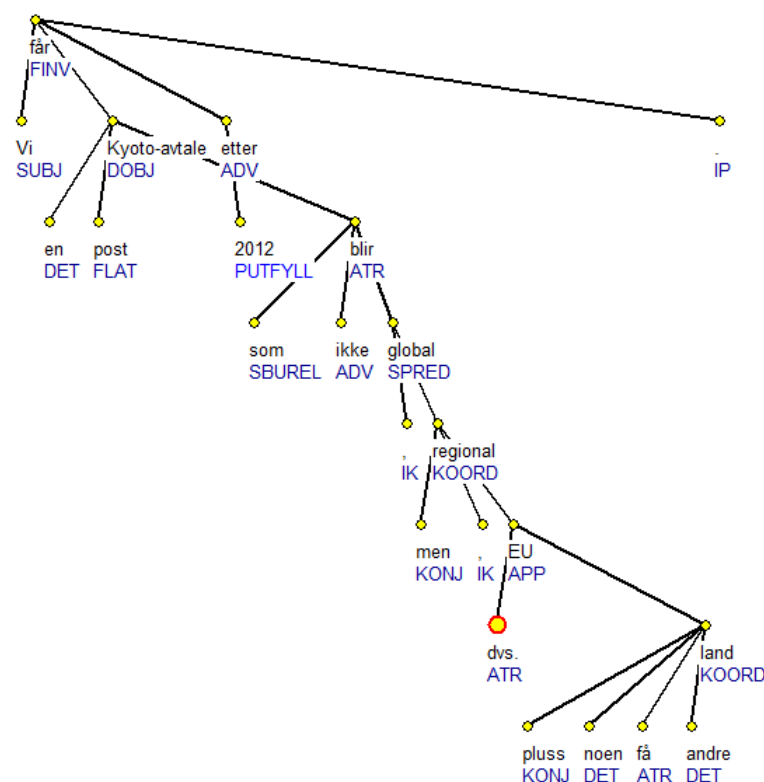
(4.42)

4.2.6 Apposisjoner med forkortelsen dvs.

Når en apposisjon innledes med forkortelsen *dvs.*, ser vi bort fra ordene som ligger bak forkortelsen, og analyserer den som et adverb - dvs. at den blir dependent på apposisjonen, og får funksjonen ADV (eller ATR, om apposisjonen er et substantiv).

- (4.43) (a) Vi får en post Kyoto-avtale etter 2012 som ikke blir global, men regional, *dvs. EU pluss noen få andre land*.
 (b)

4.2.7 Delmengdeapposisjoner

I *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund et al. (1997) blir det i en paragraf om apposisjoner kort nevnt at [...] *apposisjonen kan også være et adledd som utdyper eller presiserer innholdet i kjernen*. [...] (Faarlund et al. (1997, 271))

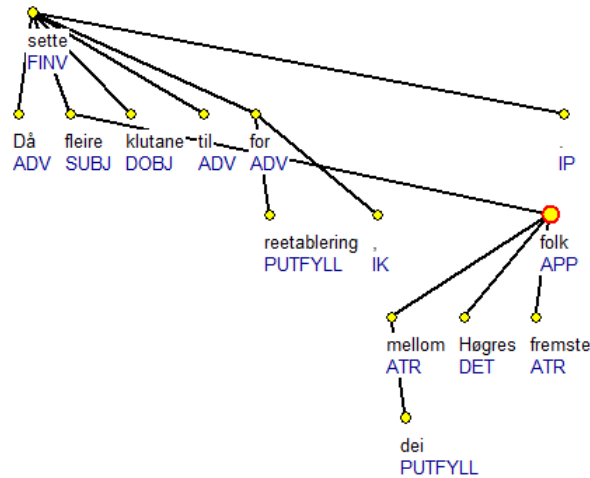
(4.44) ein delegasjon på fem personar, blant dei statsministeren (Faarlund et al. (1997, s. 271))

I vårt arbeide med korpuset har vi oppdaga at apposisjoner av denne typen, som angir delmengder (e.g. *statsministeren*) av den kjernen de står til (e.g. *fem personar*), er et mer komplekst emne, ikke minst syntaktisk sett, enn det som kommer fram i referansegrammatikken. Vi vil her referere til slike apposisjoner som *delmengdeapposisjoner*, skjønt, som vil bli klart nedenfor, så finnes det tilfeller hvor slike apposisjoner henviser til hele den kjernen de står til.

De enkleste typene delmengdeapposisjoner er de som innledes av adverbieille ledd av typen *blant annet*, *blant andre*, *blant dei*, *mellom anna*, etc. I disse konstruksjonene festes det adverbieille leddet som en dependent ADV på apposisjonen (og hvis apposisjonen er en NP, noe som ofte vil være tilfelle, så vil funksjonen ADV, etter de generelle regler som gjelder for adverbieille ledd, bli erstatta med ATR):

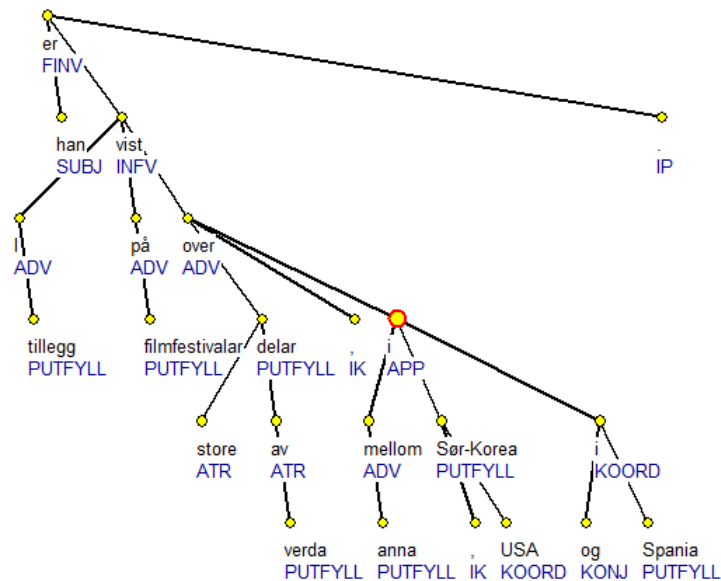
(4.45) (a) Då sette fleire klutane til for reetablering, *mellom dei Høgres fremste folk*. (Vest-Telemark Blad 005)

(b)

(c) I tillegg er han vist på filmfestivalar over store delar av verda, mellom anna i Sør-Korea, USA og i Spania.

(d)

Det som ikke nevnes i referansegrammatikken, er at elementet foran apposisjonen ikke trenger å være et adverbialt ledd, men kan også være en ikke-adverbiell NP:

(4.46) Ingen ble skadet da politiet pågrep 75 personer, *tre av dem nordmenn*, for å hindre bråk. (p4.no, Google-treff)

(4.47) To svenske pastorer, *den ene av dem en kvinne*, må møte i retten i Sverige. (Webavisen, Google-treff)

I slike tilfeller får apposisjonen form av en såkalt *småsetning*, i.e. en syntaktisk konstruksjon bestående av et subjekt (*tre av dem*; *den ene av dem*) og et

ikke-verbalt predikat (*nordmenn, en kvinne*) men uten noe finitt verb. Dette kan minne om de strukturene vi får ved koordinasjon med verb-ellipse (5.1.3), men vi velger allikevel ikke å bruke KOORD-ELL i analysen her, fordi (1) disse konstruksjonene kan, som i eksemplene ovenfor, opptre inne i en annen setning, tydelig knytta syntaktisk til den forutgående NPen, noe som får dem til å framstå mer som apposisjoner enn som frittstående setninger, og (2) selv om de kan opptre setningsfinalt (*To svenske pastorer må møte i retten i Sverige, den ene av dem en kvinne*), så blir setningen ugrammatiskalsk om man legger til en konjunksjon (* *To svenske pastorer må møte i retten i Sverige, og den ene av dem en kvinne*).

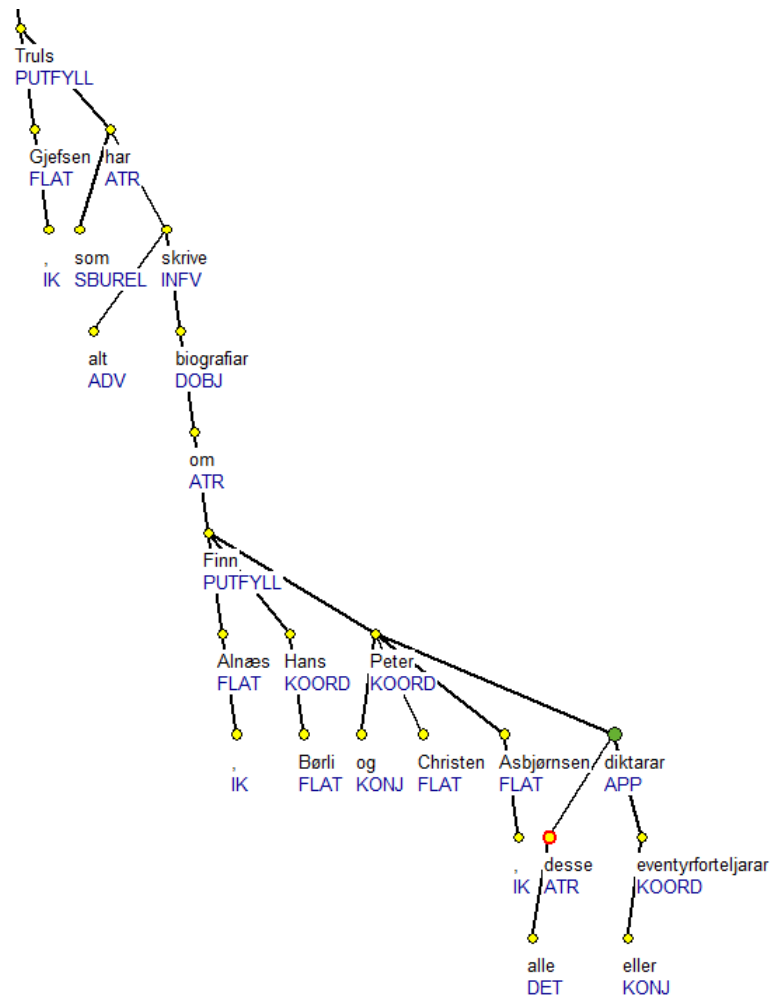
Vi vil følgelig også her bruke en delmengdeapposisjonsanalyse. NPene som gir utfyllende informasjon om delmengden vil være selve apposisjonen (i tråd med hvordan *statsministeren* og *Høgres fremste folk* utfyller samme semantiske funksjon i eksempel (4.44) og (4.45 a)), så *nordmenn* og *kvinne* blir hoder for apposisjonene i (4.46) og (4.47), og får funksjonen APP, og blir dependent på henholdsvis *personer* og *pastorer*.

Men hva gjør vi med NPene som avgrenser den delmengden som apposisjonen gir informasjon om, dvs. NPene *tre av dem* og *den ene av dem* i (4.46) og (4.47)? Dette er en syntaktisk nøtt, ettersom de, som nevnt, fungerer som en form for subjekter uavhengig av finite verb. Formodentlig finnes det en rekke mulige syntaktiske analyser av dette, men vi vil her gå utenom dette lingvistiske minefeltet, og i stedet satse på en pragmatisk løsning som er mest mulig parallell med den analysen vi har gitt andre apposisjoner. I eksemplene (4.44) og (4.45 a) er det adverbialfrasene *mellom anna* og *mellom dei* som avgrenser delmengden, og disse står som ADV/ATR på apposisjonen. Vi vil følgelig gjøre det samme med NPer som *tre av dem* og *den ene av dem* - vi vil analysere dem som avgrensende, preposisjonsløse adverbialfraser. I utgangspunktet vil de ta funksjonen ADV, men ATR når de er dependenter på NPer - slik som i disse tilfellene, hvor de vil stå som dependent ATR på henholdsvis *nordmenn* og *kvinne*.

I korpuset finnes kun få eksempler på slike delmengdeapposisjoner - og noen av disse eksemplene viser at apposisjonen ikke nødvendigvis trenger å vedrøre en egentlig delmengde, men derimot hele den omtalte mengden. I (4.48 a) finner vi delmengdeapposisjonen *alle disse diktarar eller eventyrforteljarar*. Den avgrensende NPen - *alle disse* - brukes snarere til å eksplisitt si at apposisjonen gjelder for hele mengden som apposisjonen står til (*Finn Alnæs, Hans Børli og Peter Christen Asbjørnsen*).

- (4.48) (a) Truls Gjefsen, som alt har skrive biografar om Finn Alnæs, Hans Børli og Peter Christen Asbjørnsen, *alle desse diktarar eller eventyrforteljarar* (Dag og tid 004)

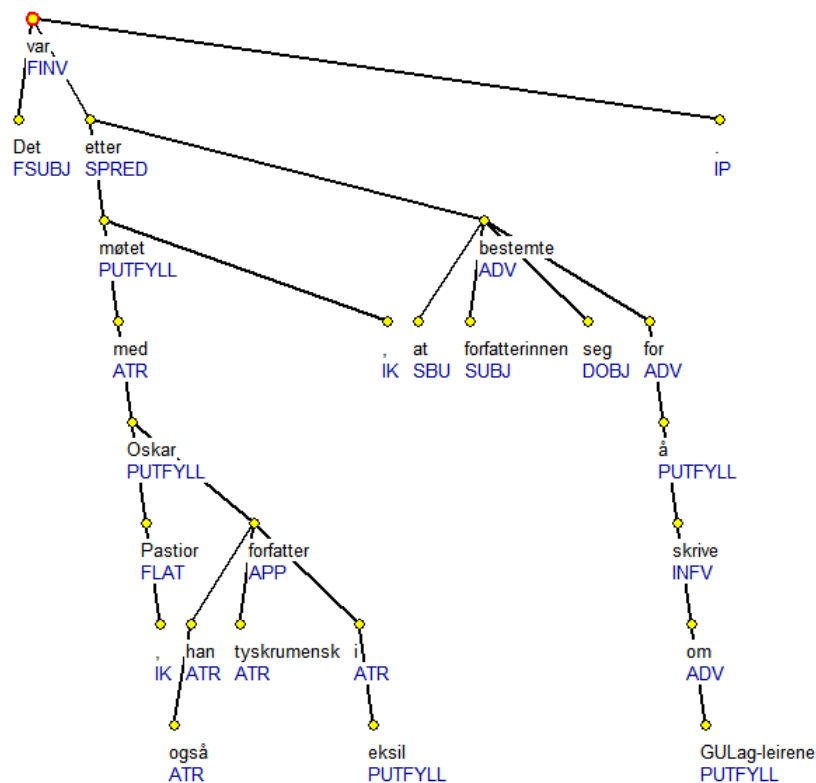
(b)

I et annet interessant eksempel (4.49 a) finner vi den avgrensende NPen *også han*. Konteksten er en artikkel om en kvinnelig tyskrumensk forfatter i eksil, og her brukes NPen til å vise at *Oskar Pastior* kan legges til som en delmengde i settet av personer som er tyskrumenske forfattere i eksil, som den kvinnelige forfatteren allerede tilhører.

- (4.49) (a) Det var etter møtet med Oskar Pastior, *også han tyskrumensk forfatter i eksil*, at forfatterinnen bestemte seg for å skrive om GULag-leirene. (Aftenposten 011)

(b)

Avslutningsvis må det nevnes at delmengdeapposisjoner har en glidende overgang mot frie predikativer, i og med at hodet i en delmengdeapposisjon ikke trenger å være et substantiv, men kan også være et adjektiv, et partisipp, etc.

(4.50) Tre båter - den ene hvit, den andre gul og den tredje blå - lå for kai i havna.

Vi vil, for enkelthets skyld, bruke samme analyse her som for delmengdeapposisjoner basert på substantiver - det vil si at adjektivet *hvit* blir hode i delmengdeapposisjonen i (4.50), dependent på *båter*, og med funksjonen APP. Den avgrensende NPen *den ene* blir dependent på *hvit*, med funksjonen ADV. De resterende delmengdeapposisjonene blir analysert som konjunkter på *hvit*, i henhold til vanlig koordinasjonsanalyse.

4.3 Dependenter til preposisjoner

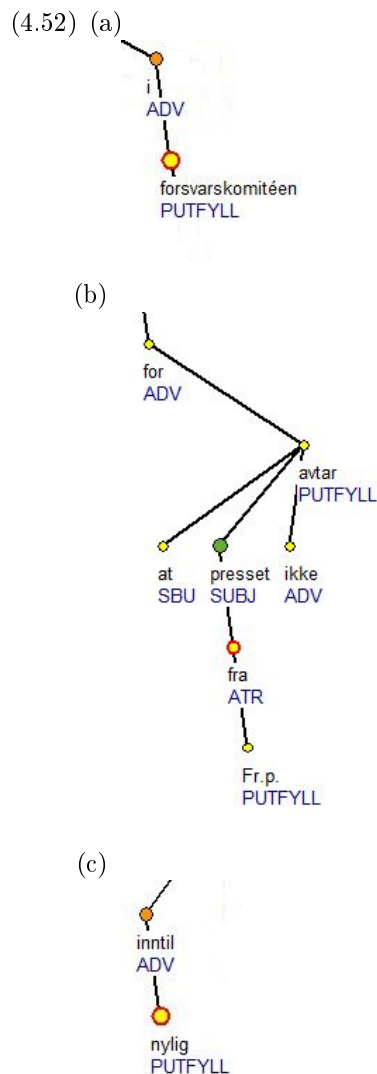
I dette underkapittelet skal vi gjøre rede for hvordan vi analyserer dependenter på preposisjoner. Vi vil imidlertid ikke ta for oss her hva slags type ord preposisjoner står til og hvilke funksjoner preposisjoner skal ha, da det er nærmere beskrevet andre steder (se 3.5, 4.1.2, 4.1.3.3 og 3.8. For skillet mellom transitive og intransitive preposisjoner, se 3.6.).

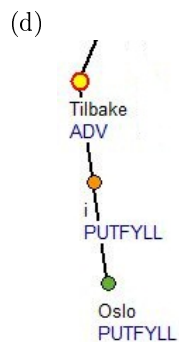
4.3.1 Preposisjonsutfylling

Transitive preposisjoner kan stå med mange typer utfylling. I (4.51 a) tar preposisjonen nominal utfylling, i (4.51 b) en leddsetning, i (4.51 c) et adverb og i (4.51 d) en annen preposisjon. Preposisjonen er gjort fet i eksemplene, utfyllingen er kursivert.

- (4.51) (a) Ap. får også lederverv **i** *forsvarskomiteén* (...). (Aftenposten 001)
 (b) Og Hagen vil sørge **for** *at presset fra Fr.p. ikke avtar*. (Aftenposten 001)
 (c) Familiebilder som **inntil** *nylig* har hengt over pianoet hjemme i Breivik. (Aftenposten 003)
 (d) **Tilbake i** *Oslo* er han en sliten mann (...). (Aftenposten 001)

Utfyllingen skal ha funksjonen PUTFYLL (preposisjonsutfylling):

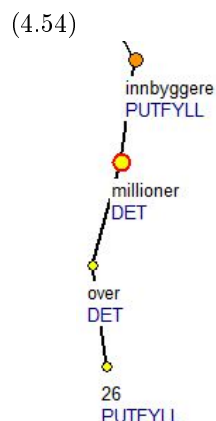

Av og til brukes preposisjoner som *over*, *rundt* etc. i forbindelse med mengdeangivelser, som i (4.53):

- (4.53) Det er bra, men ikke bra nok for et land med **over** 26 millioner innbyggere. (db 004)

Her er det gode grunner for ikke å regne hele nominalfrasen som utfylling. Rekkevidden til *over* er ikke hele substantivfrasen: Preposisjonen sier noe om mengdeangivelsen, at antallet innbyggere overstiger 26 millioner. Dermed er det mengdeangivelsen som skal være PUTFYLL. Ved flerleddede tallangivelser med et determinativ og et tallsubstantiv, som i (4.53), har vi valgt å la bare determinativet være PUTFYLL. Analysen blir dermed seende slik ut:

4.3.2 Etterstilte preposisjoner

En del preposisjoner kan stå etter utfyllinga (se Faarlund et al. 1997, 463-464). Dette forekommer særlig ved *over* og *rundt*, som i (4.55 a) og (4.55 b):

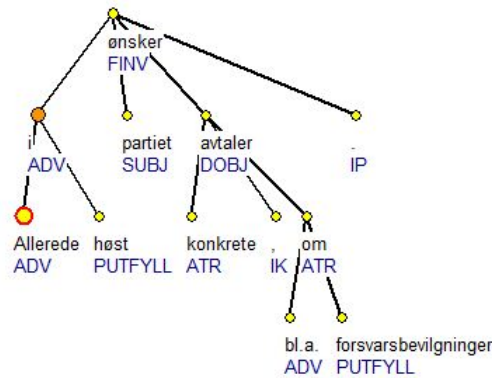
- (4.55) (a) (...) han er fotografen som flyr *verden over* (...). (Dagbladet 001)
 (b) Forrige helg var det premiere *Norge rundt* på filmen "deUSYNLIGE". (Dagbladet 001)

4.3.3 ADV til preposisjoner

Preposisjoner kan modifiseres av adverbialer. I slike tilfeller skal adverbet være ADV-dependent på preposisjonen:

- (4.56) (a) *Allerede i høst ønsker partiet konkrete avtaler, bl.a. om forsvarsbevilgninger.* (Aftenposten 001)

(b)

Se forøvrig 3.5.2.

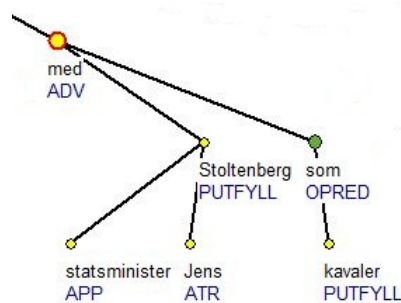
4.3.4 Predikativ med *med*

Ved *med*, og trolig også *uten*, står det ofte et slags predikativ til preposisjonsutfyllinga. I (4.57) er det gode grunner for å regne *som kavalier* som et predikativ til *Jens Stoltenberg*:

- (4.57) Prinsesse Märtha Louise savnet neppe sin Ari med statsminister Jens Stoltenberg *som kavalier* (...). (Aftenposten 001)

Vi lar predikativ-leddet være OPRED på preposisjonen, slik analysen (4.58) viser. Se forøvrig 3.8.0.3 for mer om dette.

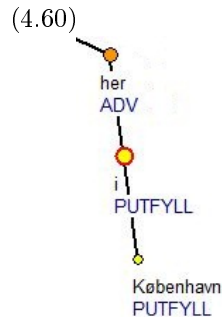
(4.58)

4.3.5 Nye preposisjoner

I Faarlund et al. 1997 regnes en del ord som preposisjoner som tidligere ble klassifisert som adverb. Det gjelder blant annet *her*, *der*, *hit* og *dit*. Disse er stort sett intransitive. I en setningen som (4.59) vil vi imidlertid regne preposisjonen som transitiv, slik analysen i (4.60) viser:

(4.59) Tekster og musikken spiller en større rolle **her** i *København*.

Nord, *sør* etc. skal også være preposisjoner, jf. 1.1.5.

4.4 Koordinasjon

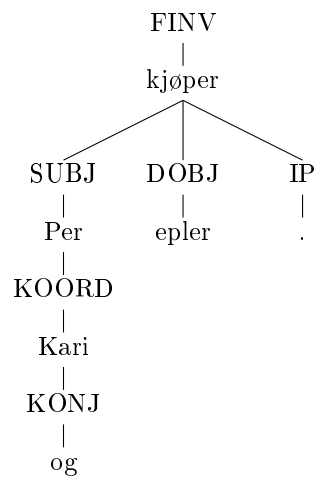
Som nevnt i underkapittel 2.1 er koordinasjon problematisk i dependensgrammatikk: Dependenser er per definisjon asymmetriske, de viser forholdet mellom et overordnet og et underordnet element; koordinasjon synes derimot å innebære en symmetrisk relasjon mellom to eller flere konjunker. I (4.61) er det ikke noe åpenbart asymmetrisk forhold mellom *Per* og *Kari*:

(4.61) Per og Kari kjøper epler.

Man kunne ha representert koordinasjon ved å la konjunksjonen være hode og la konjunktene være dependenter på konjunksjonen. Det er flere problemer med en slik løsning: For det første fungerer den ikke dersom konjunksjonen mangler; for det andre vil det innebære at konjunksjoner kan bære så godt som alle syntaktiske funksjoner, og det vil dermed være mer tungvint å gjennomføre søk i korpuset; for det tredje vil en slik løsning være ugunstig fra et språkteknologisk perspektiv, fordi den ofte vil føre til kryssende dependenser (jf. 2.2).

På tross av at koordinasjon synes å være symmetrisk, har vi funnet det mest hensiktsmessig å la første konjunkt alltid være hode, og la andre konjunker være dependenter på den første konjunkten med funksjonen KOORD. Konjunksjonen er dependent på hodet i nærmeste konjunkt til høyre, som i de fleste tilfeller vil være den siste konjunkten, med funksjonen KONJ (denne analysen bygger delvis på Nivre et al. 2006). Analysen av (4.61) vil dermed se slik ut:

(4.62)

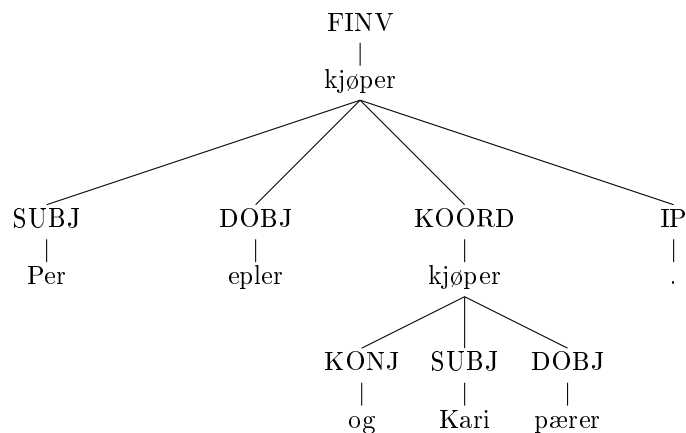
For plasseringen av skilletegn ved koordinasjon, se delkapittel 5.2.

Setningskoordinasjon

Koordinasjon av setninger, som i (4.63), behandles på nøyaktig samme måte, slik treet i (4.64) viser. Verbet i andre konjunkt er dependent på hovedsetningens verb, konjunksjonen på verbet i andre konjunkt:

(4.63) Per kjøper epler og Kari kjøper pærer.

(4.64)

Av og til består en hovedsetning av to relativt uavhengige setninger som ikke er adskilt av noen konjunksjon, slik som i (4.65). Slike tilfeller analyserer vi som setningskoordinasjon.

(4.65) Fremgangsmåten er enkel, det er bare å legge plata i sekken før du sender den gjennom røntgenmaskinen. (Dagbladet 001)

Delte ledd

Ofte er et eller flere ledd delt av alle konjunktene, slik som *i butikken* i (4.66). Vi har valgt å ikke representere i analysene våre at elementer er delte, men la slike

elementer være dependenter på den konjunkten de står nærmest. *I butikken* i (4.66) vil derfor bli analysert som en del andre konjunkt.

(4.66) Per kjøper epler og Kari kjøper pærer i butikken.

Konjunktene skal ha samme funksjon

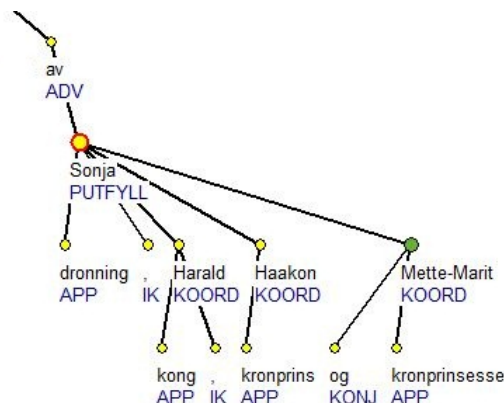
Et viktig prinsipp i vår koordinasjonsanalyse er at **de to konjunktene skal kunne ha samme funksjon i setningen**³. Sagt på en annen måte, hver av konjunktene for seg skal kunne ha samme syntaktiske funksjon som første konjunkt. Følgende eksempler illustrerer dette:

(4.67) (a) De ble ønsket velkommen **av dronning Sonja, kong Harald, kronprins Haakon og kronprinsesse Mette-Marit**. (ap 001)

(b) Hagen er særlig interessert i forpliktende avtaler **om forsvarsbudsjettet og om pensjonsbeløpet**. (ap 001)

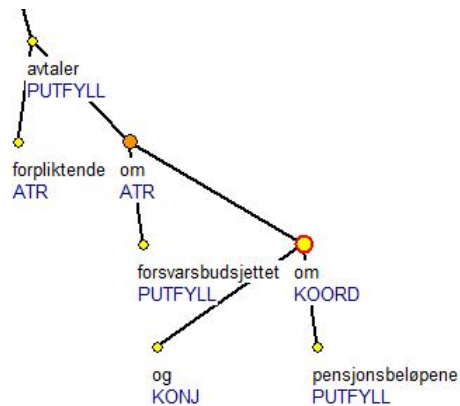
I (4.67 a) kan alle konjunktene hver for seg fungere som PUTFYLL til *av*, men de kan ikke stå istedenfor *av*. Derfor har vi i (4.67 a) koordinasjon av PUTFYLL, som (4.68 a) viser. I (4.67 b), derimot, er den attributive preposisjonen om gjentatt, og andre konjunkt alene kan ikke være PUTFYLL. Derfor må andre konjunkt være koordinert med preposisjonen, jf. (4.68 b).

(4.68) (a)

(b)

³Kravet om at konjunktene skal kunne ha samme funksjon er ikke absolutt ufravikelig. Dersom det er god grunn til å anta at to ledd med ulik funksjon er koordinert med hverandre, skal det selvsagt gjenspeiles i analysen.

Ganske ofte er ett eller flere ord underforstått eller elidert i et av konjunktene, som i (4.69 a) og (4.69 b).

- (4.69) (a) Selv om Bondevik (...) gir en del vage svar, **og også noen negative**, er tonen i svarbrevet gjennomgående imøtekommende. (af 001)

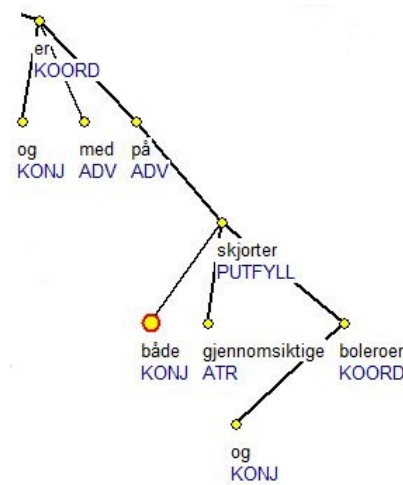
- (b) Han ble boende hos faren, **storesøstra hos mora**. (db 001)

I slike tilfeller er det, i det minste tilsynelatende, vanskelig å følge prinsippet om at de to konjunktene skal kunne ha samme funksjon. I 5.1.3 vil vi vise hvordan slike konstruksjoner skal analyseres.

4.4.1 Koordinasjon med to konjunksjoner

Ved koordinasjon med to konjunksjoner, som *både...og*, *enten...eller* o.l., skal første konjunksjonen være dependent på første konjunkt. Funksjonen er KONJ:

- (4.70) (a) Nå skjønner han at det er sport og en rolle, og er med på *både* gjennomsluktige skjorter *og* boleroer. (Dagbladet 002)
- (b)

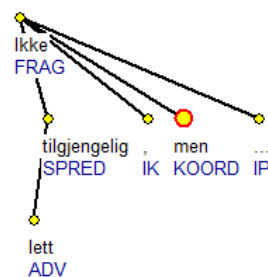

4.4.2 Koordinasjon uten konjunkter

Av og til kan man finne tilfeller av konjunksjoner brukt finalt i setningen, uten noe tilhørende konjunkt. I slike tilfeller analyserer vi konjunksjonen sjøl som hode i “konjunktet” - konjunksjonen rykker opp til den plassen hodet i et alminnelig konjunkt ville hatt, og får funksjonen KOORD. Analysen blir dermed parallell til analysen av ellipser (5.1). I (4.71 a) ser vi hvordan dette blir i praksis:

(4.71) (a) Ikke lett tilgjengelig, *men* ... (Aftenposten 003)

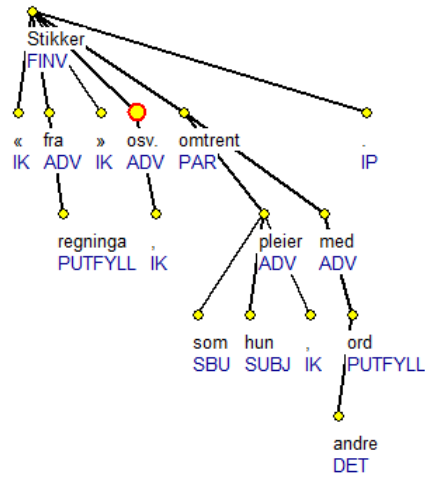
(b)

Forkortelser av typen *osv* og *etc* kan semantisk sees på som slike tomme konjunker, men ettersom *osv* og *etc* ikke er konjunksjoner i alminnelig forstand har vi valgt å gi dem en annen analyse. I morfologien tagger vi disse som adverb, og i syntaksen setter vi dem som dependent på hodet i nærmeste forutgående konjunkt (i.e. hvis *osv* eller *etc* forutgår av en serie konjunker, som i “Her på bakeriet selger vi boller, smultringer, kringler, etc.”). Om det ikke forutgår av en serie konjunker (som i “Her på bakeriet selger vi boller, osv.”). *Osv* og *etc* får funksjonen ADV ut fra sin morfologiske adv-tag, men denne erstattes med ATR hvis *osv* eller *etc* er dependent på et substantiv, jfr. andre adverbfraser (4.1.2).

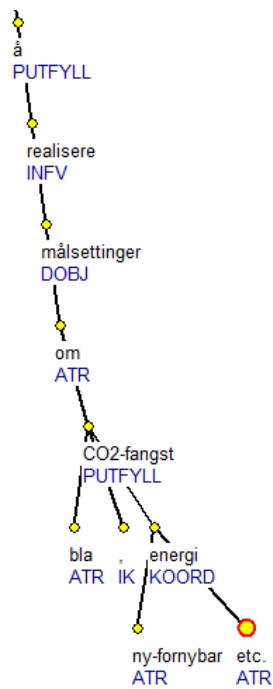
- (4.72) (a) “Stikker fra regninga” osv., omtrent som hun pleier, med andre ord.
(Aftenposten 009)

(b)

- (c) ... å realisere målsettinger om bla *CO2-fangst*, *ny-fornybar energi* etc. . (Aftenposten 004)

(d)

4.4.3 Enten-eller-koordinering som adverbial leddsetning

En setning som inneholder en koordinering med *enten* og *eller* kan i seg sjøl fungere som en adverbial leddsetning i en overordna setning:

(4.73) Du spiser maten din *enten du vil eller ikke!*

(4.74) Vi er alle like *enten vi har svart eller hvit hud.*

Merk at dette klart er tilfeller av underordning, ettersom en frittstående enten-eller-setning alltid har subjekt-verb-inversjon (4.75), noe disse mangler, og en fronting av enten-eller-setninga fører i seg sjøl til subjekt-verb-inversjon i helsetningen (4.76).

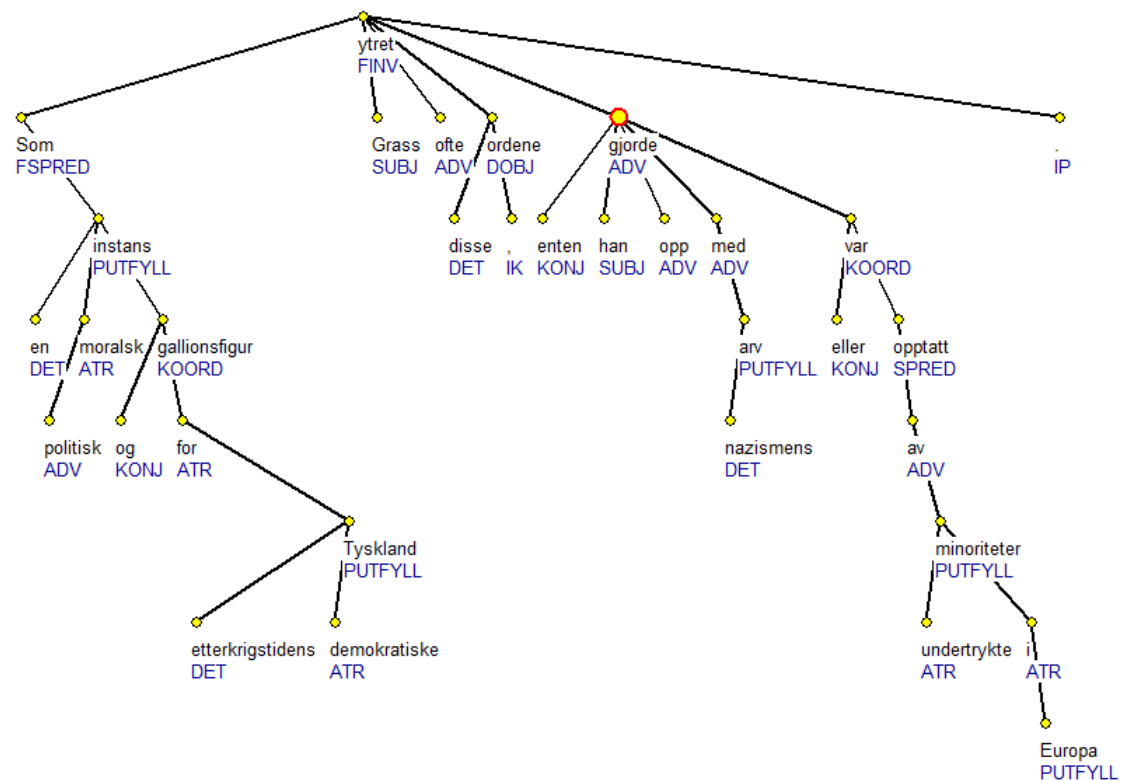
(4.75) Enten har de svart, eller så har de hvit hud.

(4.76) Enten vi har svart eller hvit hud, (så) er vi alle like

Allikevel forekommer det ikke noen innledende subjunksjon i disse leddsetningene. Det er derfor fristende å analysere *enten* som en subjunksjon i disse tilfellene, og det kan være gode lingvistiske argumenter for at det har skjedd en slik grammatikalisering av *enten* i disse tilfellene. Men for å ivareta en felles morfologisk og syntaktisk analyse av alle tilfeller av *enten* har vi i stedet valgt å analysere disse leddsetningene som subjunksjonsløse leddsetninger, noe som heller ikke er ukjent. *Enten* og *eller* får vanlige konjunksjonsanalyser inne i leddsetningen, mens hele leddsetningen - nærmere bestemt det finitte verbet som fungerer som dens hode - får funksjonen ADV, og blir en adverbiell dependent i den overordna setningen:

(4.77) (a) Som en politisk moralsk instans og gallionsfigur for etterkrigstidens demokratiske Tyskland ytret Grass ofte disse ordene, *enten han gjorde opp med nazismens arv eller var opptatt av undertrykte minoriteter i Europa.* (Aftenposten 011)

(b)

4.4.4 Adverb og adverbielle fraser som kvasikonjunksjoner

Visse adverb og faste adverbielle uttrykk ser ofte ut til å fungere som konjunksjoner. Dette gjelder f.eks. *eventuelt*, *langt mindre*, *dels*, etc.

(4.78) Vi reiser med fly, eventuelt med tog.

(4.79) Dei materielle føresegnene i lova regulerer dels i kva situasjonar eit statsorgan skal bruka anten nynorsk eller bokmål, dels korleis bruksfordelinga mellom bokmål og nynorsk skal vera for allment dokumenttilfang som ikkje kjem inn under dei spesifikke føresegnene. (Mål og meining 003)

Merk dog at i alle disse tilfellene kan man supplere eksempelet med en ekte konjunksjon:

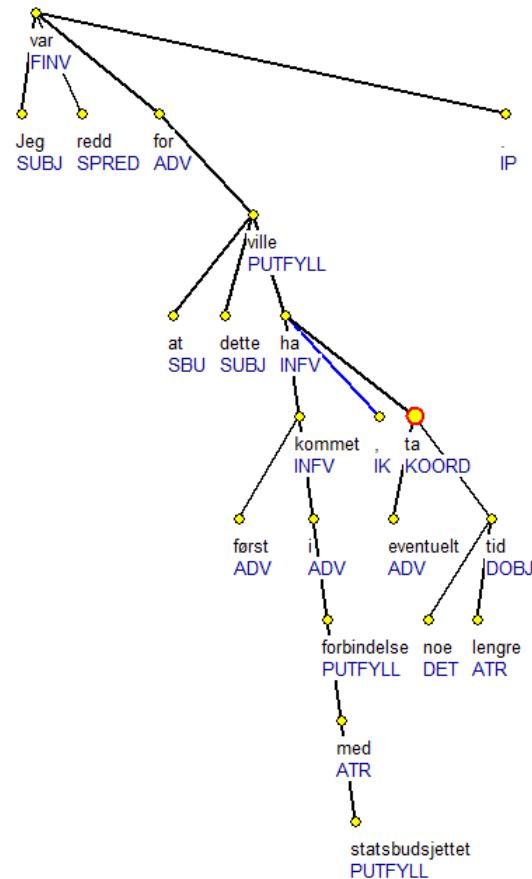
(4.80) Vi reiser med fly, eller eventuelt med tog.

(4.81) Dei materielle føresegnene i lova regulerer dels i kva situasjonar eit statsorgan skal bruka anten nynorsk eller bokmål, og dels korleis bruksfordelinga mellom bokmål og nynorsk skal vera for allment dokumenttilfang som ikkje kjem inn under dei spesifikke føresegnene.

Vi velger derfor alltid å analysere disse elementene som regulære adverbielle ledd, både i morfologien og syntaksen. Om ingen ekte konjunksjon opptrer i setningen, så blir altså den siste konjunkten analysert som konjunksjonsløs.

(4.82) (a) Jeg var redd for at dette først ville ha kommet i forbindelse med statsbudsjettet, *eventuelt ta noe lengre tid*. (Stortinget 001)

(b)

4.5 Flat struktur

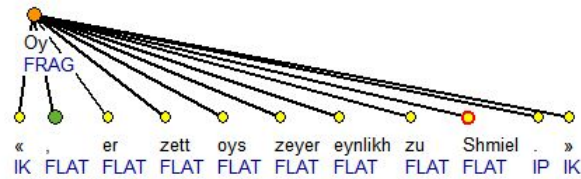
I en del tilfeller er det ikke hensiktsmessig eller mulig å gi en hierarkisk, syntaktisk struktur til en konstruksjon, slik som utenlandske sitater og navn. Slike konstruksjoner kunne ha blitt slått sammen til ett token, men siden det er et poeng for en del brukere av korpuset å ikke ha tokenener med mellomrom, har vi valgt å vise dette i den syntaktiske annotasjonen i stedet. Slike konstruksjoner vil få det vi kaller en *flat struktur*: Vi setter det første eller det siste ordet i konstruksjonen som hode, og lar alle andre tokenener i konstruksjonen være dependenter på hodet med funksjonen FLAT. Tokenener med funksjonen FLAT kan ikke selv ha dependenter; alle dependenter på konstruksjonen må stå til hodet.

4.5.1 Utenlandske sitater

Utenlandske sitater skal ha flat struktur, med første ord som hode:

(4.83) (a) «Oy, er zett oys zeyer eynikh zu Shmiel .» (Aftenposten 012)

(b)

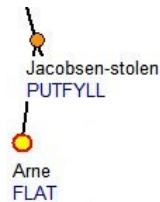

Se forøvrig 1.2.3.

4.5.2 Sammensatte ord med mellomrom, *au pair* og særskriving

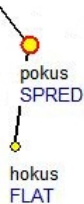
Sammensetninger som *i forhold til-syken* og *Arne Jacobsen-stolen* fungerer syntaktisk sett som ett ord, og de får dermed flat struktur i korpusene. I slike sammensetninger er det det siste ordet som bærer den relevante ordklasseinformasjonen og som får bøyingsendelser etc. Vi lar derfor siste ord være hode. Analysen av *Arne Jacobsen-stolen* blir altså slik (fra Aftenposten 009):

(4.84)

Ord av typen *au pair* og *hokus pokus* blir analysert på samme måten, jf. (4.85) (fra Dagbladet 004), og likedan ved særskriving, jf. analysen av *favoritt roman* i (4.86) (fra Dagbladet 003):

(4.85)

(4.86)

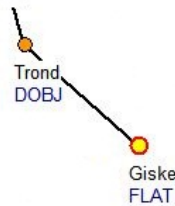

Se forøvrig 1.2.7.1.

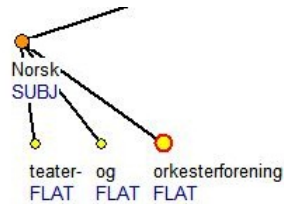
4.5.3 Egennavn

Egennavn som består av flere ord skal også ha flat struktur i korpusene. I mange tilfeller har alle ordene stor forbokstav, som i *Trond Giske*. I andre har første ord stor forbokstav, mens noen eller alle andre ord har liten forbokstav, som *Norsk teater- og orkesterforening* og *Forum for Kultur og Næringsliv*. I morfologien blir ordene med stor forbokstav tagga som egennavn, mens ord med liten forbokstav får sine vanlige morfologiske tagger (jf. 1.1.6). Siden det første ordet i slike egennavn alltid er tagga som egennavn i morfologien, har vi valgt å la dette være hode i syntaksen, jf. (4.87 a), (4.87 b) og (4.87 c) (alle fra aftenposten 012):

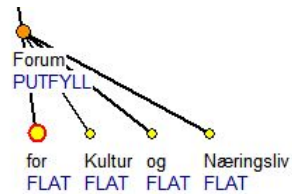
(4.87) (a)

(b)

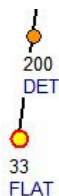
(c)

4.5.4 Tall med mellomrom

Tall som skrives med mellomrom, som *33 200*, skal ha flat struktur. Siste del av tallet skal være hode, jf. (4.88) (fra dagbladet 014):

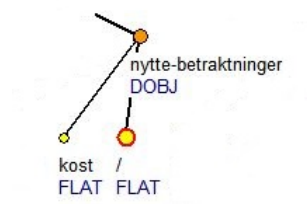
(4.88)

4.5.5 Sammensatte ord med skråstrek

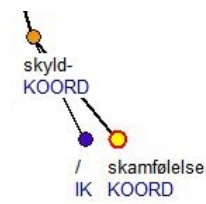
Første-, sisteleddet og skråstreken i sammensetninger som *kost/nytte-betraktning* blir tokenisert hver for seg, jf. 1.2.6.3. I slike tilfeller er sisteleddet hode, mens førsteleddet og skråstreken er FLAT-dependenter:

(4.89)

Dersom førsteleddet inneholder en bindestrek som indikerer at deler av ordet er utelatt, som *skyld-/skamfølelse*, regner vi med at dette er parallelt til *skyld-* eller *skamfølelse*, jf. 1.2.5. Derfor velges vanlig koordinasjonsanalyse:

(4.90)

Kapittel 5

Andre spørsmål

5.1 Ellipser

Det hender ofte at et ord eller et ledd er underforstått i en setning. Dette gjelder særlig verb og substantiver, som de følgende eksemplene:

- (5.1) (a) Per har et rødt og et grønt eple. Han gir bort det røde.
(b) Aldri en dag uten at passet er med. (Dagbladet 001)
(c) Kari kjøper epler og Per plommer.

I andre setning i (5.1 a) er substantivet *eple* underforstått fra foregående setning. (5.1 b) mangler et finitt verb i oversetningen, men de adverbiale leddene *aldri* og *uten at passet er med*, viser likevel at vi må underforstå et verb, f.eks. *går*. I (5.1 c) har vi to koordinerte ledd. Begge har både subjekt og verbal, og må derfor betraktes som finitte setninger, men i det andre leddet er verbet underforstått. Vi vil i det følgende referere til slike utelatelser som *ellipser*. Et utelatt ledd sier vi at er *elidert*.

Vi har ikke mulighet for å bruke tomme noder i dette korpuset. Derfor må vi representere ellipser på en annen måte. I de følgende underkapitlene vil vi ta for oss hvordan vi behandler substantiv-ellipser (5.1.1), elliptiske hovedsetninger (5.1.2) og ellipser ved koordinasjon (5.1.3).

5.1.1 Ellipse av substantiv

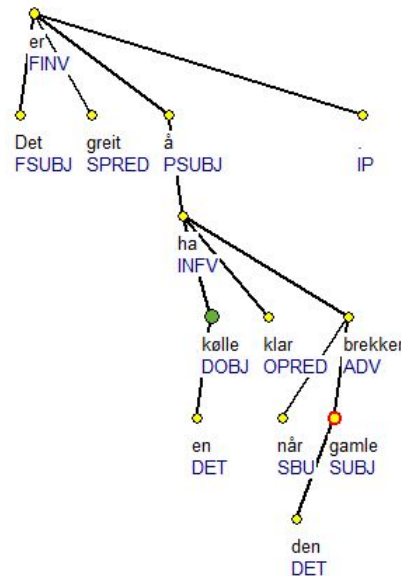
Adjektiv for substantiv

Det forekommer ganske ofte at bare et adjektiv, gjerne i kombinasjon med et determinativ, står der man ville forvente et substantiv. Noen ganger er substantivet underforstått, f.eks. fordi det forekommer tidligere i setningen, som i (5.2 a), mens andre ganger er det snakk om substantiverte adjektiver, som i (5.2 b).

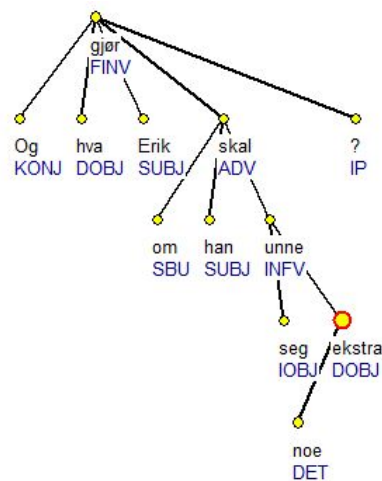
- (5.2) (a) Det er greit å ha en kølle klar når **den gamle** brekker. (Dagbladet 001)
(b) Og hva gjør Erik når han skal unne seg **noe ekstra**? (Dagbladet 001)

I tilfeller der man både har et determinativ og et adjektiv, som i (5.2 a) og (5.2 b), lar vi adjektivet være hode. Mens adjektiv normalt bare kan ta ADV-dependentier (jf. 3.5.2), vil adjektiv i slike elliptiske konstruksjoner i tillegg kunne ta typisk nominale dependentier, som DET og ATR. Determinativene *den* og *noe* i (5.2 a) og (5.2 b) blir dermed DET på adjektivet:

(5.3) (a)

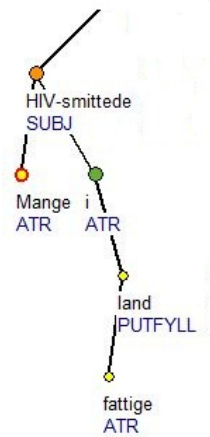
(b)

Subjektet i (5.4 a) er et substantivert adjektiv, *HIV-smittede*, som tar ATR-dependentier, jf. analysen i (5.4 b):

(5.4) (a) Mange HIV-smittede i fattige land får ikke medisiner som kan gi dem et bedre og lengre liv (...). (Aftenposten 001)

(b)

Determinativ for substantiv

Av og til står et determinativ alene, uten et substantiv eller adjektiv. Dette gjelder blant annet tallord, som er determinativ i morfologien, men som ofte står som substantiv:

- (5.5) (a) I **1998** debuterte han som spillefilmregissør (...). (Dagbladet 001)
 (b) Rundt **1200** stilte seg bak. (Aftenposten 001)

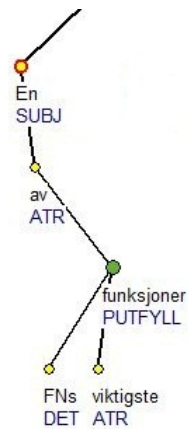
I slike tilfeller er det determinativet som blir hode.

Et determinativ er hode også når vi har partitivkonstruksjoner med preposisjonen *av*:

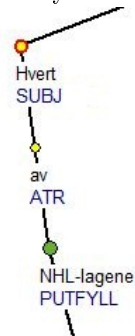
- (5.6) (a) **En av FNs viktigste funksjoner** er imidlertid som forum for diskusjon og møtested for mennesker fra hele verden (...). (Aftenposten 001)
 (b) **Hvert av NHL-lagene** som spilte i Europa for to uker siden fløy over cirka 65 personer og store mengder utstyr. (Dagbladet 001)

Ord som *en* i (5.6 a) og *hver* i (5.6 b) får determinativ som ordklasse i morfologien. Vi antar at det er et elidert substantiv i slike konstruksjoner, blant annet fordi ord som *hver* normalt ikke kan være pronomen. Preposisjonen *av* skal være ATR på determinativet:

- (5.7) (a) Analyse av 5.6 a:

(b) Analyse av 5.6 b:

5.1.2 Elliptiske hovedsetninger

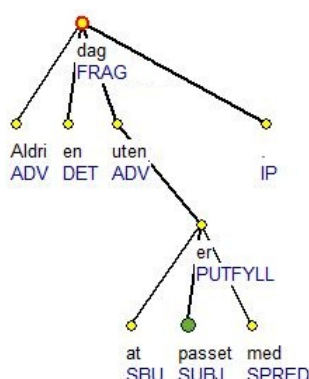
Ved hovedsetninger uten finitt verb, som (5.8 a) og (5.8 b), bruker vi funksjonen FRAG (jf. delkapittel 3.1.3):

(5.8) (a) Klar beskjed: (Dagbladet 001)

(b) Aldri en dag uten at passet er med. (Dagbladet 001)

Vi antar ikke at setninger uten finitt verb nødvendigvis er elliptiske. Noen ganger vil imidlertid hodet i FRAG-konstruksjonen ta dependenter som typisk hører til verb. For eksempel er det naturlig å underforstå et verb i (5.8 b), som *går*, som tar *uten* som adverbial. I slike tilfeller lar vi et av det eliderte verbets argumenter være hode, med funksjonen FRAG. I (5.8 b) vil *dag* være hode. *Aldri* og *uten*, som trolig er adverbialer til det eliderte verbet, blir ADV-dependenter til *dag*:

(5.9) Analyse av 5.8 b:

Verb kan ta mange typer dependenter, og det er derfor ofte vanskelig å avgjøre hvilket ord som skal ta verbets plass ved verb-ellipse. Vi har derfor laget et prominenshierarki for argumenter til verb, gjengitt i (5.10)¹. Jo lenger til venstre i hierarkiet, jo mer prominent regner vi med at et argument er:

- (5.10) infinitt verbal > subjekt > indirekte objekt, subjektspredikativ >
potensielt subjekt, direkte objekt > objektspredikativ > adverbial

Ved verb-ellipse skal det mest prominente argumentet i dette hierarkiet være hode. Ved substantiv-ellipse regner vi adjektiver som mer prominente enn determinativer.

5.1.3 Ellipse ved koordinasjon

Vår koordinasjonsanalyse krever at alle konjunktene skal kunne fylle samme grammatiske funksjon i setningen (jf. delkapittel 4.4). Det hender imidlertid svært ofte at hodet i et eller fler av konjunktene er underforstått, jf. (5.11 a) og (5.11 b).

- (5.11) (a) Selv om Bondevik (...) gir en del vage svar, **og også noen negative**, er tonen i svarbrevet gjennomgående imøtekommende.
(Aftenposten 001)

- (b) Han ble boende hos faren, **storesøstra hos mora**. (Dagbladet 001)

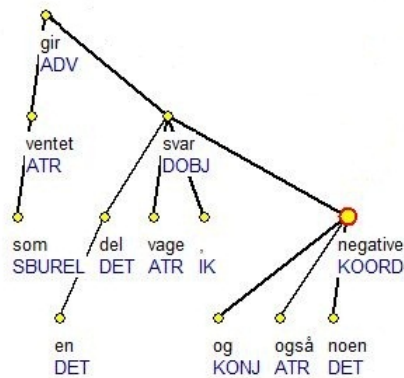
I (5.11 a) er det god grunn til å regne *negative* som koordinert med *svar*, bla. fordi vi har determinativet *noen* i andre konjunkt. I andre konjunkt i (5.11 b) må vi anta at *ble boende* er elidert, fordi vi har den adverbiale preposisjonsfrasen *hos mora*. I dette korpuset vil analysen av koordinasjon med substantiv-ellipse og koordinasjon med verb-ellipse behandles litt forskjellig.

5.1.3.1 Koordinasjon med substantiv-ellipse

Som vi viste i underkapittel 5.1.1, forekommer ellipse av substantiv ofte. Med andre ord, *noen negative* i (5.11 a) ville kunne ha stått som objekt også utenom koordinasjon. Derfor er kravet om at de to konjunktene skal kunne fylle samme funksjon, oppfylt. Dermed kan vi la adjektivet i andre konjunkt være koordinert med substantivet i første, uten at det skaper problemer:

¹Dette hierarkiet er etablert på bakgrunn av hvilke bindings- og kontrollrelasjoner som eksisterer mellom de forskjellige typene argumenter: De mest prominente argumentene kan fungere som bindere og kontrollører for de mindre prominente, men ikke motsatt.

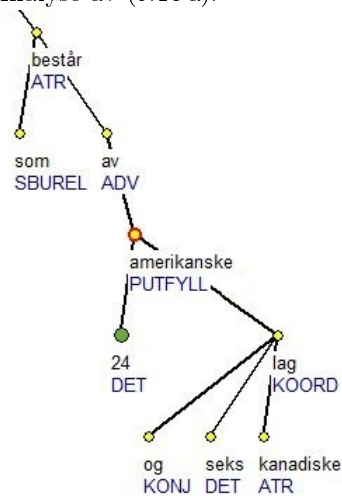
(5.12)

Merk at ellipsen av og til vil forekomme i første konjunkt, som i følgende eksempel:

(5.13) (a) Det er andre gang National Hockey League, verdens beste liga, **som består av 24 amerikanske og seks kanadiske lag**, serieåpner i Europa. (Dagbladet 001)

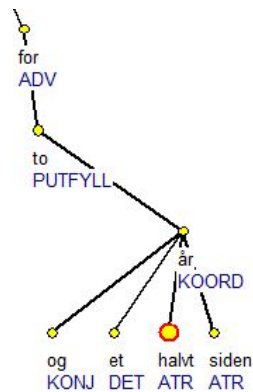
(b) Analyse av (5.13 a):

Ved mengdeangivelser av typen *to og et halvt år* vil også første konjunkt være elliptisk i følge vår analyse:

(5.14) (a) Faren hennes (...) døde for **to og et halvt år siden**. (Dagbladet 003)

(b)

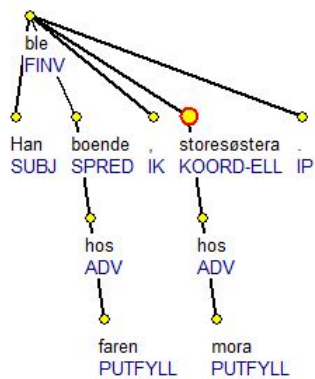
5.1.3.2 Koordinasjon med verb-ellipse

Verb-ellipse som i (5.11 b), gjentatt i (5.15), utgjør en mer reell trussel mot regelen om at de to konjunktene skal kunne ha samme funksjon. Med unntak av elliptiske hovedsetninger er det nemlig stort sett ikke mulig å droppe et verb på norsk.

(5.15) Han ble boende hos faren, **storesøstra hos mora**. (Dagbladet 001)

Koordinerer vi *storesøstra* med *ble* i (5.15) med funksjonen KOORD, risikerer vi derfor at parsere trent mot korpuset, ikke klarer å finne ut av hva som er riktig bruk av KOORD-funksjonen. Ved koordinasjon med verb-ellipse bruker vi derfor en spesiell funksjon: KOORD-ELL(iptisk). Analysen av (5.15) blir derfor slik:

(5.16)

Funksjonen KOORD-ELL skal brukes både ved ellipse av finite og infinitte verb.

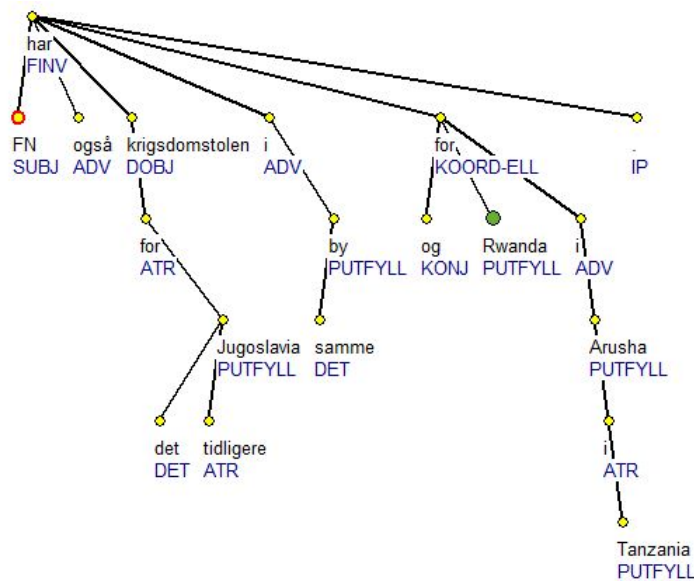
Vi bruker prominenshierarkiet i 5.10 for å avgjøre hva som skal være hode i konjunktet med verb-ellipse. Av og til er imidlertid mer enn ett ord elidert, som i (5.17 a). I (5.17 b) er de utelatte ordene skrevet i klammeparenteser:

(5.17) (a) FN har også krigsdomstolen for det tidligere Jugoslavia i samme by
og for Rwanda i Arusha i Tanzania. (Aftenposten 001)

- (b) FN har også krigsdomstolen for det tidligere Jugoslavia i samme by og [har] [krigsdomstolen] for Rwanda i Arusha i Tanzania.

Ifølge vår analyse av substantivellipser må den attributive preposisjonen, *for Rwanda*, rykke opp og ta objektets plass i andre konjunkt. Objektet, i sin tur, rykker opp for å ta verbets plass. *for Rwanda* blir dermed hode i andre konjunkt:

(5.18)

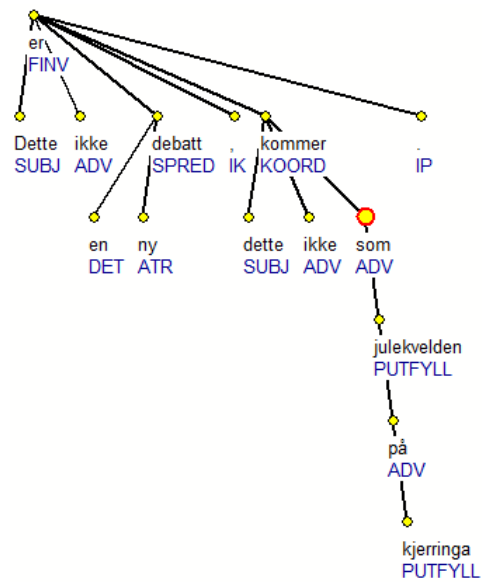

5.1.4 Ellipse ved preposisjonene *som* og *enn*

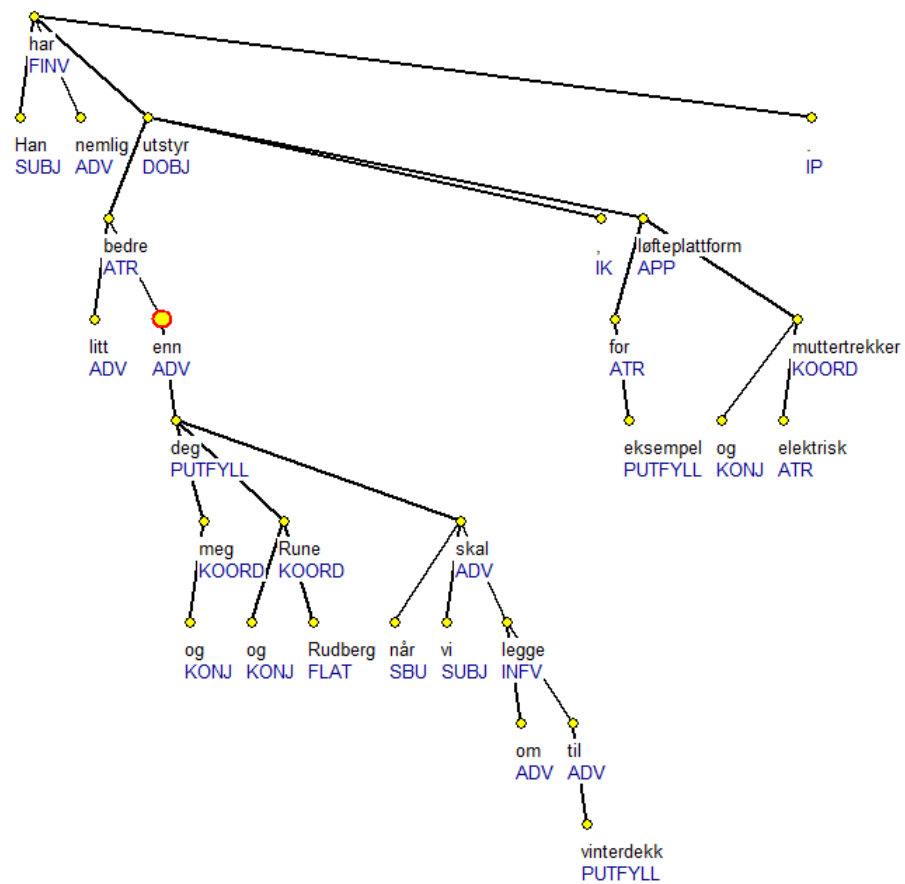
Ved *som* og *enn* (som preposisjoner) forekommer det til tider at vi må underforstå et ellidert verb i preposisjonsutfyllinga (jf. 5.1). Vi vil da analysere dem som allminnelige ellipser, hvor den frasen som kommer øverst i prominenshierarkiet (5.10) blir hode i den elliptiske setningen, og står derfor som direkte dependent på *som/enn*, med funksjonen PUTFYLL. De resterende setningsleddene kommer som dependenter på PUTFYLL-noden, og får de funksjonene de ville hatt i den uelliderte versjonen av setningen. Under gis det eksempler med både *som* og *enn*:

- (5.19) (a) Dette er ikke en ny debatt, dette kommer ikke *som julekvelden på kjerringa*. (Stortinget 001)

(b)

- (c) Han har nemlig litt bedre utstyr *enn deg og meg og Rune Rudberg* når vi skal legge om til vinterdekk, for eksempel løfteplattform og elektrisk muttetrekker. (Dagbladet 004)
- (d)

Merk at formene *deg* og *meg* i (5.19 c), til tross for at de morfologisk sett er objektsformer, fungerer som subjekt i den elliderte setningen.

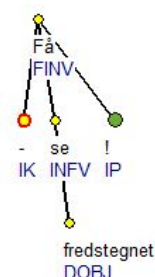
5.2 Tegnsetting

5.2.1 Setningsskilletegn

Med setningsskilletegn mener vi skilletegn som avslutter en helsetning, som punktum, komma, spørsmålstegn etc. Disse skal stå på øverste node i treet og ha funksjonen IP:

(5.20) (a) - Få se fredstegnet! (Aftenposten 001)

(b)

5.2.2 Setningsinterne skilletegn

Med setningsinterne skilletegn mener vi alle skilletegn som ikke brukes til å skille mellom helsetninger, som strek, komma, anførselstegn, parentes etc. Av og til forekommer setningsskilletegn inni en setning, f.eks i forbindelse med sitater, som i (5.21).

(5.21) “Ikke gjør det!”, sa han.

De skal behandles som setningsinterne skilletegn.

Anførselstegn og sluttparenteser kan av og til stå etter et setningsskilletegn, som i (5.22 a) og (5.22 b). Selv om de står sist i setningen, skal slike skilletegn regnes som setningsinterne skilletegn.

(5.22) (a) “Jeg heter Per.”

(b) (Dette tar vi ikke stilling til.)

Setningsinterne skilletegn skal få funksjonen IK. Det har vist seg vanskelig å finne presise, allmengyldige regler for analysen av setningsinterne skilletegn, fordi disse ofte er plassert ganske tilfeldig. Vi har imidlertid formulert følgende to prinsipper:

(5.23) (a) Skilletegnet er dependent på hodet til en av de syntaktiske enhetene det skiller ut. Om skilletegnet står på venstre eller høyre enhet, er avhengig av skilletegnet.

(b) I tilfeller der det er flere løsninger på prinsipp 5.23 a, skal skilletegnet stå så høyt som mulig.

I prinsippene ovenfor refererer vi til syntaktiske enheter, ikke ledd, fordi skilletegn ofte skiller mellom enheter som ikke, i streng forstand, er ledd. I det følgende vil vi vise hvordan disse prinsippene kan appliseres.

5.2.3 Komma

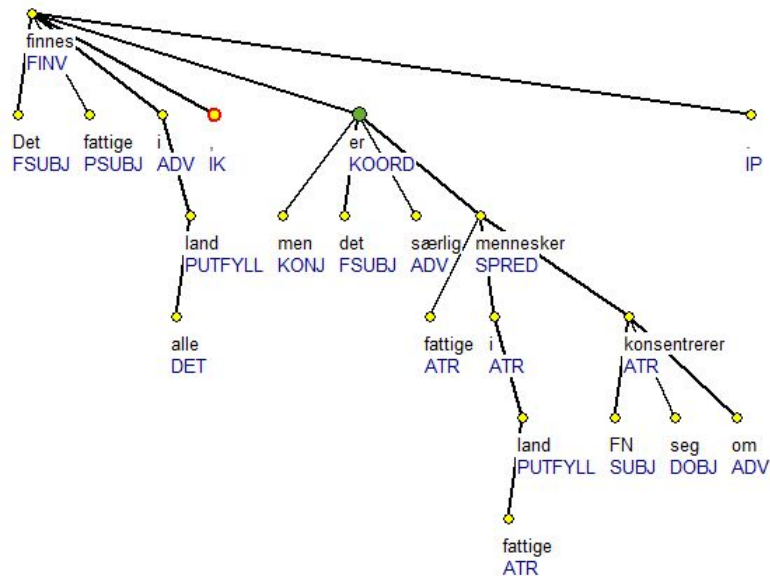
Komma skal alltid være dependent på et hode til venstre.

Ved koordinasjon brukes komma ofte til å skille mellom konjunker, som i (5.24), hvor to hovedsetninger er koordinert med hverandre:

(5.24) Det finnes fattige i alle land, men det er særlig fattige mennesker i fattige land FN konsentrerer seg om. (Aftenposten 001)

I henhold til prinsipp 5.23 a skal skilletegnet stå på hodet i den enheten det skiller ut. I (5.24) skiller kommaet mellom to konjunker. Siden komma alltid skal være dependent på et hode til venstre, blir det i dette tilfellet dependent på første konjunkt:

(5.25)

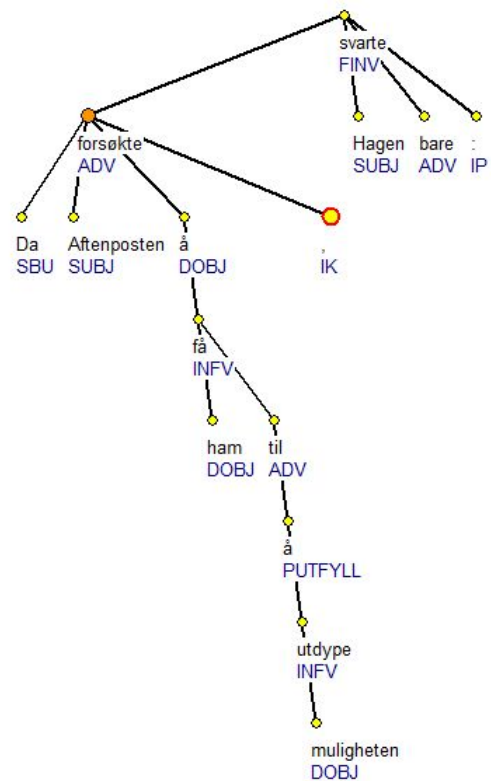

Komma brukes også ofte for å skille ut adjungerte leddsetninger. Siden kommaet alltid skal stå til venstre, blir analysen forskjellig avhengig av om leddsetningen er foranstilt eller etterstilt:

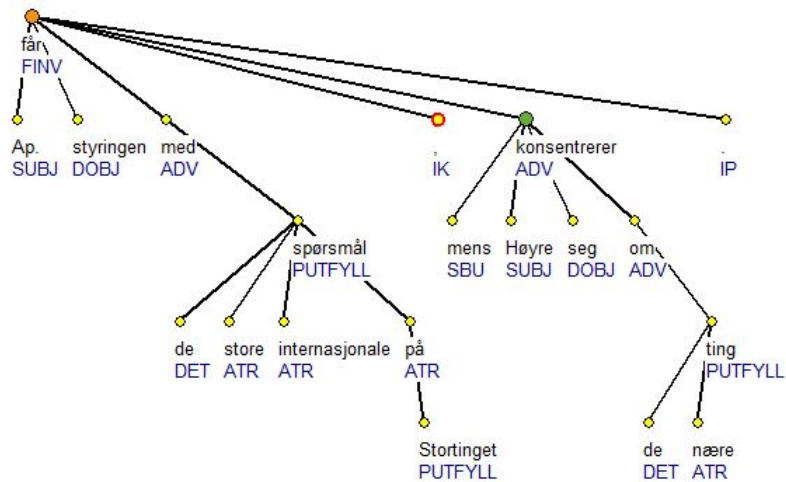
- (5.26) (a) Da Aftenposten forsøkte å få ham til å utdype muligheten, svarte Hagen bare: (Aftenposten 001)
- (b) Ap. får styringen med de store internasjonale spørsmål på Stortinget, mens Høyre konsentrerer seg om de nære ting. (Aftenposten 001)

I (5.26 a) skiller kommaet ut en foranstilt leddsetning, og det er derfor leddsetningens hode som tar kommaet som dependent. I (5.26 b), hvor leddsetningen er etterstilt, er det imidlertid hovedsetningens verb som er hode for kommaet:

(5.27) (a)

(b)

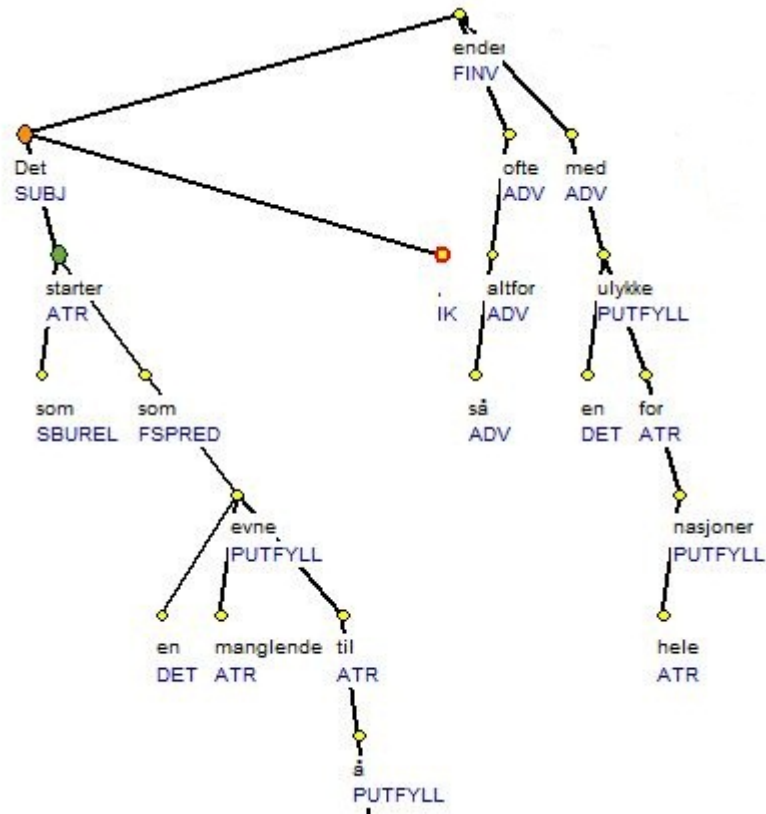

Komma skiller ofte forledd som oppleves som tunge, enten fordi de er ordrike eller fordi de inneholder finitte verb. I (5.28) inneholder subjektet en relativsetning, og artikkelforfatteren har derfor satt et komma.

- (5.28) Det som starter som en manglende evne til å opprettholde ett menneskelivs verdighet, ender så alt for ofte med en ulykke for hele nasjonen (...). (Aftenposten 001)

I dette tilfellet gir prinsipp 5.23 a flere mulige løsninger: Enten kan skilletegnet stå på hodet i relativsetningen eller på subjektet som relativsetningen står til. Her bruker vi prinsipp 5.23 b og setter kommaet på subjektet:

(5.29)

Semikolon og setningsinterne kolon, spørsmålstegn og punktum skal ha samme analyse som komma.

5.2.4 Anførselstegn og parenteser

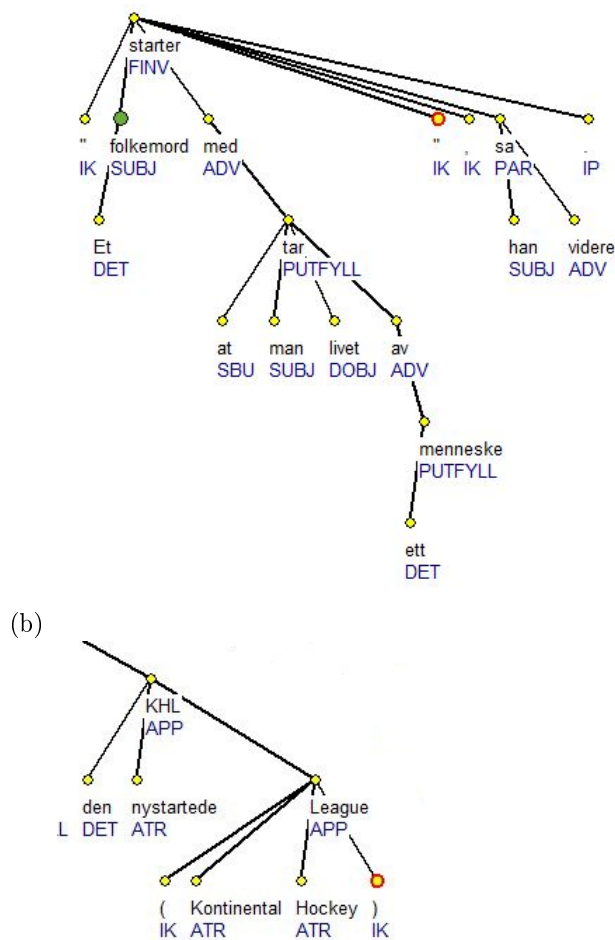
Anførselstegn og parenteser består av to korresponderende elementer på hver side av det utskilte syntaktiske elementet, jf. (5.30 a) og (5.30 b).

(5.30) (a) “Et folkemord starter med at man tar livet av ett menneske”, sa han videre. (Aftenposten 001)

(b) Han nevner ikke konkurransen med oljebjørnen i øst, den nystartede KHL (Kontinental Hockey League) (...). (Dagbladet 001)

Åpningsanførselstegn og -parenteser skal være dependent på hodet på det utskilte elementet til høyre, mens sluttanførselstegn og -parenteser skal stå på hodet til venstre. Sagt på en annen måte: De to korresponderende tegnene skal være dependenter på samme hode. Analysene av (5.30 a) og (5.30 b) blir dermed slik:

(5.31) (a)

5.3 Parentetiske uttrykk

En del konstruksjoner er det vanskelig å gi en syntaktisk funksjon i setningen. I slike tilfeller bruker vi PAR(entetisk uttrykk). At et ord står med parenteser rundt seg, er verken en nødvendig eller tilstrekkelig betingelse for at det skal ha funksjonen PAR: På den ene siden brukes parenteser ofte rundt ledd som har en syntaktisk funksjon. Leddet i parenteser i (5.32 a) skal være ATR på *Neumann*, i (5.32 b) skal det være ATR på *Hansen* (jf. 4.1.2):

- (5.32) (a) Ein som har skrive godt om dette, er den alt for tidleg avlidne Franz Neumann (død i 1954, 54 år gamal). (DoT 001)
- (b) Paul Hansen (27) kommer fra Haugesundsbandet Cortina (...). (db 003)

På den andre siden finnes det ledd som ikke står med parentes rundt seg, men som skal være PAR, som vi skal se i det følgende.

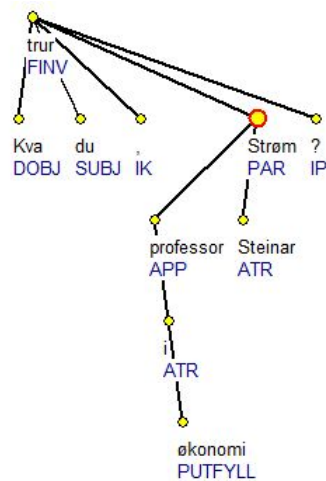
Bruker vi PAR på et ord, betyr det at ordet ikke har en klar syntaktisk funksjon i setningen, eller at vi har valgt ikke å ta stilling til hva den syntaktiske funksjonen er. Siden PAR-ord ikke har fått noen syntaktisk funksjon, skal de heller ikke kunne være dependent på noe annet ord enn hodet i helsetningen. Sagt på en annen måte, er det grunner for å la et ord være dependent på et annet ord i setningen enn hodet i helsetningen, skal det ikke ha funksjonen PAR.

5.3.1 Tiltaler

(5.33) Kva trur du, *professor i økonomi Steinar Strøm*? (Dag og Tid 002)

Navn, titler og liknende som er brukt i tiltaler, slik som i (5.33), har en diskursiv eller pragmatisk funksjon, men fyller ikke noen klar syntaktisk funksjon. Derfor skal funksjonen PAR brukes:

(5.34)

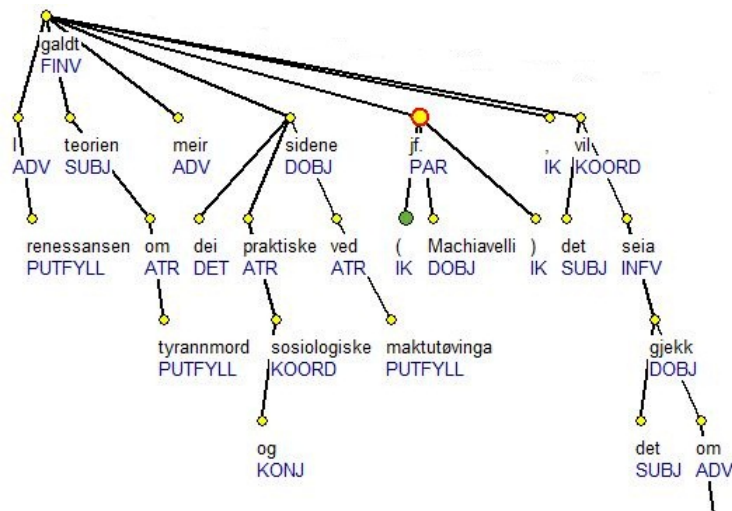
5.3.2 Parentetiske setninger

Setninger med finitt verb i parenteser står av og til enten på slutten av en annen setning eller innskutt i den, som i (5.35):

(5.35) I renessansen galdt teorien om tyrannmord meir dei praktiske og sosiologiske sidene ved maktutøvinga (*jf. Machiavelli*), det vil seia det gjekk om metodar som kunne koma til bruk for mest mogeleg rasjonelt å nå eit mål. (Dag og Tid 001)

Det er gjerne ikke lett å se at slike setninger er underordnet noen av de andre ordene i setningen. De kan dessuten ha verb i imperativ, som i (5.35), noe som vanligvis ikke er mulig i leddsetninger, og de har hovedsetningsleddstilling. Derfor skal de i NDT være PAR, som analysen i (5.36) viser:

(5.36)

5.3.3 Utsagnsverb ved direkte tale

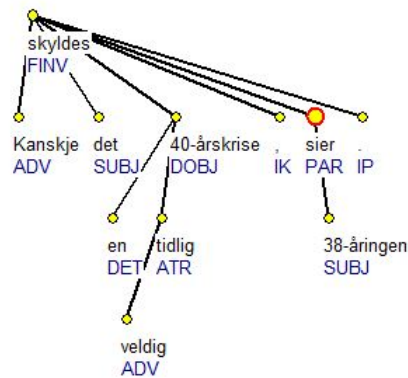
Den kanskje vanligste konstruksjonen med PAR i korpusene, er utsagnsverb ved direkte tale, som i (5.37):

(5.37) Kanskje skyldes det en veldig tidlig 40-årskrise, sier 38-åringen.
(Dagbladet 002)

Slike setninger består av to ledd: et første ledd, som regel en finitt setning, som gjengir den direkte talen, og et annet ledd med et finitt utsagnsverb og dets subjekt. Det fins argumenter for å regne den første setningen som dependent på utsagnsverbet. For det første står den i forfeltet til utsagnsverbets setning, for det andre er utsagnsverbet en type verb som vanligvis tar et setningsobjekt. Imidlertid har den første setningen hovedsetningsleddstilling, og bruken av indekserende uttrykk er annerledes enn den man finner i vanlige komplement-setninger til utsagnsverb. En slik setning står dessuten gjerne inne i en sekvens med direkte tale, der de andre setningene ikke har utsagnsverb, og utsagnsverbet og dets subjekt kan sløyfes uten at setningen på noe vis blir ugrammatisk.

I korpusene har vi valgt å la det finitte verbet i den direkte talen være hode, med utsagnsverbet som PAR-dependent, slik analysen i (5.38) viser. Dette valget har vi først og fremst tatt av praktiske grunner: Hadde vi latt utsagnsverbet være hode, hadde det vært vanskelig, kan hende umulig, å skille mellom disse setningene og tilfeller av indirekte tale, hvor de samme utsagnsverbene står med en objektsleddsetning. Vi mente det er viktig å kunne skille disse konstruksjonene fra hverandre. Dessuten ville analysen av setninger som (5.37) bli forskjellig fra andre, omkringliggende setninger i direkte tale, noe vi syntes er uheldig.

(5.38)

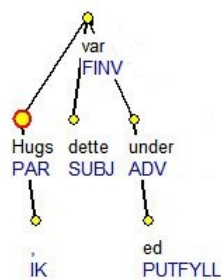
5.3.4 Parentetiske verb i imperativ

Av og til finner vi et verb i imperativ på begynnelsen av en setning, gjerne tenke-verb som *husk*, *tenk* osv.:

(5.39) Hugs, dette var under ed ... (Klassekampen-nn 001)

Denne konstruksjonen har en del til felles med de parentetiske utsagnsverbene nevnt ovenfor: Resten av setningen på et vis synes å være argument til verbet i imperativ. Samtidig kan verbet i imperativ utelates uten at setningen forandrer mening, og det er hovedsetningsordstilling i resten av setningen. Vi har derfor valgt å behandle slike imperativer på samme måte som parentetiske utsagnsverb: Verbet i imperativ blir PAR:

(5.40)

5.3.5 Foranstilt utsagnsverb

Ofte blir et utsagnsverb etterfulgt av et kolon, så en helsetning:

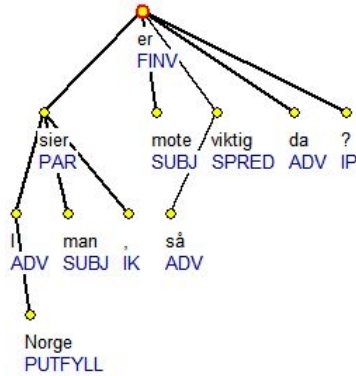
(5.41) Naturkraft sier selv i en pressemelding: "Vi håper å kunne skaffe en del av de CO2-kvotene vi trenger ..." (Stortinget 002)

I slike tilfeller vil det være en setningsgrense etter kolonet i korpusene.

Av og til brukes imidlertid komma i stedet for kolon, som i (5.42 a). Da kan vi ikke sette noen setningsgrense, siden kolon ikke er et setningsskillende skilletegn. I slike tilfeller vil utsagnsverbet få PAR-funksjon, slik analysen i (5.42 b) viser:

(5.42) (a) I Norge sier man, er mote så viktig da? (Dagbladet 014)

(b)

Denne analysen bruker vi imidlertid bare hvis det er helt entydig, fra ordstilling o.l., at det som følger etter kommaet er en helsetning og ikke kan være en helsetning. I (5.42 a) har vi for eksempel setningsspørsmålsordstilling, noe som ikke er mulig i leddsetninger. Er vi i tvil, velger vi alltid leddsetningsanalyse.

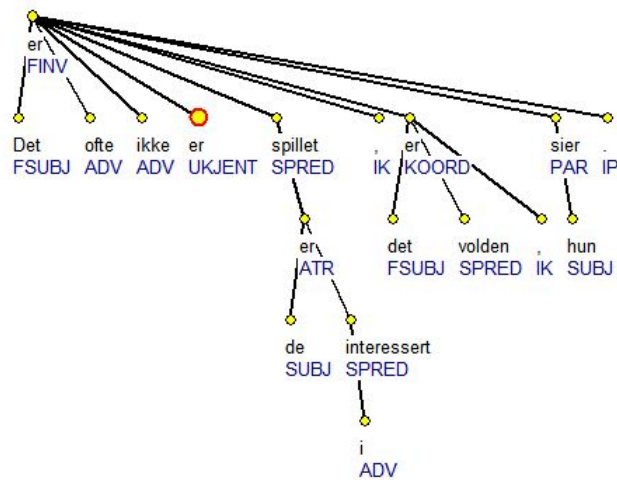
5.4 Overflødige ord i setningen - UKJENT

Av og til forekommer det overflødige ord i setningen, som er med på grunn av trykkfeil o.l., som den andre forekomsten av *er* i (5.43).

(5.43) Det er ofte ikke *er* spillet de er interessert i, det er volden, sier hun.
(Klassekampen 005)

Siden slike ord er ugrammatiske, har vi ønsket å gi dem en funksjon som ikke brukes i andre tilfeller. Denne har vi kalt UKJENT. UKJENT-dependenter skal alltid stå til hovedverbet. Vi har prøvd å se til at denne funksjonen kun velges når ingen annen analyse er mulig. Brukere som ikke ønsker slike ugrammatiske setninger i sitt materiale, kan sortere ut alle setninger som inneholder UKJENT-dependenter. Slike ord får PAR-funksjon:

(5.44)

5.5 Siden

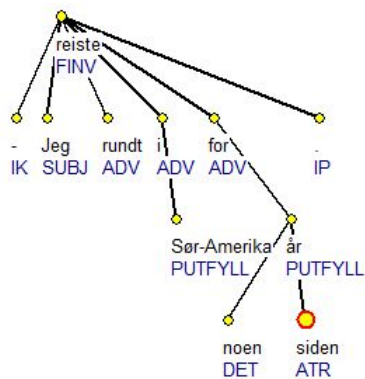
5.5.1 Siden som adverb

Adverbet *siden* står gjerne etter adverbialsubstantiver, som i (5.45). Ofte (men ikke alltid) er disse substantivene utfylling til preposisjonen *for*.

(5.45) -Jeg reiste rundt i Sør-Amerika for noen år siden. (Dagbladet 003)

Det er ikke åpenbart hvordan *siden* skal analyseres i slike tilfeller. Vi har valgt å la *siden* være attributt til substantivet i slike tilfeller, som vist i (5.46).

(5.46)

5.5.2 Siden som preposisjon

Siden kan også være preposisjon, som i (5.47):

(5.47) Etter å ha jobbet seks og syv dager i uka *siden 1992*, har jeg endelig den friheten og kontrollen jeg har drømt om. (Dagbladet 001)

I den morfologiske taggeren er ikke preposisjon en mulig ordklasse for *siden*. Dette må derfor endres manuelt. Se 1.2.2.

5.5.3 *Siden* som subjunksjon

Videre kan *siden* være subjunksjon, som i (5.48).

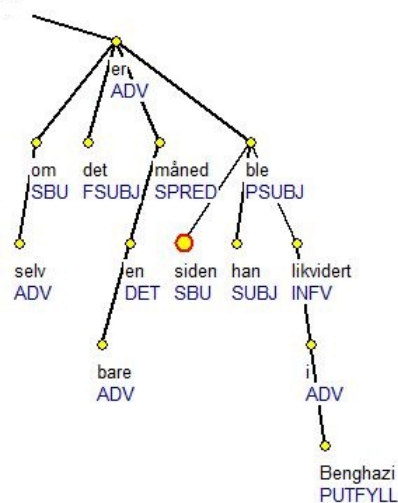
- (5.48) *Siden jeg spilte den melodien ofte for andre*, må jeg ha vært ganske trygg på den. (Dagbladet 003)

En leddsetning innledet av *siden* forekommer i konstruksjoner som (5.49), med formelt subjekt, kopulaverb og predikativ.

- (5.49) Selv om det bare er en måned *siden han ble likvidert i Benghazi* (...). (Klassekampen 004)

Slike konstruksjoner likner mye på setningsantisiperende konstruksjoner, som vi har beskrevet i 3.2.3 (jf. Faarlund et al. 1997, 1071). En forskjell fra vanlige tilfeller av setningsantisiperende konstruksjoner, er at leddsetningen i eksempler som (5.49) ikke kan gjøres til subjekt. Vi har likevel valgt å analysere slike setninger som setningsantisiperende konstruksjoner. Leddsetningen skal med andre ord ha funksjonen PSUBJ:

- (5.50)

Leddsetninger med subjunksjonene *før* og *til* kan fungere på samme måten, jf. Faarlund et al. 1997, 1071.

5.6 Mengdeangivelser av type *to* og *et halvt år*

Se (5.14a) og (5.14b) i underkapittel 5.1.3.1.

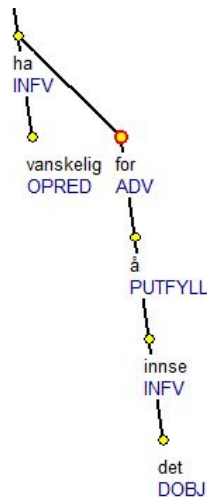
5.7 *Ha vanskelig for noe*

Hvordan skal vi analysere konstruksjoner som i (5.51), med *ha*, et adjektiv og en preposisjonsfrase med *for*?

- (5.51) Selv om mange i Kr.F. og Venstre ser ut til å *ha vanskelig for å innse* *det*, er det et faktum at Fr.p. blir det viktigste støttepartiet for Bondeviks andre regjering. (Aftenposten 001)

Ha tar vanligvis et direkte objekt, og det kan tilsynelatende være en mulighet å la adjektivet få denne funksjonen. Men i så fall skulle vi ventet et underforstått substantiv som adjektivet modifiserte, og vi tror ikke dette er den rette analysen her. Vi mener det er mer adekvat å regne med at *ha* har preposisjonsfrasen med *for*... som utfylling, som en type preposisjonsobjekt. Ettersom vi ikke skiller mellom obligatoriske og ikke-obligatoriske preposisjonsfraser i vår analyse, må *for*... få funksjonen ADV. Adjektivet, *vanskelig* i vårt eksempel, analyserer vi som objektspredikativ:

- (5.52)

5.8 Sammenlikningskonstruksjoner

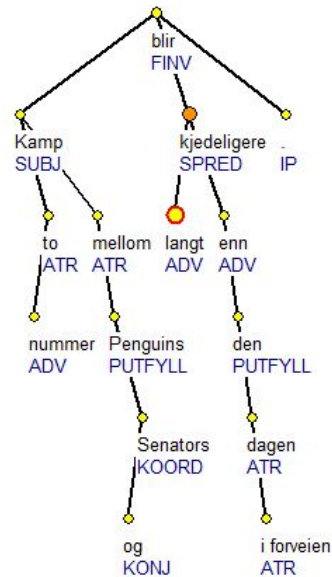
Her skal vi gjøre rede for analysen av ulike typer sammenlikningskonstruksjoner. I 5.8.1 gir vi den generelle hovedregelen for hva som skal være hode i sammenlikningskonstruksjoner. I 5.8.2 og 5.8.3 utdyper vi analysen med utgangspunkt i konstruksjoner av typene *slik/samme som* og *jo mer, jo bedre*.

5.8.1 Hodet for sammenlikningsledd

Hovedregelen for analyse av sammenlikningskonstruksjoner er at leddet som indikerer at det kommer en sammenlikning, er hode for det vi kan kalle *sammenlikningsleddet*. Adjektiv i komparativ er kanskje det mest typiske eksemplet. Nedenfor ser vi at *kjedeligere* er hode for en preposisjonsfrase innledet av *enn* (altså sammenlikningsleddet). Vi ser også at sammenlikningsleddet skal ha funksjonen ADV (se 3.5 for en beskrivelse av adverbialer mer generelt).

- (5.53) (a) Kamp nummer to mellom Penguins og Senators blir langt kjedeligere enn den dagen i forveien. (Dagbladet 001)

(b)

Hovedregelen vi har presentert her, er i tråd med grunnprinsippene i dependensgrammatikk fordi sammenlikningsleddet ikke har noen plass i setningen uten adjektivet i komparativ (eller andre ledd med liknende funksjon, som vi skal se nærmere på nedenfor). Sammenlikningsleddet er avhengig av hodet sitt, men det motsatte gjelder ikke. Dette er grunnen til at (5.54 a) nedenfor, hvor hodet er utelatt, er ugrammatisk, mens (5.54 b), hvor hodet står, mens sammenlikningsleddet er utelatt, er i orden.

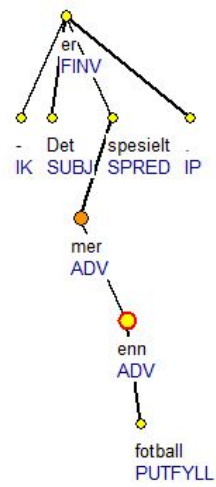
(5.54) (a) * Kamp nummer to blir enn den dagen i forveien

(b) Kamp nummer to blir vanskeligere

Et komparativt adjektiv som svært ofte er hode for sammenlikningsledd, er *mer*. *Mer* kan enten stå alene eller som ADV til et annet adjektiv (ved såkalt perifrastisk adjektivbøyning), men analysen blir uansett den samme. Eksemplene nedenfor illustrerer dette:

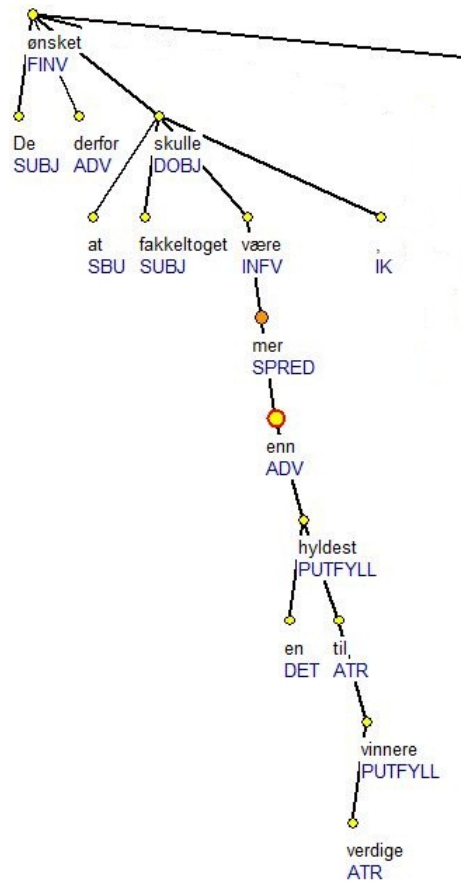
(5.55) (a) - Det er mer spesielt enn fotball. (Dagbladet 003)

(b)

(c) De ønsket derfor at fakkeltøget skulle være mer enn en hyldest til verdige vinnere (...) (Dagbladet 001)

(d)

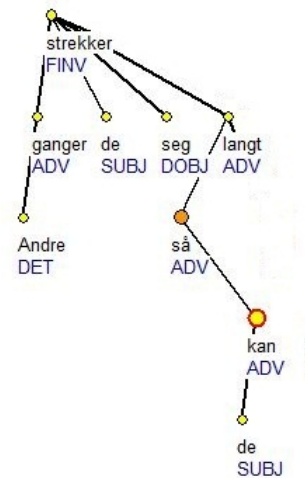

Mer er hode i sammenlikningskonstruksjonen både i (5.55 a), hvor det modifierer *spesielt* som ADV, og i (5.55 c) hvor det står som DOBJ.

Adjektiv i komparativ er ikke det eneste som kan være hode i sammenlikningskonstruksjoner. Vi vil spesielt nevne to andre ord som ofte har denne rollen, nemlig adverbene *like* og *så*. *Like* og *så* modifierer adjektiver og introduserer sammenlikning i setninger som (5.56 a) - (5.56 g) nedenfor. Figurene viser hvordan *så* og *like* fungerer som hoder for sammenlikningsledd.

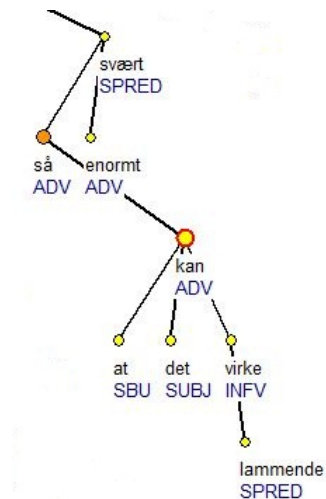
(5.56) (a) Andre ganger strekker de seg *så langt de kan* (...) (Aftenposten 001)

(b)

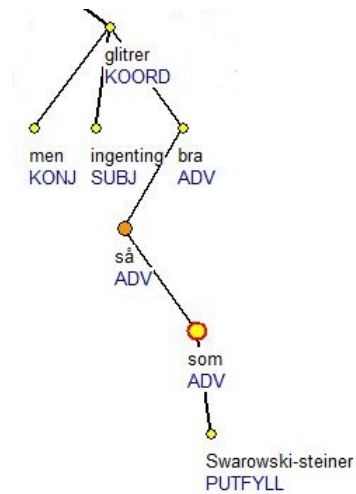
(c) For noen er det å komme gjennom den tilgivelsesbiten *så enormt svært at det kan virke lammende* (Dagbladet 001)

(d)

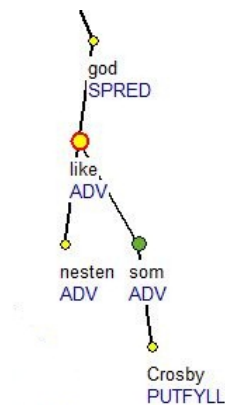
(e) (...) men ingenting glitrer *så bra som Swarovski-steiner* (Dagbladet 002)

(f)

(g) (...) 22-åringen som ifølge dem som kan det er *nesten like god som Crosby* (...) (Dagbladet 001)

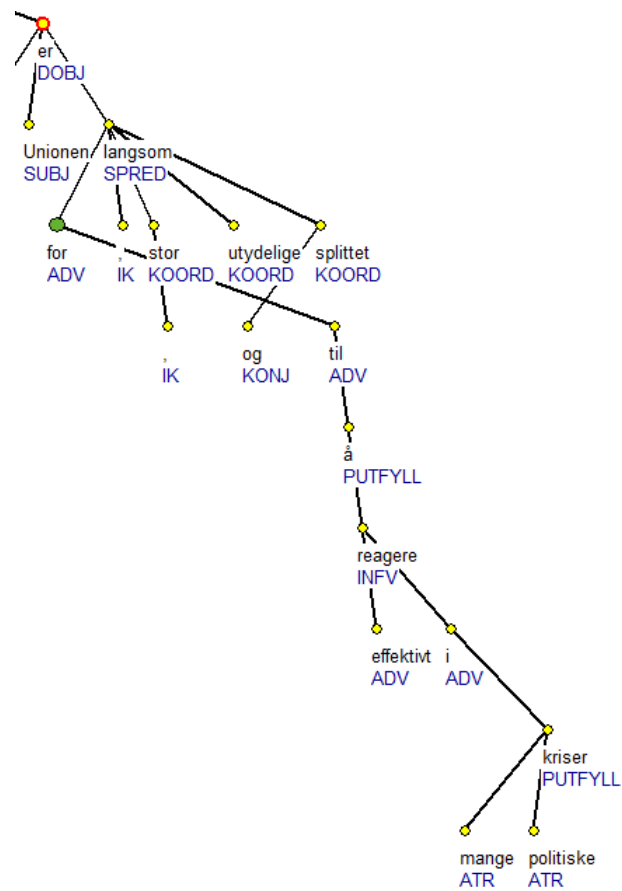
(h)

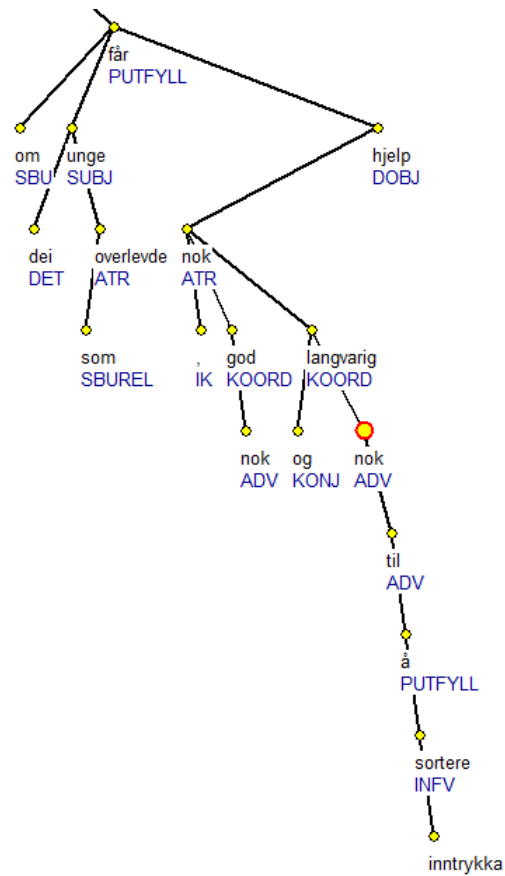
Relatert til sammenlikningskonstruksjoner av typen *så ADV at/som...*, finner vi konstruksjoner av typen *for ADV til* og *ADV/SUBST nok til*. Også adverbene *for* og *nok* brukes til gradering av adjektiver, og da til en gradering relativt til et ideelt mål. Når dette ideelle målet er uttrykt skjer det gjennom en preposisjonsfrase med preposisjonen *til*, og den settes følgelig som en dependent på *for* eller *nok*, og får selv funksjonen ADV.

(5.57) (a) Unionen er *for langsom, stor, utydelige og splittet til* å kunne reagere effektivt i mange politiske kriser (Aftenposten 009)

(b)

- (c) ...om dei unge som overlevde får *nok, god nok og langvarig nok hjelp*
til å sortere inntrykka (Klassekampen-nn 003)
- (d)

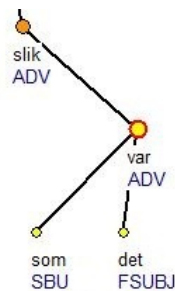

5.8.2 *Slik/samme som*

Vi regner med at enkelte adjektiver kan være hoder for sammenlikningsledd uten at de står i komparativ. Et vanlig eksempel på dette er *slik* etterfulgt av et sammenlikningsledd innledet av *som*:

(5.58) (a) Vi kunne ikke ha fortsatt *slik som det var*. (Dagbladet 003)

(b)

Slik etterfølges ofte av *at* i følge- og hensiktssetninger, som i (5.59):

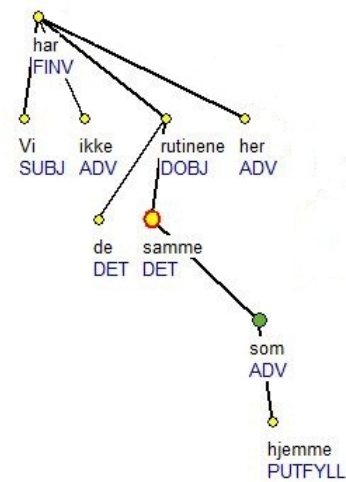
- (5.59) Dermed vil strålene som treffer metallplata i veska sende tilbake et omriss av plata og bokstavene, slik at beskjednen kommer fram.
(Dagbladet 001)

Merk at setninger som (5.59) ikke er sammenlikningskonstruksjoner, og dermed ikke bør ha samme analyse som *slik som*. Vi regner *slik at* som en slags sammensatt subjunksjon, og lar *slik* være ADV-dependent på *at*. Se 3.10.2 for mer om dependenter på subjunksjoner.

Noen andre ord som typisk kan være hode for sammenlikningsledd, er determinativet *samme* og adjektivet *samtidig*. Vi ser eksempler på dette nedenfor.

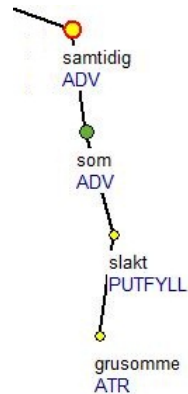
- (5.60) (a) Vi har ikke *de samme rutinene her som hjemme* (...) (Dagbladet 001)

(b)

- (c) Få, om noen norske regissører, har fått så mange strålende filmanmeldelse - *samtidig som grusomme slakt*. (Dagbladet 001)

(d)

5.8.3 *Jo mer, jo bedre*

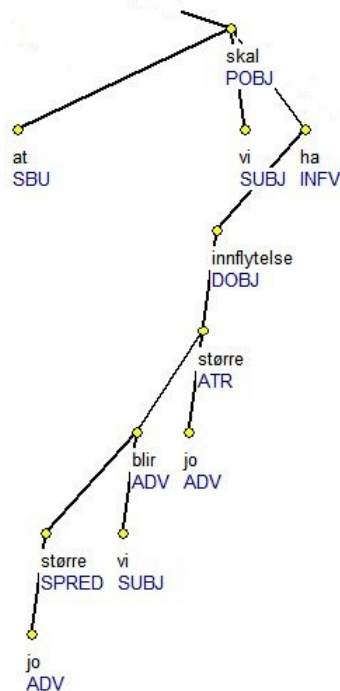
Av og til forekommer sammenlikningskonstruksjoner med to komparative adjektiver, der begge er modifisert av *jo* eller av *dess/di*, som i (5.61 a) og (5.61 b). I slike tilfeller er det ikke åpenbart hva som er hode og hva som er dependent.

(5.61) (a) - *Jo mer, jo bedre.* (Dagbladet 002)

(b) - Vi forventer innflytelse på statsbudsjettet og vi har gjort det klart at *jo større vi blir jo større innflytelse skal vi ha*, sier Schmidt-Nielsen. (Klassekampen 003)

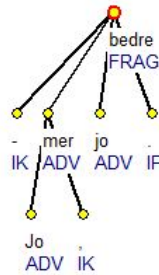
Ordstillinga i (5.61 b) gir en pekepinn på hvordan denne typen sammenlikning skal analyseres: Mens første ledd av sammenlikninga, *jo større vi blir*, har leddsetningsordstilling, har andre ledd, *jo større innflytelse skal vi ha*, hovedsetningsordstilling (se også Faarlund et al. 1997, 1087-1088). Derfor er det trolig grunn til å ta det andre komparativet adjektivet som hode. Analysen blir dermed slik:

(5.62)

Vi har valgt å analysere eksempler som (5.61 a), der det ikke er noe verb, på samme måte:

(5.63)

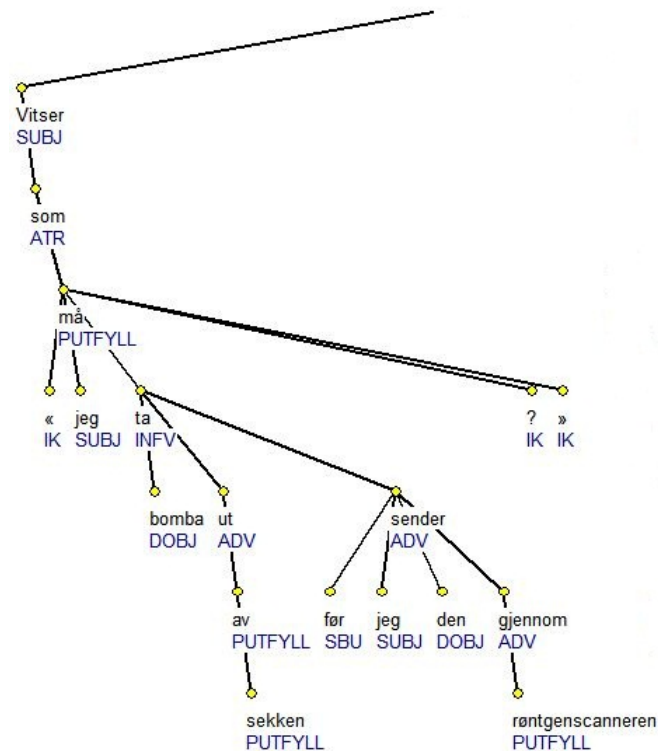
5.9 Blandet sitat

Det er ganske vanlig at sitater opptrer inni en ikke-sitert setning. Sitatet kan være på samme språk som teksten forøvrig, som i (5.64 a), eller på et annet språk, som i (5.64 b). Dette kalles *mixed quotation* i lingvistisk fagterminologi (jf. Maier (2007)), som vi har oversatt til *blandet sitat*.

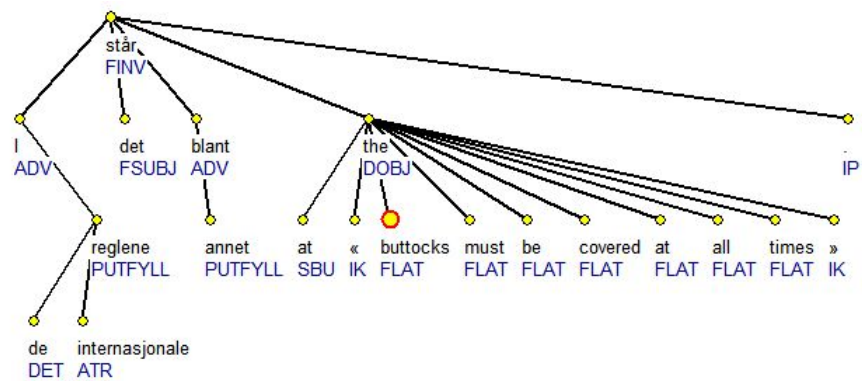
- (5.64) (a) Vitser som «må jeg ta bomba ut av sekken før jeg sender den gjennom røntgenscanneren?» har vært populære blant skjemtegaukene i security-køen, om enn ikke så populære blant bryske sikkerhetsvakter. (Dagbladet 001)
- (b) I de internasjonale reglene står det blant annet at «the buttocks must be covered at all times». (Dagbladet 002)

Vi har ingen egen analyse for sitater på norsk. Blandede sitater på norsk, som i (5.64 a), har vi ingen egen analyse for. Disse skal ha standard intern struktur, jf. (5.65 a). Blandede sitater på fremmede språk skal tagges som *ukjent* i morfologien (jf. 1.2.3) og skal ha flat struktur i syntaksen (jf. 4.5). Merk at norske ord som ikke hører med til sitatet, men som syntaktisk er avhengig av det, slik som *at* i (5.65 b), skal være dependent på hodet i sitatet. Funksjonen skal være den samme som om den var dependent på et norsk ord, i dette tilfellet *SBU*.

- (5.65) (a)

(b)

5.10 Garpegenitiv

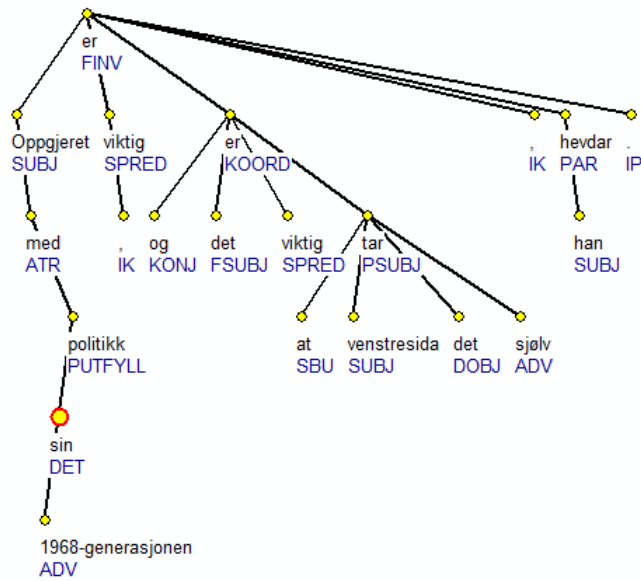
Garpegenitiv er den populære termen for genitivsuttrykk av typen *Pål sine høner*. Vi analyserer garpegenitiven som en ekstensjon av analysen av vanlige genitiver (4.1.3.1), så vel som en ekstensjon av analysen av *sin* som sådan (4.1.1). Både vanlige genitiver og *sin* vil stå som dependenter på det eide substantivet, og ta funksjonen DET. Parallelt med dette vil vi derfor se på *Pål sine* som et

komplekst eierledd, som er dependent på det eide substantivet *høner*. Vi analyserer *sin* som hode i eierleddet, og gir det funksjonen DET. Eiersubstantivet *Pål* blir dependent på *sine*, og får funksjonen ADV.

I eksempel (5.66 a) ser vi hvordan denne analysen blir i praksis for uttrykk som *1968-generasjonen sin politikk* og *80-tallsbandet Opus sin låt "Life is Life"*.

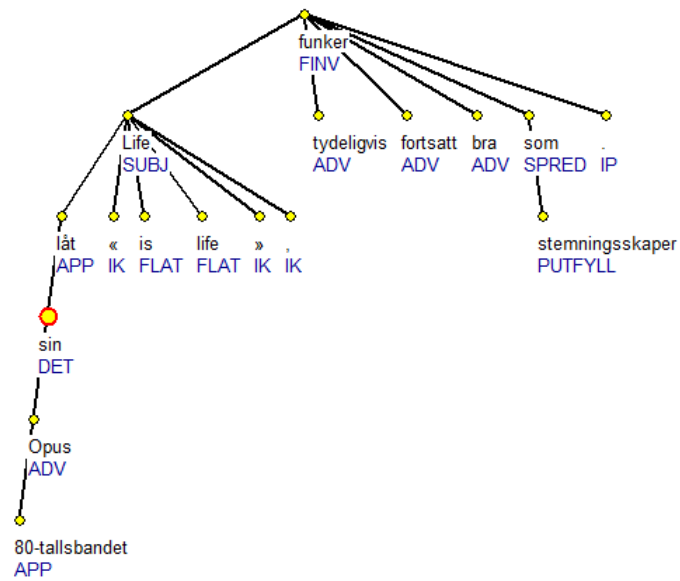
- (5.66) (a) Oppgjeret med *1968-generasjonen sin politikk* er viktig, og det er viktig at venstresida tar det sjølv, hevdar han. (Klassekampen-nn 001)

(b)

- (c) *80-tallsbandet Opus sin låt "Life is Life"*, funker tydeligvis fortsatt bra som stemningsskaper. (Dagbladet 001)

(d)

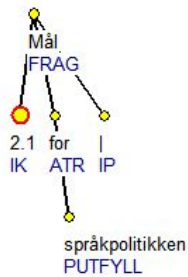
5.11 Paragrafreferanser o.l.

Tall og bokstaver på begynnelsen av en setning som er brukt som paragrafreferanse, listenummerering eller liknende, får funksjonen IK:

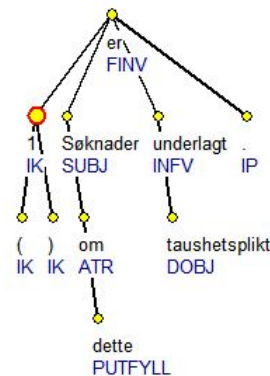
(5.67) (a) 2.1 Mål for språkpolitikken | (Mål og meining 002)

(b) (1) Søknader om dette er underlagt taushetsplikt . (Aftenposten 011)

(c)

(d)

5.12 Objektsløfting

Objektsløfting er en konstruksjon der et nominalt ledd som semantisk sett er et argument i en underordnet infinitivkonstruksjon, fyller subjektplassen i den overordnede setninga (jf. Faarlund et al. (1997, 1029-1032)). De følgende eksemplene illustrerer dette fenomenet:

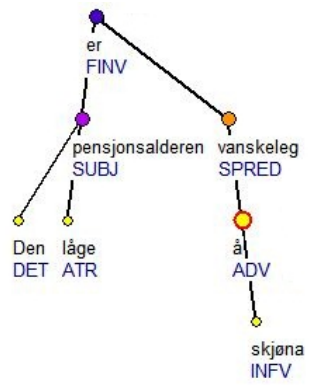
- (5.68) (a) Den låge pensjonsalderen er vanskeleg å skjøna ... (Dag og Tid 003)
 (b) Det var grusomt å høre på ... (Aftenposten 012)
 (c) Resultatet er knapt til å unngå: (Aftenposten 009)
 (d) Filmen kosta 25.000 dollar å laga ... (Klassekampen-nn 002)

Objektsløfting er relativt vanlig med kopulaverb og et adjektivisk subjektspredikativ, som i (5.68 a) og (5.68 b). I (5.68 a) er subjektspredikativet *vanskelig* etterfulgt av infinitivssetningen *å skjøna*. *Den låge pensjonsalderen*, som er subjektet i hovedsetninga, er semantisk sett, objekt til *skjøna*. I (5.68 b) er subjektspredikativet *grusomt* etterfulgt av *å høre på*. *Det*, subjektet i hovedsetninga, er samtidig preposisjonsutfylling til *på*. Subjektspredikativet trenger ikke å være adjektivisk. (5.68 c) er et eksempel på objektsløfting med kopulaverb og en preposisjon som predikativ.

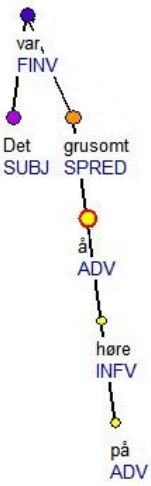
Selv om objektsløfting er vanligst ved ikke-verbale predikater, forekommer det av og til også med verbale predikater, som med verbet *koste* i (5.68 d). Hovedsetningens subjekt, *filmen*, er samtidig objekt i infinitivssetningen *å laga*.

Argumentet som fungerer som subjekt i hovedsetningen og som et argument i den underordnede infinitiven, vil vi i våre analyser la være SUBJ-dependent på hovedsetningens verb. I setninger som (5.68 a) og (5.68 b) har vi valgt å la infinitiven være ADV-dependent på subjektspredikativet. Når det gjelder objektsløfting ved verbale predikater, som i (5.68 d), har vi valgt å la infinitiven være ADV-dependent på hovedsetningens verb:

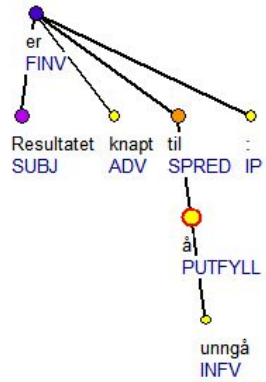
- (5.69) (a)

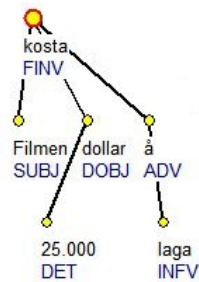
(b)

(c)

(d)

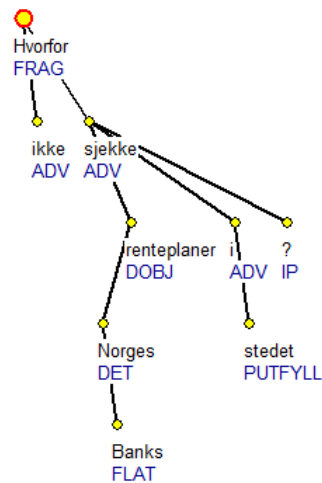

5.13 Fragmentariske hv-spørsmål

Noen ganger forekommer spørrepronomen i utsagn uten finitt verb, e.g. *hvorfor det?*, *hvorfor ikke?* eller *hva med en øl?*. Disse analyserer vi som fragmentariske setninger med hv-ordet som hode. De resterende frasene i utsagnet er dependenter på hv-ordet, med funksjonen ADV:

- (5.70) (a) Hvorfor ikke sjekke Norges Banks renteplaner i stedet?
(Aftenposten 009)

(b)

5.14 Fragmentariske kondisjonalsetninger

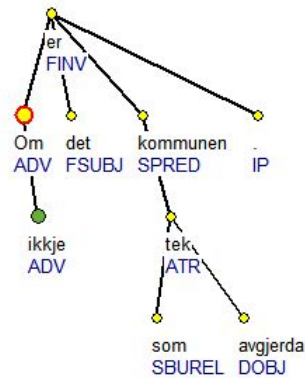
Hvis ikke og *om ikke* kan av og til stå på begynnelsen av en setning med betydningen 'hvis ikke så skjer' e.l.:

- (5.71) Om ikkje er det kommunen som tek avgjerda. (Vest-Telemark blad-nn 0003)

Vi mener det er sannsynlig at dette er en slags kondisjonalsetning der verbet er elidert, da en subjunksjon vanligvis ikke kan stå uten et finitt verb, og fordi det er vanskelig å lage en parafrase av den intenderte meningen uten å bruke

et verb. I tråd med praksisen ved ellipser beskrevet i 5.1, lar vi et av ordene i den eliptiske konstruksjonen bli hode, og lar det andre være dependent med den funksjonen det ville hatt i en ikke-eliptisk konstruksjon. I tilfeller som (5.71) lar vi subjunksjonen være hode, og lar *ikke* være dependent med funksjonen ADV:

(5.72)

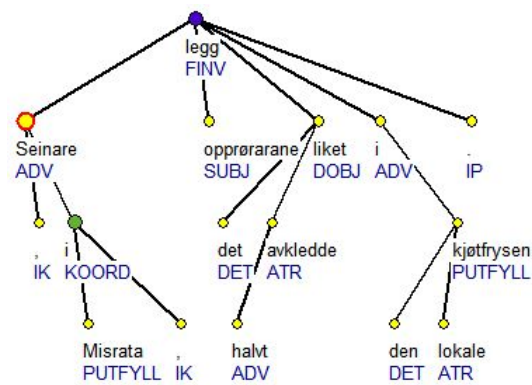
5.15 Flere adverbiale ledd i forfeltet

Av og til står flere adverbiale ledd i forfeltet til en hovedsetning:

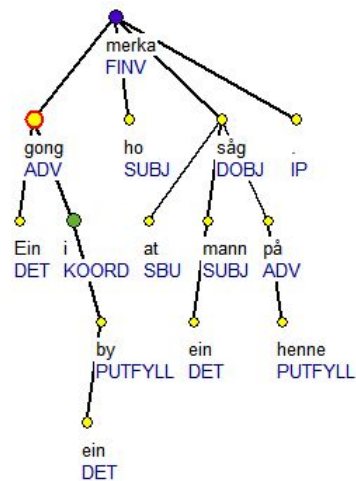
- (5.73) (a) Seinare, i Misrata, legg opprørarane det halvt avkledde liket i den lokale kjøtfrysen. (Dag og tid 001)
- (b) Ein gong i ein by merka ho at ein mann såg på henne. (Vest-Telemark blad-nn 006)

Vanligvis står det ikke flere uavhengige ledd i en hovedsetnings forfelt. Det er imidlertid flere unntak til den regelen, og vi kunne betrakte tilfeller som 5.73 a) og (5.73 b) som slike unntak. Vi har imidlertid valgt å ikke betrakte slike eksempler som unntak fra V2-regelen. Grunnen til det er at det ser ut til bare å være adverbiale ledd som kan stå sammen i forfeltet på denne måten. På bakgrunn av det tror vi det er sannsynlig at disse leddene står i et avhengighetsforhold til hverandre. Vi har valgt å analysere dette som en form for koordinasjon:

(5.74) (a)

(b)

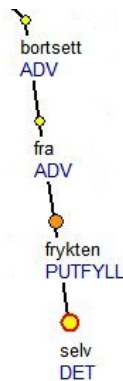

5.16 *Selv*

Som vi beskrev i 1.2.8 kan *selv* enten tagges som adverb eller determinativ i morfologien. Når *selv* står etter et nominalt ledd og oppfyller kriteriene for å være determinativ, skal det være DET-dependent på hodet i det nominale leddet:

(5.75) (a) [...] Vi har intet å frykte bortsett fra frykten *selv*, og vi har ingen tid å miste [...]. (Aftenposten 009)

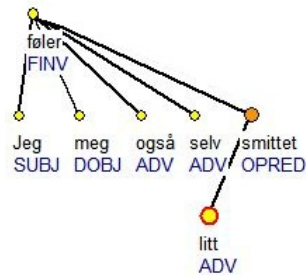
(b)

Når *selv* er adverb, skal det vanligvis være ADV-dependent på verbet:

(5.76) (a) Jeg følger meg også *selv* litt smittet. (Aftenposten 012)

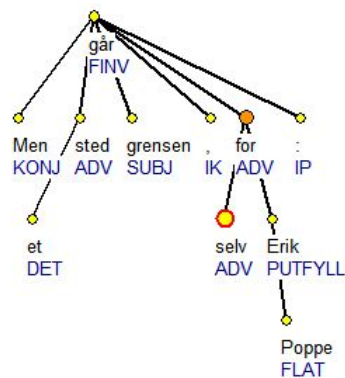
(b)

Selv med betydningen 'til og med' skal være dependent på det ordet det modifierer. Funksjonen skal være ADV hvis det står til preposisjoner, adverb etc., jf. 3.5, ATR hvis det står til et pronomen eller substantiv:

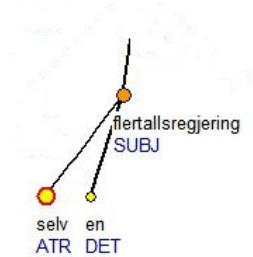
(5.77) (a) Men et sted går grensen , *selv* for Erik Poppe: (Dagbladet 001)

(b)

(c) Å begrense utgiftsveksten i årene fremover vil innebære politiske prøvelser som *selv* en flertallsregjering vil ha store problemer med å takle. (Aftenposten 007)

(d)

5.17 Flytende kvantorer

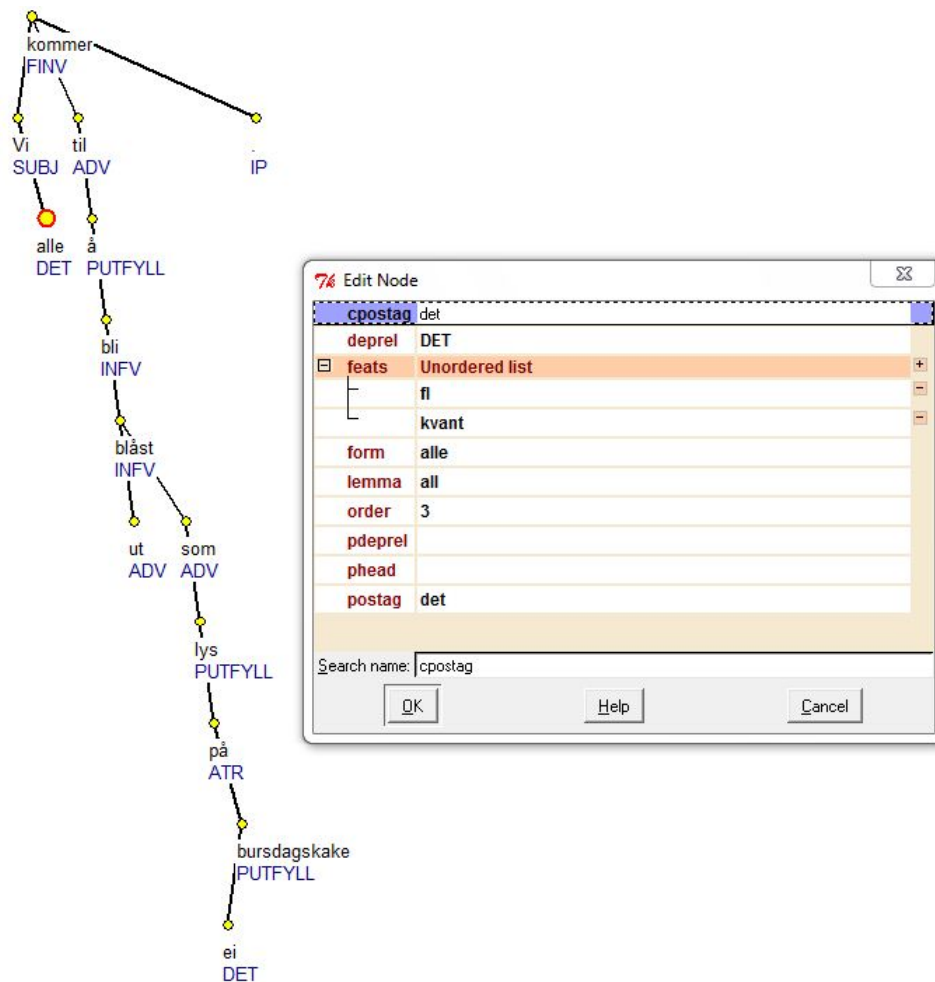
Et subjekt som er modifisert av kvantorene *alle* og *begge*, og av og til *noen*, *ingen* og *hver*, kan skilles fra hverandre, som i (5.78 a) og (5.78 b). Dette refereres gjerne til som *flytende kvantorer* (jf. Faarlund et al., 1997, 920-922).

(5.78) (a) *Vi kommer alle til å bli blåst ut som lys på ei bursdagskake.* (db 003)

(b) *Begge måtte dei bøte med livet.* (Faarlund et al., 1997, 921)

I våre analyser har vi ingen egen analyse for kvantorer som er flytende: Kvantoren skal være determinativ i morfologien og være deponent på subjektet med funksjonen DET i syntaksen, slik analysen av (5.78 a) viser:

(5.79)

Merk at vi ikke behandler *selv* som en flytende kvantor, slik NRG gjør. Dette valget er gjort av rent pragmatiske grunner. For analysen av *selv*, se 1.2.8 og 5.16.

5.18 Vanskelige setninger

Av og til støter man på vanskelige setninger, som (5.80). Da tar man seg en kopp kaffe og gjør så godt man kan.

- (5.80) At han var ein nyttig frontfigur, kan henda nyttig idiot, men at djupna i djupøkosofofen når alt til alt, var grunnare eller uklårare enn ein skulle venta seg av ein som åtvara mot at når ein ikkje såg botnen i eit vatn, kunne det koma av at vatnet var uklårt. (Dag og Tid 004)

Bibliografi

- J. T. Faarlund, S. Lie, og K. I. Vannebo. *Norsk referansegrammatikk*. Universitetsforlaget, 1997.
- C. Falk. *Non-referential subjects in the history of Swedish*. Avhandling, Lund University, 1993.
- D. T. T. Haug. 'med' - the syntax and semantics of concomitance in Norwegian. I M. Butt og T. H. King (red.), *Proceedings of the LFG09 Conference*, side 338–356. CSLI Publications, 2009.
- D. T. T. Haug. PROIEL Guidelines for Annotation, 2010. URL http://folk.uio.no/daghaug/syntactic_guidelines.pdf.
- J. B. Johannessen, L. Øverlid, K. Hagen, K. Kinn, og P. E. Solberg. Utgreiing om tekstkorpus til språkteknologisk forskning og utvikling. Rapport, Tekstlaboratoriet, ILN, UiO, 2011.
- H. Lødrup. The diversity and unity of the accusative with infinitive construction: a norwegian perspective. *Linguistics*, 46-5:891–916, 2008.
- E. Lundeby. *Om "utbrytningens opphav og innhold*, side 280–301. Studentlitteratur, AB, 1976.
- A. Lynum, K. Hagen, J. B. Johannessen, og A. Nøklestad. Obt+stat: Evaluation of a combined cg and statistical tagger. I *NEALT Proceedings Series*, bind 14, 2011.
- Maier. Mixed quotation: between use and mention. I *Proceedings of LENS*, 2007.
- J. Nivre. Dependency grammar and dependency parsing. Rapport, Vxj University: School of Mathematics and System Engineering, 2005.
- J. Nivre. Incremental non-projective dependency parsing. I *Proceedings of NAACL HLT*, 2007.
- J. Nivre, J. Nilsson, og J. Hall. Talbanken05: A swedish treebank with phrase structure and dependency annotation. I *Proceedings of LREC*, side 1392–1395, 2006.
- L. Tesnière. *Éléments de syntaxe structurale*. Klincksieck, 1965.